СЛУЖБЕНИ
Гласник
РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

ISSN 0354-2246
COBISS.SR-ID 28210946

ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК

Година LXVI – Број 10 | Београд, 14. децембар 2017. | Цена овог броја је 1.604,44 динара
Годишња претплата је 14.384,61 динар

1

На основу члана 67. став 1. Закона о основама система образовања и васпитања („Службени гласник РС”, број 88/17),
Министар просвете, науке и технолошког развоја доноси

ПРАВИЛНИК

о плану наставе и учења за први циклус основног образовања и васпитања и програму наставе и учења за први разред основног образовања и васпитања

Члан 1.

Овим правилником утврђује се план наставе и учења за први циклус основног образовања и васпитања и програм наставе и учења за први разред основног образовања и васпитања, који су одштампани уз овај правилник и чине његов саставни део.

Члан 2.

Овај правилник ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у „Службеном гласнику РС – Просветном гласнику”, а примењиваће се на ученике који уписују први разред основног образовања и васпитања почев од школске 2018/2019. године.

Број 110-00-282/2017-04
У Београду, 30. новембра 2017. године

Министар,
Младен Шарчевић, с.р.

ПЛАН НАСТАВЕ И УЧЕЊА ЗА ПРВИ ЦИКЛУС ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА

Ред. број	А. ОБАВЕЗНИ ПРЕДМЕТИ	ПРВИ РАЗРЕД		ДРУГИ РАЗРЕД		ТРЕЋИ РАЗРЕД		ЧЕТВРТИ РАЗРЕД	
		нед.	год.	нед.	год.	нед.	год.	нед.	год.
1.	Српски језик _____ језик[1]	5	180	5	180	5	180	5	180
2.	Српски као нематерњи језик[2]	2	72	2	72	3	108	3	108
3.	Страни језик	2	72	2	72	2	72	2	72
4.	Математика	5	180	5	180	5	180	5	180
5.	Свет око нас	2	72	2	72	–	–	–	–
6.	Природа и друштво	–	–	–	–	2	72	2	72
7.	Ликовна култура	1	36	2	72	2	72	2	72
8.	Музичка култура	1	36	1	36	1	36	1	36
9.	Физичко и здравствено васпитање	3	108	3	108	3	108	3	108
У К У П Н О: А		19–21*	684–756*	20–22*	720–792*	20–23*	720–828*	20–23*	720–828*
Ред. број	Б. ИЗБОРНИ ПРОГРАМИ								
1	Верска настава/Грађанско васпитање[3]	1	36	1	36	1	36	1	36
2.	Матерњи језик/говор са елементима националне културе[4]	2	72	2	72	2	72	2	72
У К У П Н О: Б		1–3*	36–108*	1–3*	36–108*	1–3*	36–108*	1–3*	36–108*
У К У П Н О: А + Б		20–22*	720–792*	21–23*	756–828*	21–24*	756–864*	21–24*	756–864*

Облици образовно-васпитног рада којима се остварују обавезни наставни предмети, изборни програми и активности

Ред. број	ОБЛИК ОБРАЗОВНО- ВАСПИТНОГ РАДА	ПРВИ РАЗРЕД		ДРУГИ РАЗРЕД		ТРЕЋИ РАЗРЕД		ЧЕТВРТИ РАЗРЕД	
		нед.	**год.**	**нед.**	**год.**	**нед.**	**год.**	**нед.**	**год.**
1.	Редовна настава	20–22*	720–792*	21–23*	756–828*	21–24*	756–864*	21–24*	756–864*
2.	Пројектна настава[5]	1	36	1	36	1	36	1	36
3.	Допунска настава	1	36	1	36	1	36	1	36
4.	Додатна настава							1	36
5.	Настава у природи**	7–10 дана годишње		7–10 дана годишње		7–10 дана годишње		7–10 дана годишње	

Ред. број	ОСТАЛИ ОБЛИЦИ ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНОГ РАДА	ПРВИ РАЗРЕД		ДРУГИ РАЗРЕД		ТРЕЋИ РАЗРЕД		ЧЕТВРТИ РАЗРЕД	
		нед.	**год.**	**нед.**	**год.**	**нед.**	**год.**	**нед.**	**год.**
1.	Час одељењског старешине	1	36	1	36	1	36	1	36
2.	Ваннаставне активности[6]	1–2	36–72	1–2	36–72	1–2	36–72	1–2	36–72
3.	Екскурзија	1–3 дана годишње		1–3 дана годишње		1–3 дана годишње		1–3 дана годишње	

1 Назив језика националне мањине у школама у којима се настава одржава на матерњем језику националне мањине.
2 Реализује се у школама у којима се настава одржава на матерњем језику националне мањине.
3 Ученик бира један од понуђених изборних програма.
4 Ученик припадник националне мањине који слуша наставу на српском језику може да изабере овај програм али није у обавези.
5 Пројектна настава је обавезна за све ученике.
6 Школа реализује ваннаставне активности у области науке, технике, културе, уметности, медија и спорта.
* Број часова за ученике припаднике националних мањина
** Настава у природи организује се у складу са одговарајућим правилником.

ПРОГРАМ НАСТАВЕ И УЧЕЊА ЗА ПРВИ РАЗРЕД ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА

1. ЦИЉЕВИ ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА СУ:

1) обезбеђивање добробити и подршка целовитом развоју ученика;

2) обезбеђивање подстицајног и безбедног окружења за целовити развој ученика, развијање ненасилног понашања и успостављање нулте толеранције према насиљу;

3) свеобухватна укљученост ученика у систем образовања и васпитања;

4) развијање и практиковање здравих животних стилова, свести о важности сопственог здравља и безбедности, потребе неговања и развоја физичких способности;

5) развијање свести о значају одрживог развоја, заштите и очувања природе и животне средине и еколошке етике, заштите и добробити животиња;

6) континуирано унапређивање квалитета процеса и исхода образовања и васпитања заснованог на провереним научним сазнањима и образовној пракси;

7) развијање компетенција за сналажење и активно учешће у савременом друштву које се мења;

8) пун интелектуални, емоционални, социјални, морални и физички развој сваког ученика, у складу са његовим узрастом, развојним потребама и интересовањима;

9) развијање кључних компетенција за целоживотно учење, развијање међупредметних компетенција за потребе савремене науке и технологије;

10) развој свести о себи, развој стваралачких способности, критичког мишљења, мотивације за учење, способности за тимски рад, способности самовредновања, самоиницијативе и изражавања свог мишљења;

11) оспособљавање за доношење ваљаних одлука о избору даљег образовања и занимања, сопственог развоја и будућег живота;

12) развијање осећања солидарности, разумевања и конструктивне сарадње са другима и неговање другарства и пријатељства;

13) развијање позитивних људских вредности;

14) развијање компетенција за разумевање и поштовање права детета, људских права, грађанских слобода и способности за живот у демократски уређеном и праведном друштву;

15) развој и поштовање расне, националне, културне, језичке, верске, родне, полне и узрасне равноправности, развој толеранције и уважавање различитости;

16) развијање личног и националног идентитета, развијање свести и осећања припадности Републици Србији, поштовање и неговање српског језика и матерњег језика, традиције и културе српског народа и националних мањина, развијање интеркултуралности, поштовање и очување националне и светске културне баштине;

17) повећање ефикасности употребе свих ресурса образовања и васпитања, завршавање образовања и васпитања у предвиђеном року са минималним продужетком трајања и смањеним напуштањем школовања;

18) повећање ефикасности образовања и васпитања и унапређивање образовног нивоа становништва Републике Србије као државе засноване на знању.

2. ПРОГРАМИ НАСТАВЕ И УЧЕЊА ОРИЈЕНТИСАНИ НА ИСХОДЕ

Структура програма свих предмета је конципирана на исти начин. На почетку се налази циљ учења предмета за први циклус образовања и васпитања. У табели која следи, у првој колони, дефинисани су предметни исходи за крај првог разреда, у другој колони дате су области и/или теме, а у трећој се налазе предметни садржаји. Иза табеле налазе се препоруке за остваривања наставе и учења конкретног предмета под насловом *Упутство за дидактичко-методичко остваривање програма*.

Програми наставе и учења засновани су на општим циљевима и исходима образовања и васпитања и потребама и могућностима ученика првог разреда. Усмерени су на процес и исходе учења, а не на саме садржаје који сада имају другачију функцију и значај. Садржаји више нису циљ сами по себи, већ су у функцији остваривања исхода који су дефинисани као функционално знање ученика тако да показују шта ће ученик бити у стању да учини, предузме, изведе, обави захваљујући знањима, ставовима и вештинама које је градио и развијао током једне године учења конкретног предмета. Овако конципирани програми подразумевају да оствареност исхода води ка развијању компетенција, и то како општих и специфичних предметних, тако и кључних.

Прегледом исхода који су дати у оквиру појединих програма наставе и учења може се видети како се постављају темељи развоја кључних и општих међупредметних компетенција које желимо да наши ученици имају на крају основног образовања. Та потреба да се образовање и васпитање усмере ка развијању компетенција један је од разлога увођења и пројектне наставе као облика образовно-васпитног рада. Пројектна настава се у данашње време све више фокусира на остваривање образовних стандарда и исхода и, како показују резултати најновијих истраживања, прати друштвене промене својом усмереношћу на развијање знања и способности ученика кроз активности планирања, истраживања и тимског рада у оквиру предметног и међупредметног повезивања садржаја. Поред тога, једна од битних особина савременог приступа пројектном раду у настави односи се на коришћење ИКТ у пројектним активностима што

обезбеђује ефикасније учење и развијање знања, али и развијање понашања правилног и безбедног коришћења рачунара и интернета. Детаљније препоруке за планирање и остваривање пројектне наставе дате су у поглављу 7 – *Упутство за реализацију пројектне наставе*.

На путу остваривања циља и исхода кључна је улога наставника који добија значајан простор за слободу избора и повезивање садржаја, метода наставе и учења и активности ученика. Оријентација на процес учења и исходе брига је не само о резултатима, већ и начину на који се учи, односно како се гради и повезује знање у смислене целине, како се развија мрежа појмова и повезује знање са практичном применом.

Програми наставе и учења намењени су, пре свега, наставницима који непосредно раде са ученицима, али и онима који на посредан начин узимају учешће у образовању и васпитању. Зато треба имати у виду да терминологија, која је коришћена у програмима наставе и учења, није намењена ученицима и треба је приликом дефинисања конкретних наставних јединица, било за непосредан рад са ученицима, било за потребе уџбеничких и дидактичких материјала, прилагодити узрасту ученика. Програми наставе и учења су наставницима полазна основа и педагошко полазиште за развијање образовно-васпитне праксе: за планирање годишњих и оперативних планова, непосредну припрему за рад као и оквир за преиспитивање праксе развијања планова, остваривања и вредновања наставе и учења кроз сопствена промишљања и разговор са колегама.

Препоруке за планирање образовно-васпитне праксе

Образовно-васпитна пракса је сложена, променљива и не може се до краја и детаљно унапред предвидети. Она се одвија кроз динамичну спрегу међусобних односа и различитих активности у социјалном и физичком окружењу, у јединственом контексту конкретног одељења, конкретне школе и конкретне локалне заједнице. Зато, уместо израза реализовати програм, боље је рећи да се на основу датог програма планира и остварује настава и учење које одговара конкретним потребама одељења.

Рад са ученицима првог разреда захтева уважавање њихових узрасних карактеристика као и чињенице да је то њихов први сусрет са школом. Треба имати у виду да су та иста деца, сада ученици првог разреда, у предшколском периоду учила кроз игру, у интеракцији са социјалним и физичким окружењем. Они имају знања која су развили у свакодневним животним ситуацијама, умеју да изведу различите активности, умеју нешто да направе, неке задатке да реше, могу и желе да постављају питања, да саопште оно што знају, што су искусили и доживели. Та њихова спонтана искуствена знања треба повезивати са научним знањима која се садржајима школских предмета уводе у наставу. У том повезивању могуће је и потребно бирати садржаје и методе рада којима се стварају ситуације које су погодне да се ученик води кроз зону наредног развоја у различитим областима знања и функционисања. Настава треба да обезбеди сигурну, подстицајну и подржавајућу средину за учење у којој се негује атмосфера интеракције и однос уважавања, сарадње, одговорности и заједништва.

Полазећи од датих предметних исхода и садржаја од наставника се очекује да дати програм контекстуализује према потребама конкретног одељења имајући у виду карактеристике ученика, уџбенике и друге наставне материјале које ће користити, техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже као и друге ресурсе школе и локалне средине.

Приликом планирања наставе и учења потребно је руководити се:

– индивидуалним разликама међу ученицима у погледу начина, темпа учења и брзине напредовања;

– интегрисаним приступом у којем постоји хоризонтална и вертикална повезаност унутар истог предмета и различитих предмета;

– партиципативним и кооперативним активностима које омогућавају сарадњу;

– превасходно активним и искуственим методама наставе и учења;

– уважавањем свакодневног искуства и знања које је ученик изградио ван школе, повезивањем активности и садржаја учења са животним искуствима ученика и подстицањем примене наученог и свакодневном животу;

– неговањем радозналости, одржавањем и подстицањем интересовања за учење и континуирано сазнавање;

– редовним и осмишљеним прикупљањем релевантних података о напредовању ученика, остваривању предметних исхода и постигнутом степену развоја компетенција ученика.

Полазећи од датих исхода и садржаја наставник најпре, као и до сада, креира свој годишњи (глобални) план рада из кога касније развија своје оперативне планове. Како су исходи дефинисани за крај наставне године, наставник треба да их операционализује прво у оперативним плановима, а потом и на нивоу конкретне наставне јединице. Од њега се очекује да за сваку наставну јединицу дефинише пирамиду исхода на три нивоа: оне које би сви ученици требало да достигну, оне које би већина ученика требало да достигне и оне које би требало само неки ученици да достигну. На овај начин постиже се индиректна веза са стандардима на три нивоа постигнућа ученика. При планирању треба, такође, имати у виду да се исходи разликују. Неки се лакше и брже могу остварити, али је за већину исхода потребно више времена и више различитих активности (то се посебно односи на вештине).

Након искуства коришћења различитих дидактичких материјала у предшколском васпитању и образовању, ученици се у првом разреду по први пут сусрећу са уџбеницима. Зато је важно оспособљавати их од почетка за њихово правилно коришћење, као и упућивати их на друге изворе информација, а све у циљу достизања дефинисаних исхода.

Такође, први разред даје основу за изградњу компетенције за учење учења. Ученик коришћењем претходних знања и вештина постепено овладава и вештинама планирања, коришћења различитих информација као и применом знања и вештина у различитим ситуацијама.

Препоруке за праћење и вредновање образовно-васпитне праксе

Праћење напредовања и оцењивање постигнућа ученика, које је у првом разреду описно, само је део праћења и вредновања образовно-васпитне праксе. Резултате целокупног праћења и вредновања наставник узима као основу за планирање наредних корака у раду са ученицима и развијању своје образовно-васпитне праксе.

Праћење напредовања и оцењивање постигнућа ученика је формативно и сумативно и реализује се у складу са *Правилником о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању*. Потребно је да наставник континуирано и на примерен начин указује ученику на квалитет његовог постигнућа тако што ће повратна информација бити прилагођена, довољно јасна и информативна како би имала улогу подстицајне повратне информације. Повратна информација треба да буде увремењена, дата током или непосредно након обављања неке активности; треба да буде конкретна, да се односи на активности и продукте ученика, а не на његову личност и да буде позитивно интонирана, односно да прво садржи оне елементе који су за похвалу, а тек потом оне које би ученик требало да развија и унапређује. Оно започиње иницијалном проценом нивоа на коме се ученик налази и у односу на који ће се процењивати његов даљи ток напредовања. Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а ученике треба оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у остваривању исхода предмета, као и напредак других ученика.

3. ОБАВЕЗНИ НАСТАВНИ ПРЕДМЕТИ

Назив предмета	**СРПСКИ ЈЕЗИК**
Циљ	Циљ наставе српског језика јесте да ученици овладају основним законитостима српског књижевног језика ради правилног усменог и писаног изражавања, негујући свест о значају улоге језика у очувању националног идентитета; да се оспособе за тумачење одабраних књижевних и других уметничких дела из српске и светске баштине, ради неговања традиције и културе српског народа и развијања интеркултуралности.
Разред	**први**
Годишњи фонд часова	**180 часова**

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– разликује изговорени глас и написано слово; изговорене и написане речи и реченице; – влада основном техником читања и писања ћириличког текста; – разуме оно што прочита; – активно слуша и разуме садржај књижевноуметничког текста који му се чита; – препозна песму, причу и драмски текст; – одреди главни догађај, време (редослед догађаја) и место дешавања у вези са прочитаним текстом; – уочи ликове и прави разлику између њихових позитивних и негативних особина; – изрази своје мишљење о понашању ликова у књижевном делу; – препозна загонетку и разуме њено значење; – препозна басну и разуме њено значење; – разликује слово, реч и реченицу; – правилно изговори и напише кратку и потпуну реченицу једноставне структуре са одговарајућом интонацијом, односно интерпункцијским знаком на крају; – правилно употреби велико слово; – учтиво учествује у вођеном и слободном разговору; – обликује усмену поруку служећи се одговарајућим речима; – усмено препричава; усмено прича према слици/сликама и о доживљајима; – усмено описује ствари из непосредног окружења; – бира и користи одговарајуће речи у говору; на правилан начин користи нове речи у свакодневном говору; – напамет говори краће књижевне текстове; – учествује у сценском извођењу текста; – пажљиво и културно слуша саговорнике; – слуша, разуме и парафразира поруку; – слуша интерпретативно читање и казивање књижевних текстова ради разумевања и доживљавања; – примењује основна правописна правила; – пише читко и уредно; – писмено одговара на постављена питања; – спаја више реченица у крађу целину; – пише реченице по диктату примењујући основна правописна правила; – гласно чита, правилно и са разумевањем; – тихо чита (*у себи*) са разумевањем прочитаног; – пронађе информације експлицитно изнете у тексту.	**ПОЧЕТНО ЧИТАЊЕ И ПИСАЊЕ**	Глас и слово; штампана и писана слова ћириличког писма. Речи и реченице као говорне и писане целине. Текстови засићени словима која се обрађују/текстови предвиђени за глобално читање. Све врсте текстова који су написани штампаним или писаним словима. Језичке игре. Аналитичко-синтетичка вежбања; лексичка и синтаксичка вежбања; моторичке вежбе. Писање (преписивање, самостално писање и диктат). Читање (шчитавање/глобално читање, гласно и тихо читање); питања којима се проверава разумевање прочитаног. Изговор и писање гласова који ученицима причињавају тешкоће (нпр. ђ, ћ; џ, ч; ј, љ).
	КЊИЖЕВНОСТ	**ШКОЛСКА ЛЕКТИРА** **Поезија** Народна песма, *Ја сам чудо видео* Јован Јовановић Змај, *Зимска песма* Војислав Илић, *Пролетња зора*/Воја Царић, *Пролеће*/Мира Алечковић, *Ветар сејач* Десанка Максимовић, *Први*; *Хвалисави зечеви/У гостима/Ливадско звонце* Гвидо Тартаља, *Китова беба/Мрави/Постеља за зеку* Бранко Ћопић, *Јежева кућица* (читање у наставцима) Душан Радовић, *Јесења песма/Срећна Нова година* Љубивоје Ршумовић, *Ау што је школа згодна*; *Дете/Деца су украс света* Стеван Раичковић, *Цртанка*/Бранислав Лазаревић, *Сликар* Перо Зубац, *Добар друг ти вреди више* Драгомир Ђорђевић, *Није лако бити дете* **Проза** Народна прича, *Свети Сава и ђаци* Народна прича, *Деда и репа /Голуб и пчела* Народна басна, *Лисица и гавран* Доситеј Обрадовић, *Два јарца*; *Две козе* Лав Николајевич Толстој, *Два друга* Драган Лукић, *Јоца вози тролејбус*/Игор Коларов, *Дум-дум Оливер и његов бубањ* Ђуро Дамјановић, *Дан кад је јутро било слово*/Весна Ђоровић Бутрић, *Ноћни ћошак* Избор из народних и ауторских загонетки (Десанка Максимовић, *Загонетке лаке за прваке ђаке*, *Загонетке* Григора Витеза и Бране Цветковића) **Драмски текстови** Гвидо Тартаља, *Зна он унапред* Душан Радовић, *Тужибаба* Александар Поповић, *Неће увек да буде први* Бора Ољачић, *Први дан у школи* **Популарни и информативни текстови** Избор из илустрованих енциклопедија и часописа за децу о значајним личностима српског језика, књижевности и културе (Свети Сава, Вук Стефановић Караџић, знаменита завичајна личност и др.); Милан Шипка: *Буквар* **ДОМАЋА ЛЕКТИРА** *Јован Јовановић Змај,* Песме за децу (избор) Избор из басни и сликовница за децу **Књижевни појмови:** – песма; – прича; – догађај; место и време збивања; – књижевни лик – изглед, основне особине и поступци; – драмски текст за децу; – шаљива песма; – басна; – загонетка.
	ЈЕЗИК **Граматика, правопис и ортоепија**	Реченица; реч; слово. Улога гласа/слова у разликовању значења изговорене односно написане речи. Реченице као обавештење, питање и заповест. Велико слово на почетку реченице, у писању личних имена и презимена, имена насеља (једночланих) и назива места и улице у којој ученик живи, као и назив школе коју похађа. Правилно потписивање (име, па презиме). Тачка на крају реченице; место и функција упитника и узвичника у реченици.

	ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА	**Говорење**	Вођени и слободни разговор. Говорни предлошци. Усмена порука. Причање, препричавање и описивање. Казивање књижевног текста. Драмски, драматизовани текстови, сценска импровизација. Сценско извођење текста (драмско и луткарско). Богаћење речника: лексичке и синтаксичке вежбе. Разговорне, ситуационе и језичке игре.
		Слушање	Стварне и симулиране ситуације. Слушна порука. Аудио-визуелни записи. Игре за развијање слушне пажње.
		Писање	Питања о сопственом искуству, бићима, предметима, појавама, сликама, о књижевном и некњижевном тексту. Писана порука. Краћа текстуална целина: о сопственом искуству, о доживљају, о сликама, поводом књижевног текста. Реченице/кратак текст погодан за диктирање.
		Читање	Књижевни текстови. Текстови са практичном наменом: позивница, упутство, списак за куповину и др. Нелинеарни текстови: текст у табели, распоред часова, стрип, улазница и др. Информативни текстови: 1. уџбенички: Милан Шипка, *Буквар*; текстови о знаменитим личностима српске културе; 2. вануџбенички: о правилима учтивог понашања (бонтон); о месту у којем ученици живе; о животињама итд.

Кључни појмови: почетно читање и писање, књижевност, језик и језичка култура.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Програм предмета *Српски језик* у првом разреду основне школе чине четири предметне области: Почетно читање и писање, Књижевност, Језик и Језичка култура. Препоручена дистрибуција часова по предметним областима је следећа: Почетно читање и писање – 90 часова, Књижевност – 45 часова, Језик – 10 часова и Језичка култура – 35 часова. Све области се прожимају и ниједна се не може изучавати изоловано и без садејства са другим областима.

ПОЧЕТНО ЧИТАЊЕ И ПИСАЊЕ

Настава почетног читања и писања изводи се у првом полугодишту првог разреда основне школе, али, ако је потребно, наставља се и у другом полугодишту. *Почетно читање и писање* реализује се самостално, али обухвата и садржаје из *Књижевности*, *Језика* и *Језичке културе*.

Припремни период

У припремном периоду учитељи треба да испитају способности ученика, и то: причање, препричавање, познавање слова, познавање читања и писања, спретност у руковању прибором за писање и цртање. У току овог периода испитивање ученика се обавља кроз активности које се међусобно прожимају.

Усмено изражавање се изводи кроз игре и активности где се вежба комуникација (поздрављање у конкретним ситуацијама: *добро јутро, добар дан* и *довиђења*; захваљивање, извињавање). Ученици могу причати на основу посматрања слика и низа слика. Могу препричавати слушани текст, позоришне или луткарске представе разговетним природним говором и правилним изговором. Учитељи треба да воде рачуна о правилној артикулацији гласова и да са ученицима коментаришу одслушано.

Вежбе у посматрању се односе на уочавање целине и детаља, посматрање предмета, појава и околине. Треба их тематски организовати. Прво се посматра учионица, па се касније та активност проширује на околину. Ученици могу посматрати предмете, људе, животиње, догађаје, слике, слике у низу, фотографије, објекте из околине и сл. Пажњу ученика треба усмерити на целину, затим на најважније појединости и на крају на мање важне појединости. Опажају се: облици, боје, односи, покрети, мимика и гестови, скривени детаљи и сл.

Вежбе у слушању почињу слушањем онога што говоре учитељи, други ученици, глумци и спикери. Слушани говор се коментарише да би се одредиле говорне карактеристике говорника. Слушање треба да буде повезано са мимиком и гестовима који прате оно што се говори. Обавезно инсистирати на подражавању правилног говора. Током слушања одвајати битно од небитног, неговати пажњу и концентрацију. Слушају се и звукови ономатопејског типа, шумови, артикулисани и неартикулисани звукови.

Аналитичка вежбања треба да буду занимљива и подстицајна јер су један од најважнијих предуслова за учење читања и писања. Не изводе се изоловано већ су повезана са вежбама слушања и посматрања. Уочава се позиција гласова у речи која је изговорена и позиција слова у речи која је написана. Када ученици савладају уочавање гласова и њихову позицију у речима, прелази се на растављање речи на гласове. За почетак се препоручују речи од два гласа, а затим од три, четири и више.

Синтетичка вежбања се организују упоредо са аналитичким. Речи које су већ растављене на гласове опет се сливају у целину. Почиње се од најлакших и иде ка све тежим. Ученици се на тај начин припремају за читање и разумевање прочитаног.

Вежбе у отклањању дијалекатских и жаргонских карактеристика говора се изводе полако и систематично. Учитељи посебну пажњу треба да обрате на изговор гласова ђ, ћ; џ, ч; ј, љ.

Моторичке вежбе за развијање руке, шаке и прстију се развијају кроз игру. Препоручује се везивање чворова од канапа, везивање пертли, закопчавање дугмића, низање перлица (могу се изводити и на часовима физичког васпитања). Графомоторичке вежбе су веома важне у припреми за писање. Свака графомоторичка вежба треба да се повеже са неким догађајем, вежбом слушања, посматрања, причања и сл. Такве вежбе, односно писање елемената слова, изводе се на различите начине, кроз цртеже, *рамове за слике* у простору предвиђеном за писање. Ученике треба подстицати да употпуне цртеж додајући своје елементе (корелација са ликовном културом). Вежбе писања линија изводити без подизања руке, из једног потеза. Ученике усмеравати на правилно држање оловке (графитне оловке, хемијске оловке, налив пера, фломастера). Употребу гумице треба свести на минимум, јер смањује одговорност ученика у писању. Пазити на правилно држање тела, удаљеност од стола, правилан положај тела у односу на сто и на угао писања. При писању учити ученике да не журе, да рука буде опуштена.

Учење читања и писања

Дидактичко-методичка организација наставе почетног читања и писања зависи од много фактора, а најважнији је онај који се односи на предзнања ученика. Учитељи бирају поступак који ће користити у настави почетног читања и писања – комбинацију монографског и групног поступка, групни или комплексни поступак.

Наставу почетног читања и писања треба изводити на више нивоа уз примену принципа индивидуализације. У сваком одељењу постоје ученици који знају да читају и они који само познају слова или не знају да читају. Садржаји, методе и облици рада треба да се прилагоде могућностима и потребама ученика.

У овом периоду ученици треба да вежбају читање одговарајућих текстова, правилно изговарају све гласове и правилно наглашавају речи и реченице. Треба обратити пажњу на индивидуалне способности ученика. Свако дете чита својим темпом и према својим способностима. Пожељно је често проверавати степен савладаности технике читања и разумевања прочитаног. При учењу читања могу се користити игре словима и речима, језичке игре (ребуси, испуњалке, укрштене речи). Ученици тако упознају нове садржаје, ситуације имају већу мотивисаност, а атмосфера је пријатна и опуштена. Подстицати ученике да свакодневно вежбају читање код куће. Сарађивати са родитељима ученика и пружити им неопходне информације везане за читање (мотивација деце, читање у свакодневним животним ситуацијама, удаљеност текста од очију је 30 центиметара и сл.).

Ученици уче да пишу појединачна штампана и писана слова, речи и реченице; цифре. Размак између штампаних слова у речима мора да буде равномеран. Код учења писаних слова посебну пажњу треба посветити графичком увезивању слова у речима. Слова треба да буду исте висине и дебљине, а размак између речи уједначен. Писање увежбавати кроз преписивање, допуњавање реченица, састављање реченица на основу слике, састављање реченица на основу низа слика, диктате и самостално писање реченица и краћих текстуалних целина. Поред усвајања облика слова, смера писања самог слова, посебну пажњу треба обратити на просторну оријентацију у свесци. Појединачно писање слова се ограничава на један до два реда у свесци. Дневна оптерећеност писањем не треба да је дужа од 25 минута. Леворука деца пишу левом руком.

Усавршавање читања и писања

У овом периоду ученик треба да влада основном техником читања и писања. Усавршавање читања треба вежбати на текстовима који су кратки, динамични, интересантни и примерени узрасту ученика, као и на текстовима школске и домаће лектире. Посебну пажњу обратити на разумевање прочитаних речи, реченица и текстова. Редовним вежбањем ученици аутоматизују процес читања и писања.

КЊИЖЕВНОСТ

Препоручени садржаји из области *Књижевност* савладавају се током целе школске године, из буквара/почетнице и уз помоћ читанке као основних наставних средстава, тако што учитељ планира њихову реализацију у складу са индивидуалним карактеристикама ученика и укупним могућностима колектива, руководећи се исходима учења.

Приликом оспособљавања ученика да уз помоћ учитеља разумеју текстове из школске лектире, али и популарне, информативне текстове из часописа за децу, енциклопедија и сл. важно је настојати да се уоче догађаји, просторни и временски односи и битне појединости у описима бића и природе. Како се текстови из школске лектире користе за усавршавање читања и писања и увођење ученика у основне појмове о књижевности, тако се ученици подстичу да уоче ликове у књижевном делу, њихове особине и поступке; њихова емоционална стања (радосно, тужно, смешно) и да разликују појмове добра и зла.

У прописаним текстовима из школске лектире понуђен је избор, односно опредељивање учитеља да у неким случајевима изабере између два, односно три дела (нпр. бира се једна народна прича – *Деда и репа* или *Голуб и пчела,* бира се једна од три понуђене песме Гвида Тартаље, а од Љубивоја Ршумовића обавезно је обрадити песму *Ау што је школа згодна*, а поред ње бира се још једна од две које су понуђене – *Дете* или *Деца су украс света*, итд.).

Први пут се уводи читање текста у наставцима, на примеру *Јежеве кућице* Бранка Ћопића. То подразумева да учитељ, према плану који сам осмисли и одговарајућом динамиком, чита део по део Ћопићевог текста и разговара са ученицима о прочитаном на неколико планираних часова мотивишући их да дело прочитају и сами.

Пошто су текстови предвиђени програмом једноставни, кратки и засновани на хронолошком низању догађаја, ученик треба да одреди *где се* и *када* дешава радња и да разуме узрочно-последични распоред догађаја, односно шта се у фабулативном тексту десило прво, а шта следеће, шта је претходило неком догађају а шта из њега следи.

Ученик треба да уочи формалну различитост поезије, прозе и драмског текста (разликовање стиха од прозног и драмског текста писаног по улогама) и њихове основне генолошке карактеристике (нпр. одсуство фабуле у лирском делу, ритмичност стихова или низање догађаја у епском и драмском делу), али не на нивоу дефинисања генолошких појмова. Ученик треба да разликује песму (и шаљиву песму – по тону певања) од приче (басне) и драмског текста, али без увођења дефиниција књижевнотеоријских појмова. Детаљније терминолошко одређивање уводи се поступно у старијим разредима.

Ученик треба да буде у стању да разуме пренесено значење загонетке без формулисања у њој постојећих стилских поступака; да препознаје жанр басне као приче са пренесеним значењем (без увођења појма алегорије), да буде упознат са постојањем народне и ауторске басне (које могу бити у стиху или у прози), да у баснама ликови могу бити не само животиње, већ и биљке, предмети, антропоморфизована бића (Срећа, Нада) или људи и, коначно, да буде у стању да разуме њено пренесено значење и издвоји њену поуку. Пошто се у овом узрасту интегрални текст басне неретко адаптира, скраћује, у исходима нису наведени структурни жанровски елементи басне (фабула и поука), поготово што поука у народној басни и код неких аутора није издвојена (а наравоученија Доситеја Обрадовића су у неким адаптацијама скраћена или изостављена).

Ученици се оспособљавају да уоче непознате и мање познате речи у тексту и да питају учитеља за њихово објашњење како би што боље разумели значење текста. Вођени питањима (*ко?, шта?, где?, када?, зашто?*) о прочитаном садржају, ученици се оспособљавају да као одговоре формулишу: реченице, одељке, краће текстовне целине, зависно од индивидуалних способности. Током обраде књижевних текстова ученици стичу прва литерарно-естетска искуства и формирају своје ставове о делу које слушају или читају. Учитељ подстиче ученике да своје ставове и искажу.

Приликом читања лирских песама ученици поступно уче да препознају и доживе мелодичност песама и да их изражајно читају и рецитују (по избору). Успостављање разлике између дела у стиху и дела у прози не врши се на теоријском нивоу.

Приликом обраде драмских текстова за децу ученици се мотивишу на читав низ стваралачких активности које настају поводом дела (сценски наступ, драмска игра, луткрска игра, драмски дијалози, гледање дечје позоришне представе, снимање и коментарисање драматизованих одломака). Притом ученици усвајају и правила понашања у позоришту у оквиру васпитног деловања школе. Уз активно

слушање, а потом и самостално читање једноставних књижевних и осталих типова текстова ученици се оспособљавају да садржаје доводе у везу са илустрацијама које прате књижевни, популарни и информативни текст.

Од првог разреда садржајима програма се сугерише систематично и поступно усвајање књижевних појмова, а учитељима се препоручује да континуирано уводе нове речи у речнички фонд ученика, како би се он обогатио. Усвајање књижевних појмова не подразумева учење њихових дефиниција, већ њихово именовање и описно образлагање појма, уочавање његове улоге у књижевноуметничком тексту.

Стицању читалачких навика доприноси поновно враћање домаће лектире у школске програме. У првом разреду часови домаће лектире реализују се у другом полугодишту. У намери да се ученици од првог разреда навикавају на читање лектире у обавезном и слободном избору, успоставља се сарадња са школским библиотекаром, а неколико часова се током године може реализовати у школској библиотеци.

Вештина читања и разумевања прочитаног стиче се и у оквиру *Језичке културе* и при обради књижевноуметничких текстова. Ученици се подстичу да читају текстове у сликовницама (на пример, басне, бајке и приче).

ЈЕЗИК

У настави језика ученици се оспособљавају за правилну усмену и писмену комуникацију стандардним српским језиком. Отуда захтеви у овом програму нису усмерени само на језичка правила и граматичке норме већ и на њихову функцију. На пример, реченица се не упознаје само као граматичка јединица (са становишта њене структуре) већ и као комуникативна јединица (са становишта њене функције у комуникацији).

Граматика

Основни програмски захтев у настави граматике јесте да се ученицима језик представи и тумачи као систем. Ниједна језичка појава не би требало да се изучава изоловано, ван контекста у којем се остварује њена функција.

У оквиру вежби слушања, говорења, читања и писања ученици запажају језичке појаве без њиховог именовања. Тако се поставља основа за проширивање језичких садржаја у старијим разредима.

Потребно је указивати на разликовну функцију гласа у оквиру речи (нпр. *ђак, џак*). Тако се посредно скреће пажња на важност правилног писања слова, односно правилног изговарања гласова.

Елементарне основе из морфологије ученици стичу уочавајући реч као језичку јединицу између гласа и реченице. Речи увек треба уочавати и обрађивати у оквиру реченице. У писању треба скренути пажњу на то да је реч одвојена белинама са обе стране, а у говору учитељ треба да нагласи правилан акценат неке речи (уколико је ученици погрешно изговарају).

Реченице треба уочавати, кад год је то могуће, у оквиру текста. У писању посебно треба скренути пажњу на то да реченице почињу великим словом и завршавају се тачком, знаком питања или знаком узвика (на овај начин се повезују граматика и правопис). Када се реченица изговара, ученицима се скреће пажња на њену интонацију, нарочито ако се ради о питању.

Вежбе за усвајање и утврђивање знања из граматике до нивоа његове практичне примене у новим говорним ситуацијама проистичу из програмских захтева, али су у великој мери условљене конкретном ситуацијом у одељењу – говорним одступањима од књижевног језика, колебањима, грешкама које се јављају у писменом изражавању ученика. Стога се садржај вежбања у настави језика мора одређивати на основу систематског праћења говора и писања ученика.

Правопис

Правописна правила ученици треба да савладају путем систематских вежбања (елементарних и сложених). Ова вежбања треба да буду што разноврснија и треба их организовати што чешће.

ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА

Област *Језичка култура* обухвата развијање основне писмености ученика, односно усавршавање говорења, слушања, читања и писања. Ове четири програмске подобласти усмерене су на неговање културе говора, писменог изражавања, богаћење речника и, у ширем смислу, на развијање комуникативних способности ученика. Наставни рад у области *Језичка култура* реализује се у прожимању са другим областима предмета, као и кроз самосталне наставне јединице.

Говорење ученика развија се у разговору у којем их учитељ усмерава да усавршавају своју комуникацију. У вођеном разговору о књижевном тексту или о одређеној теми, ученици одговарају на питања, постављају питања, износе своја мишљења и ставове. Слободни, односно друштвени разговор, основа је свакодневне комуникације и зато је потребно ученике усмеравати како да учтиво започну разговор, размењују информације и користе основне форме учтивости. У току разговора могу се издвајати ситуациони говорни предлошци који се користе у свакодневним комуникативним ситуацијама. Ученици се охрабрују да обликују усмену поруку у којој ће изнети информације на примерима из свакодневног школског живота. У току сваког разговора ученици се подстичу да говоре, односно да износе информације, своја мишљења, именују осећања, уз одабир одговарајућих речи.

Препоручени облици усменог изражавања јесу причање, препричавање и описивање. То су садржаји програма, односно садржаји учења. Ученик се постепено уводи у усмено изражавање и учи како да преприча текст, како да прича или како да описује. Изражавање се реализује кроз говорне вежбе уз помоћ датог или заједничког плана. План помаже ученицима да осмисле садржину говора, али не треба спутавати оне који могу да говоре самостално са индивидуалним планом, па и без њега. Усмено се препричава краћи текст, део позоришне представе или филма. Препоручене врсте причања су: причање о слици или по низу слика (прича у сликама), причање о доживљајима и догађајима. Описују се годишња доба, биљке и животиње, најбољи друг или другарица, чланови породице, кућни љубимци и сл. Ученици се упућују на правилно говорно изражавање.

Учење напамет и говорење одабраних текстова или њихових кратких одломака усмерено је на богаћење речника и правилан говор. Говоре се напамет научене одабране песме, уз увођење ученика у правила рецитовања. Такође, могу се напамет научити и говорити кратки одломци из прича и делови драмског текста (лице). Циљ ове врсте говорења је изражајни говор, а не само меморисање текста. Зато треба пажљиво одабрати шта ће деца учити напамет, а неки од критеријума су уметничка вредност текста и његова прилагођеност узрасту. Сценски се изводе драмски текстови из школске лектире и драматизовани текстови. Сценске игре најбоље је реализовати на основу књижевних дела која су погодна за сценску импровизацију.

Богаћење речника у функцији јасног изражавања реализује се кроз коришћење адекватних речи у говору, усвајање и коришћење нових речи, као и проширивање опсега значења у оквиру једне речи. Нове речи се усвајају из правилног говора и из књижевних и некњижевних текстова. Ученици се упућују да из свог активног речника, уз активирање пасивног, користе речи које што прецизније преносе

жељену информацију, али и да речима могу говор учинити лепшим.

Језичка култура ученика негује се и кроз игровне активности, посебно кроз језичке игре. Врсте игара потребно је одабрати према интересовањима ученика или у контексту наставног садржаја. То могу бити разговорне игре, на пример, разговор са непослушном лутком, разговор са књижевним ликом, затим ситуационе игре, односно стварне ситуације, на пример, разговор у продавници, разговор код лекара. Такође, могу се одабрати и преметаљке, ребуси, палиндроми, уланчавање, допуњалке, једноставне укрштене речи.

Слушање је важна активност у комуникацији. Ученици се у разговору упућују да пажљиво и културно слушају саговорнике. У наставном контексту ученици слушају шта други говоре и то потврђују репродуковањем или парафразирањем слушне поруке, као и поступањем по молбама и усменим инструкцијама одраслих и вршњака. Пажљиво слушање практикује се и у симулираним ситуацијама (разговорне и ситуационе игре). Ученици слушају читање учитеља, вршњака, спикера.

Запис по слушању подразумева диктат, којим се вежба и писање. Међутим, први корак у реализацији диктата је слушање и уочавање границе између речи и реченица у зависности од интонације, чиме се развија језичко повезивање изговорене и записане речи.

Игре за развијање слушне пажње изводе се у наставном контексту: пажљиво слушање са задатком, на пример, *Препознај ко говори*, *Слушај како говорим* (тихо, брзо), *Чујем глас т...*

Писање и читање се увежбавају у настави почетног читања и писања, а затим у областима *Књижевност*, *Језик* и *Језичка култура*. У садржајима програма из области *Језичка култура* дати су основни елементи који се односе на писменост ученика, с тим да се они не могу посматрати изоловано, већ у садејству са исходима и препорученим садржајима у свим областима предмета. Дакле, читање и писање се не уче посебно у оквиру наставних области, већ кроз све наставне садржаје.

У првом разреду ученици пишу реченице и краће текстуалне целине. Посебно се води рачуна о индивидуалном приступу ученику, што подразумева подстицање према способностима и могућностима у писању. Ако дете има тешкоћа у писању, потребно је пажљиво и постепено га уводити у писање, док дете које напредује треба подстицати адекватним захтевима. Ученици писмено одговарају на једноставна питања о сопственом искуству, бићима, предметима, појавама, сликама, као и на питања о књижевном и некњижевном тексту. Осим тога, ученици самостално осмишљавају и пишу реченице о сопственом искуству, бићима, предметима, појавама. Такође, записују наслов слике или наслове слика у низу и реченице на основу слике или низа слика (прича у сликама).

Ученици се оспособљавају да запишу краћу писану поруку којом преносе информације и која има практичну намену. Ове поруке немају класичну форму, већ служе за свакодневне намене, на пример, информације о школским обавезама (информације о ваннаставним активностима, списак школског прибора, потребног материјала за школске предмете).

Учење самосталног писања текста почиње спајањем више реченица у целину. Ученици пишу о свом искуству, о доживљају, о слици или по низу слика (прича у сликама). Према својим способностима ученик ће написати две, три повезане реченице или краћи текст.

У писању се примењују научена правописна правила која се уче у оквиру области *Језик*. Потребно је да се правопис у писању доследно примењује од почетног читања и писања. Ученици се упућују да бирају адекватне речи и да их употребљавају нове док пишу.

Читање се увежбава на делима школске и домаће лектире, и на другим књижевним и некњижевним текстовима. Посебна пажња треба да је усмерена на читање информативних текстова, према интересовањима ученика и у друштвеном контексту, према препорученим садржајима програма. Потребно је практиковати следеће врсте читања: гласно читање (целог текста, штафетно, флексибилно, драмског текста по улогама); тихо читање (*у себи*). Разумевање текста показује се помоћу подстицаја или питања и исказивањем теме/поенте текста (у складу са предзнањем), као и представљањем кључних делова текста сликом (илустрација текста). Информације у тексту проналазе се вођено (одговарањем на репродуктивна питања *ко?, где?, како?, када?*) и самостално, без детаљно датих упутстава.

Назив предмета	**СТРАНИ ЈЕЗИК**
Циљ	**Циљ** учења страног језика у основном образовању и васпитању је да се ученик усвајањем функционалних знања о језичком систему и култури и развијањем стратегија учења страног језика оспособи за основну усмену и писану комуникацију и стекне позитиван однос према другим језицима и културама, као и према сопственом језику и културном наслеђу.
Разред	**први**
Годишњи фонд часова	**72 часа**

ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК

ИСХОДИ ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА** **Комуникативне функције**	**САДРЖАЈИ**
– поздрави и отпоздрави, примењујући најједноставнија језичка средства; – представи себе и другог; – разуме јасно постављена једноставна питања личне природе и одговара на њих; – разуме кратка и једноставна упутства и налоге и реагује на њих; – даје кратка и једноставна упутства и налоге; – разуме позив и реагује на њега; – упути позив на заједничку активност; – разуме кратке и једноставне молбе и реагује на њих;	**ПОЗДРАВЉАЊЕ**	**Језичке активности** **у комуникативним ситуацијама** Реаговање на усмени импулс саговорника (наставника, вршњака, и слично); успостављање контакта при сусрету. **Садржаји** *Hi! Hello. Good morning/afternoon/evening/night. How are you? I'm fine, thank you, and you? Goodbye. Bye. See you (later/tomorrow). Have a nice day/weekend! Thanks, same to you!* **(Интер)културни садржаји:** Формално и неформално поздрављање; устаљена правила учтивости.

– упути кратке и једноставне молбе; – искаже и прихвати захвалност и извињење на једноставан начин; – разуме једноставно исказане честитке и одговара на њих; – упути једноставне честитке; – препозна и именује жива бића, предмете и места из непосредног окружења; – разуме једноставне описе живих бића, предмета и места; – опише жива бића, предмете и места користећи једноставна језичка средства; – разуме свакодневне исказе у вези са непосредним потребама, осетима и осећањима и реагује на њих; – изрази основне потребе, осете и осећања кратким и једноставним језичким средствима; – разуме једноставна обавештења о положају у простору и реагује на њих; – тражи и пружи кратка и једноставна обавештења о положају у простору; – разуме једноставне исказе којима се изражава припадање/неприпадање, поседовање/непоседовање и реагује на њих; – тражи и даје једноставне исказе којима се изражава припадање/неприпадање, поседовање/непоседовање; – разуме једноставне исказе за изражавање допадања/недопадања и реагује на њих; – тражи мишљење и изражава допадање/недопадање једноставним језичким средствима.	**ПРЕДСТАВЉАЊЕ СЕБЕ И ДРУГИХ; ДАВАЊЕ ОСНОВНИХ ИНФОРМАЦИЈА О СЕБИ; ДАВАЊЕ И И ТРАЖЕЊЕ ОСНОВНИХ ИНФОРМАЦИЈА О ДРУГИМА**	**Језичке активности** **у комуникативним ситуацијама** Слушање кратких и једноставних текстова у којима се неко представља; представљање себе и других особа, присутних и одсутних. **Садржаји** *My name's Maria/I'm Maria. What's your name? This is my friend. His name's/name is Marko. Maria, this is Barbara. Barbara, this is Maria. This is Miss Ivona. She's my teacher. That is Mr Jones. He's your teacher. How old are you? I'm seven. He's ten. Who's this/that? It's my father. Is Tom your brother/friend? Yes, he is/No, he isn't. Is Jane your sister/friend? Yes, she is/No, she isn't. Who's in the picture? It's my sister. Her name's Susan.* Личне заменице у функцији субјекта – *I, you …* Присвојни придеви – *my, your…* Показне заменице – *this, that* Глагол *to be – the Present Simple Tense* Питања са *Who /How (old)* Основни бројеви (1–10) **(Интер)културни садржаји:** Препознавање најосновнијих сличности и разлика у начину упознавања и представљања у нашој земљи и земљама енглеског говорног подручја.
	РАЗУМЕВАЊЕ И ДАВАЊЕ ЈЕДНОСТАВНИХ УПУТСТАВА И НАЛОГА	**Језичке активности** **у комуникативним ситуацијама** Слушање налога и упутстава и реаговање на њих; давање кратких и једноставних упутстава (комуникација у учионици – упутства и налози које размењују учесници у наставном процесу, упутства за игру и слично). **Садржаји** *Let's start. Quiet, please. Listen to me! Look! Look at me/the picture! Sit down. Stand up. Turn around. Jump. Say hello/goodbye to your friend. Open/Close your books/notebooks. Put down your pencils. Pick up the rubber. Wash your hands. Open the window, please. Come in. Come here/to the board. Give me your book, please. Don't do that. Listen and say/sing/do/number/match/draw/repeat… Cut out/stick/touch/point to... Colour the door yellow. Count from … to …. My turn now. Hurry up! Quick! Watch out! I understand/I don't understand. I'm finished.* Императив **(Интер)културни садржаји:** Поштовање основних норми учтивости; дечје песме одговарајућег садржаја.
	ПОЗИВ И РЕАГОВАЊЕ НА ПОЗИВ ЗА УЧЕШЋЕ У ЗАЈЕДНИЧКОЈ АКТИВНОСТИ	**Језичке активности** **у комуникативним ситуацијама** Слушање кратких једноставних позива на заједничку активност и реаговање на њих (позив на рођендан, игру, дружење...); упућивање и прихватање/одбијање позива на заједничку активност, уз коришћење најједноставнијих израза. **Садржаји** *Let's play football/the memory game/go to the park/sing. Come and play with me! Come to my birthday party. Cool! Super! Great! OK. All right. Sorry, I can't.* Императив **(Интер)културни садржаји:** Прикладно прихватање и одбијање позива; прослава рођендана, игре, забава и разонода.
	ИСКАЗИВАЊЕ МОЛБЕ, ЗАХВАЛНОСТИ И ИЗВИЊЕЊА	**Језичке активности** **у комуникативним ситуацијама** Слушање једноставних исказа којима се тражи помоћ, услуга или обавештење; давање једноставног, усменог одговора на исказану молбу; изражавање и прихватање молби, захвалности и извињења. **Садржаји** *Can I have an apple, please? Yes, here you are. Thank you/Thank you, Maria/Thanks. You're welcome. No, sorry/Not now/No, you can't. Can you help me, please? Can/May I have some water, please? Can/May I go to the toilet/go out/come in? Excuse me, Teacher, …? I can't see. Can you move, please? Sorry, can you repeat that, please? I'm sorry I'm late. It's OK. No problem.* Модални глаголи за изражавање молбе – *can*/*may* **(Интер)културни садржаји:** Правила учтиве комуникације.
	ЧЕСТИТАЊЕ	**Језичке активности** **у комуникативним ситуацијама** Слушање кратких и једноставних устаљених израза којима се честита празник, рођендан; реаговање на упућену честитку и упућивање кратких пригодних честитки. **Садржаји** *Happy birthday to you! Merry Christmas! Happy New Year! Happy Easter! Thanks, same to you!* **(Интер)културни садржаји:** Најзначајнији празници и начин обележавања/прославе и честитања; пригодне дечје песме и игре.

	ОПИСИВАЊЕ ЖИВИХ БИЋА, ПРЕДМЕТА, МЕСТА И ПОЈАВА	**Језичке активности у комуникативним ситуацијама** Слушање краћих једноставних описа живих бића, предмета и места у којима се појављују информације о спољном изгледу, појавним облицима, димензијама и осталим најједноставнијим карактеристикама; давање кратких усмених описа живих бића, предмета и места. **Садржаји** *It's a/an… It's short/long/small/big/blue… It's a blue ruler. I can see one red apple and two yellow bananas/three blue and four orange balloons. Here's a crayon. What colour is it? It's blue/The crayon is blue.* Глаголи *have got, to be* за давање описа Правилна множина именица: *book – books, apple – apples…* Модални глагол *can* уз глагол *see* **(Интер)културни садржаји:** Дечје песме и приче одговарајућег садржаја.
	ИСКАЗИВАЊЕ ПОТРЕБА, ОСЕТА И ОСЕЋАЊА	**Језичке активности у комуникативним ситуацијама** Слушање исказа у вези са потребама, осетима, осећањима; саопштавање својих потреба, осета и осећања и (емпатично) реаговање на туђа. **Садржаји** *I'm thirsty/hungry. Here's a sandwich for you. Do you want some water? Yes, please. No, thank you. Are you happy/sad/hot/cold?* *The Present Simple Tense (be, want)* Модални глагол *can* за изражавање предлога **(Интер)културни садржаји:** Правила учтиве комуникације.
	ИСКАЗИВАЊЕ ПОЛОЖАЈА У ПРОСТОРУ	**Језичке активности у комуникативним ситуацијама** Слушање кратких текстова у којима се на једноставан начин описује положај у простору; усмено тражење и давање информација о положају у простору. **Садржаји** *Where's my dad? Is he in the bedroom? No, he's in the bathroom. Where's your dog? It's in the garden. Where's my bag? It's on the chair. Where's the toilet? It's here/over there.* Прилози и предлози за изражавање положаја и просторних односа – *here, there, in, on* Питања са *Where* **(Интер)културни садржаји:** Култура становања: село, град.
	ИЗРАЖАВАЊЕ ПРИПАДАЊА/НЕПРИПАДАЊА И ПОСЕДОВАЊА/НЕПОСЕДОВАЊА	**Језичке активности у комуникативним ситуацијама** Слушање кратких текстова с једноставним исказима за изражавање припадања/неприпадања и поседовања/непоседовања и реаговање на њих; усмено исказивање припадања/неприпадања и поседовања/непоседовања. **Садржаји** *This is my ball. Is that your bike? I've got a dog. Have you got a pet? He/She's got two brothers. Who's got a/an...?* Присвојни придеви *my, your…* *Have got* за изражавање припадања/поседовања **(Интер)културни садржаји:** Породица, пријатељи, кућни љубимци, играчке.
	ИЗРАЖАВАЊЕ ДОПАДАЊА/НЕДОПАДАЊА	**Језичке активности у комуникативним ситуацијама** Слушање кратких текстова с једноставним исказима за изражавање допадања/недопадања и реаговање на њих; усмено исказивање слагања/неслагања, допадања/недопадања **Садржаји** *Do you like ice cream? Yes, I do/No, I don't. I like apples and oranges. I don't like milk or cheese. Do you like games?* *The Present Simple Tense* глагола *like* **(Интер)културни садржаји:** Храна и пиће.

ИТАЛИЈАНСКИ ЈЕЗИК

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА** **Комуникативне функције**	**САДРЖАЈИ**
– поздрави и отпоздрави, примењујући најједноставнија језичка средства; – представи себе и другог; – разуме јасно постављена једноставна питања личне природе и одговара на њих; – разуме кратка и једноставна упутства и налоге и реагује на њих; – даје кратка и једноставна упутства и налоге; – разуме позив и реагује на њега; – упути позив на заједничку активност; – разуме кратке и једноставне молбе и реагује на њих; – упути кратке и једноставне молбе; – искаже и прихвати захвалност и извињење на једноставан начин; – разуме једноставно исказане честитке и одговара на њих; – упути једноставне честитке; – препозна и именује жива бића, предмете и места из непосредног окружења; – разуме једноставне описе живих бића, предмета и места; – опише жива бића, предмете и места користећи једноставна језичка средства; – разуме свакодневне исказе у вези са непосредним потребама, осетима и осећањима и реагује на њих; – изрази основне потребе, осете и осећања кратким и једноставним језичким средствима; – разуме једноставна обавештења о положају у простору и реагује на њих; – тражи и пружи кратка и једноставна обавештења о положају у простору; – разуме једноставне исказе којима се изражава припадање/неприпадање, поседовање/непоседовање и реагује на њих; – тражи и даје једноставне исказе којима се изражава припадање/неприпадање, поседовање/непоседовање; – разуме једноставне исказе за изражавање допадања/недопадања и реагује на њих; тражи мишљење и изражава допадање/недопадање једноставним језичким средствима.	**ПОЗДРАВЉАЊЕ**	**Језичке активности** **у комуникативним ситуацијама** Реаговање на усмени импулс саговорника (наставника, вршњака, и слично); успостављање контакта при сусрету. **Садржаји** *Ciao! Buongiorno! Buonasera! Arrivederci!* *Come stai? Bene, grazie.* *Come sta?* *Piacere.* *A domani!* *Buona notte!* **(Интер)културни садржаји:** формално и неформално поздрављање; устаљена правила учтивости.
	ПРЕДСТАВЉАЊЕ СЕБЕ И ДРУГИХ; ДАВАЊЕ ОСНОВНИХ ИНФОРМАЦИЈА О СЕБИ; ДАВАЊЕ И И ТРАЖЕЊЕ ОСНОВНИХ ИНФОРМАЦИЈА О ДРУГИМА	**Језичке активности** **у комуникативним ситуацијама** Слушање кратких и једноставних текстова у којима се неко представља; представљање себе и других особа, присутних и одсутних. **Садржаји** *Come ti chiami? Mi chiamo Jasmina/Sono Jasmina. Di dove sei? Sono di Novi Sad.* *Bojana, questo è il mio amico. Si chiama Dario.* *Dario, questa è la mia amica. Si chiama Bojana.* *Questa è la mia maestra. Si chiama Biserka.* *Quanti anni hai? Ho 7 anni.* *Chi c'è nella foto?* *Questo è mio fratello. Lui ha 10 anni.* *Questa è mia sorella. Si chiama Nina.* Личне заменице у функцији субјекта. Присвојни придеви *(il mio/la mia, il tuo/la tua)* Показне заменице (*questo/a*) Упитне речи (*come, quanto, chi)* Презент глагола *essere, avere* и најфреквентнијих глагола. Основни бројеви (1–10) **(Интер)културни садржаји:** Препознавање најосновнијих сличности и разлика у начину упознавања и представљања у нашој земљи и у Италији.
	РАЗУМЕВАЊЕ И ДАВАЊЕ ЈЕДНОСТАВНИХ УПУТСТАВА И НАЛОГА	**Језичке активности** **у комуникативним ситуацијама** Слушање налога и упутстава и реаговање на њих; давање кратких и једноставних упутстава (комуникација у учионици – упутства и налози које размењују учесници у наставном процесу, упутства за игру и слично). **Садржаји** *Chi è assente?Chi non c'è oggi? Tutto chiaro? Ragazzi, silenzio per favore!* *Non capisco. Può ripetere, per favore. Ho finito!* *Vieni alla lavagna.* *Ascoltate! Rispondete! Guardate! Cercate! Disegnate! Ripetete! Lavate le mani! Colorate! Alzatevi! Sedetevi! Avete finito?Attenzione!* *Cantiamo insieme! Prendete/aprite i vostri libri!* *Dammi il tuo quaderno!* *Ottimo. Giusto.* *Silenzio per favore!* Заповедни начин фреквентних глагола **(Интер)културни садржаји:** поштовање основних норми учтивости, дечје песме одговарајућег садржаја
	ПОЗИВ И РЕАГОВАЊЕ НА ПОЗИВ ЗА УЧЕШЋЕ У ЗАЈЕДНИЧКОЈ АКТИВНОСТИ	**Језичке активности** **у комуникативним ситуацијама** Слушање кратких једноставних позива на заједничку активност и реаговање на њих (позив на рођендан, игру, дружење...); упућивање и прихватање/одбијање позива на заједничку активност, уз коришћење најједноставнијих израза. **Садржаји** *Giochiamo a pallone/a carte! Andiamo fuori! Cantiamo insieme! Vuoi giocare con me? Vieni a giocare con me! Vieni alla mia festa di compleanno? Grazie. Va bene. Mi dispiace, non posso.* Заповедни начин фреквентних глагола. Питање интонацијом. Негација. **(Интер)културни садржаји:** Прикладно прихватање и одбијање позива, прослава рођендана, игре, забава и разонода.

	ИСКАЗИВАЊЕ МОЛБЕ, ЗАХВАЛНОСТИ И ИЗВИЊЕЊА	**Језичке активности у комуникативним ситуацијама** Слушање једноставних исказа којима се тражи помоћ, услуга или обавештење; давање једноставног, усменог одговора на исказану молбу; изражавање и прихватање молби, захвалности и извињења. **Садржаји** *Permesso? Posso entrare?* *Prego. Avanti!* *Scusi, posso andare in bagno? Posso uscire? Va bene. Grazie.* *Scusi, può ripetere per favore?* *Vorrei un po' di acqua.* Модални глагол за изражавање молбе (*potere*) Кондиционал учтивости: прво лице једнине (*vorrei*) **(Интер)културни садржаји:** Правила учтиве комуникације.
	ЧЕСТИТАЊЕ	**Језичке активности у комуникативним ситуацијама** Слушање кратких и једноставних устаљених израза којима се честита празник, рођендан; реаговање на упућену честитку и упућивање кратких пригодних честитки. **Садржаји** *Buon compleanno! Buon Anno! Buon Natale! Auguri! Tanti auguri!* *Bravo/a/i/e! Molto bene! Grazie!* Придеви (*buono, bravo*) Узвичне реченице. **(Интер)културни садржаји:** Најзначајнији празници и начин обележавања/прославе и честитања; пригодне дечје песме и игре.
	ОПИСИВАЊЕ ЖИВИХ БИЋА, ПРЕДМЕТА, МЕСТА И ПОЈАВА	**Језичке активности у комуникативним ситуацијама** Слушање краћих једноставних описа живих бића, предмета и места у којима се појављују информације о спољном изгледу, појавним облицима, димензијама и осталим најједноставнијим карактеристикама; давање кратких усмених описа живих бића, предмета и места. **Садржаји** *Il mio gatto si chiama Marta. È piccolo e nero. Il mio cane è bianco.* *Lui ha gli occhi verdi.* *La mia scuola è grande. Il giardino è piccolo.* *Di che colore è/sono?* *C'è un trenino rosso. Ci sono tre mele verdi.Ci sono due conigli bianchi.* Присвојни придеви (*mio/mia, tuo/tua*) Множина именица. Описни придеви. Конструкција: речца *ci* и глагол *essere: c'è/ci sono* **(Интер)културни садржаји:** Дечје песме и приче одговарајућег садржаја.
	ИСКАЗИВАЊЕ ПОТРЕБА, ОСЕТА И ОСЕЋАЊА	**Језичке активности у комуникативним ситуацијама** Слушање исказа у вези са потребама, осетима, осећањима; саопштавање својих потреба, осета и осећања и (емпатично) реаговање на туђа. **Садржаји** *Ho fame. Ho sete. Vorrei un succo di frutta.* *Vuoi un panino?* *No, grazie. Non ho fame. Sì, grazie.* *Ho freddo/caldo.* *Sono malato/a. Ho mal di testa.* *Buon appetito!* Кондиционал учтивости *(vorrei)* Негација (*no/non*) Презент глагола *avere* **(Интер)културни садржаји:** Правила учтиве комуникације.
	ИСКАЗИВАЊЕ ПОЛОЖАЈА У ПРОСТОРУ	**Језичке активности у комуникативним ситуацијама** Слушање кратких текстова у којима се на једноставан начин описује положај у простору; усмено тражење и давање информација о положају у простору. **Садржаји** *La camera è grande. C'è un tavolo. Ci sono tre sedie. C'è una borsa sul tavolo. Dov'è il gatto? È sotto la sedia.* *Metti la matita sul tavolo.* *Sono a casa. Vado al cinema.* Неодређени и одређен члан (*un/una; il/la*) Предлози (*su, in, sotto, sopra*) Упитне речи (*dove*) **(Интер)културни садржаји:** Култура становања: село, град.

	ИЗРАЖАВАЊЕ ПРИПАДАЊА/НЕПРИПАДАЊА И ПОСЕДОВАЊА/НЕПОСЕДОВАЊА	**Језичке активности у комуникативним ситуацијама** Слушање кратких текстова с једноставним исказима за изражавање припадања/неприпадања и поседовања/непоседовања и реаговање на њих; усмено исказивање припадања/неприпадања и поседовања/непоседовања. **Садржаји** *Questa è la mia penna. Questo non è il mio zaino. Di chi è questo giocattolo? È tuo questo orsetto? Sì, è mio. No, non è mio. È di Paolo.* *Ho due sorelle. Chi ha una matita?* Присвојни придеви (*mio/a; tuo/a)* Презент глагола *avere* **(Интер)културни садржаји:** Породица, пријатељи, кућни љубимци, играчке.
	ИЗРАЖАВАЊЕ ДОПАДАЊА/НЕДОПАДАЊА	**Језичке активности у комуникативним ситуацијама** Слушање кратких текстова с једноставним исказима за изражавање допадања /недопадања и реаговање на њих; усмено исказивање слагања/неслагања, допадања/недопадања. **Садржаји** *Ti piace il gelato?Ti piace la pizza?* *Sì, mi piace. È molto buono/a.* *No, non mi piace.* *Mi piacciono queste figurine.* *Mi piace disegnare/cantare.* *Va bene. Sono d'accordo. Non sono d'accordo.* Именице. Одређени члан *(il, la, l')*. Презент фреквентних глагола. Глагол *piacere.* Конструкција са инфинитивом *(Mi piace nuotare).* **(Интер)културни садржаји:** Храна и пиће.

НЕМАЧКИ ЈЕЗИК

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА** **Комуникативне функције**	**САДРЖАЈИ**
– поздрави и отпоздрави, примењујући најједноставнија језичка средства; – представи себе и другог; – разуме јасно постављена једноставна питања личне природе и одговара на њих; – разуме кратка и једноставна упутства и налоге и реагује на њих; – даје кратка и једноставна упутства и налоге; – разуме позив и реагује на њега; – упути позив на заједничку активност; – разуме кратке и једноставне молбе и реагује на њих; – упути кратке и једноставне молбе; – искаже и прихвати захвалност и извињење на једноставан начин; – разуме једноставно исказане честитке и одговара на њих; – упути једноставне честитке; – препозна и именује жива бића, предмете и места из непосредног окружења; – разуме једноставне описе живих бића, предмета и места; – опише жива бића, предмете и места користећи једноставна језичка средства; – разуме свакодневне исказе у вези са непосредним потребама, осетима и осећањима и реагује на њих; – изрази основне потребе, осете и осећања кратким и једноставним језичким средствима; – разуме једноставна обавештења о положају у простору и реагује на њих; – тражи и пружи кратка и једноставна обавештења о положају у простору; – разуме једноставне исказе којима се изражава припадање/неприпадање, поседовање/неповедовање и реагује на њих; – тражи и даје једноставне исказе којима се изражава припадање/неприпадање, поседовање/непоседовање;	**ПОЗДРАВЉАЊЕ**	**Језичке активности** **у комуникативним ситуацијама** Реаговање на усмени импулс саговорника (наставника, вршњака, и слично); успостављања контакта при сусрету. **Садржаји** *Hallo! Guten Morgen/Tag/Abend.* *Wie geht's? Danke (nicht so) gut/schlecht und dir? Es geht.* *Tschüs. Auf Wiedersehen. Gute Nacht.* *Bis dann. Bis später.* **(Интер)културни садржаји:** Формално и неформално поздрављање; устаљена правила учтивости.
	ПРЕДСТАВЉАЊЕ СЕБЕ И ДРУГИХ; ДАВАЊЕ ОСНОВНИХ ИНФОРМАЦИЈА О СЕБИ; ДАВАЊЕ И И ТРАЖЕЊЕ ОСНОВНИХ ИНФОРМАЦИЈА О ДРУГИМА	**Језичке активности** **у комуникативним ситуацијама** Слушање кратких и једноставних текстова у којима се неко представља; представљање себе и других особа, присутних и одсутних. **Садржаји** *Ich heiße/bin Anna. Wie heißt du? Das ist mein Freund Marcus. Meine Freundin heißt Julia.* *Julia, das ist Marcus. Marcus, das ist Julia.* *Frau Bauer ist meine Deutschlehrerin und wie heißt dein/e Deutschlehrer/in?* *Wie alt bist du? – Sieben.* *Wer ist auf dem Foto? – Mein Bruder Hans.* *Woher kommst du? Woher kommt ihr? Woher kommen Sie?* *Ich komme aus Serbien.* *Ich wohne in Smederevo. Wo wohnst du?* Личне заменице у функцији субјекта – *ich, du, Sie, ihr …* Присвојни детерминативи -*mein(e), dein(e), Ihr(e)* Глагол *sein, heißen, kommen, wohnen* Питања са *Wer? Wo?Woher?Wie?* Основни бројеви (1-10) **(Интер)културни садржаји:** Препознавање најосновнијих сличности и разлика у начину упознавања и представљања у нашој земљи и земљама немачког говорног подручја.

– разуме једноставне исказе за изражавање допадања/недопадања и реагује на њих; тражи мишљење и изражава допадање/недопадање једноставним језичким средствима.	**РАЗУМЕВАЊЕ И ДАВАЊЕ ЈЕДНОСТАВНИХ УПУТСТАВА И НАЛОГА**	**Језичке активности** **у комуникативним ситуацијама** Слушање налога и упутстава и реаговање на њих; давање кратких и једноставних упутстава (комуникација у учионици – упутства и налози које размењују учесници у наставном процесу, упутства за игру и слично). **Садржаји** *Komm her! Kommt an die Tafel!* *Setz dich! Setzt euch!* *Mach(t) das Buch auf/zu!* *Lies/Lest vor! Hör(t) zu! Sing(t) mit! Sprich/Sprecht nach! Hör/Hört zu!* *Steh(t) auf! Pass(t) auf!* *Gib dein Buch an Petra!* *Gebt mir eure Hausaufgaben!* *Kannst du mir dein Heft geben? Kann ich dein Heft bekommen?* Императив **(Интер)културни садржаји:** Поштовање основних норми учтивости; дечје песме одговарајућег садржаја.
	ПОЗИВ И РЕАГОВАЊЕ НА ПОЗИВ ЗА УЧЕШЋЕ У ЗАЈЕДНИЧКОЈ АКТИВНОСТИ	**Језичке активности** **у комуникативним ситуацијама** Слушање кратких једноставних позива на заједничку активност и реаговање на њих (позив на рођендан, игру, дружење...); упућивање и прихватање/одбијање позива на заједничку активност, уз коришћење најједноставнијих израза. **Садржаји** *Kommst du ins Kino (mit)?* *Ja gerne. Leider nicht. Leider kann ich nicht (mitkommen).* *Komm und spiel mit!* *Super. Gerne. Ich habe keine Lust.* *Kaufen wir ein Eis?* Императив **(Интер)културни садржаји:** прикладно позивање и прихватање/одбијање позива.
	ИСКАЗИВАЊЕ МОЛБЕ, ЗАХВАЛНОСТИ И ИЗВИЊЕЊА	**Језичке активности** **у комуникативним ситуацијама** Слушање једноставних исказа којима се тражи помоћ, услуга или обавештење; давање једноставног, усменог одговора на исказану молбу; изражавање и прихватање молби, захвалности и извињења. **Садржаји** *Kann ich dir/Ihnen helfen?* *Möchtest du eine Orange? Kannst du mir bitte eine Orange geben? Ich möchte eine Tasse Tee.* *Kannst du mir, bitte ein Stück Torte geben? Vielen Dank. Danke.* Употреба неодређеног члана у номинативу и акузативу. Употреба модалних глагола у презенту (*möchten, können*). **(Интер)културни садржаји:** правила учтиве комуникације.
	ЧЕСТИТАЊЕ	**Језичке активности** **у комуникативним ситуацијама** Слушање кратких и једноставних устаљених израза којима се честита празник, рођендан; реаговање на упућену честитку и упућивање кратких пригодних честитки. **Садржаји** *Zum Geburtstag, viel Glück, zum Geburtsag viel Glück, zum Geburtstag, liebe Lina, zum Geburtstag Viel Glück ...* *Ich gratuliere dir. Danke* *Frohe Weihnachten! Alles Gute zu ...!* Употреба личних заменица у номинативу, дативу и акузативу. **(Интер)културни садржаји:** Најзначајнији празници и начин обележавања/прославе и честитања; пригодне песме и игре.
	ОПИСИВАЊЕ ЖИВИХ БИЋА, ПРЕДМЕТА, МЕСТА И ПОЈАВА	**Језичке активности у комуникативним ситуацијама** Слушање краћих једноставних описа живих бића, предмета и места у којима се појављују информације о спољном изгледу, појавним облицима, димензијама и осталим најједноставнијим карактеристикама; давање кратких усмених описа живих бића, предмета и места. **Садржаји** *Meine Tante ist schlank.* *Mein Onkel ist fleißig.* *Wie ist dein Regenschirm? Er ist blau.* *Peters Nase ist krumm.* Придев у предикативној функцији – **продуктивно** **(Интер)културни садржаји:** Дечје песме и приче одговарајућег садржаја.

	ИСКАЗИВАЊЕ ПОТРЕБА, ОСЕТА И ОСЕЋАЊА	**Језичке активности у комуникативним ситуацијама** Слушање исказа у вези са потребама, осетима, осећањима; саопштавање својих потреба, осета и осећања и (емпатично) реаговање на туђа. **Садржаји** *Ich bin durstig. Ich habe (keinen) Hunger/Durst. Mir ist kalt/warm. Ich bin müde/glücklich. Möchtest du schlafen? Möchtest du etwas Wasser trinken?* **(Интер)културни садржаји:** мимика и гестикулација; употреба емотикона.
	ИСКАЗИВАЊЕ ПОЛОЖАЈА У ПРОСТОРУ	**Језичке активности у комуникативним ситуацијама** Слушање кратких текстова у којима се на једноставан начин описује положај у простору; усмено тражење и давање информација о положају у простору. **Садржаји** *Wo ist dein Hund? Er ist im Wohnzimmer? Sind die Kinder auf dem Spielplatz? Nein, sie sind nicht da. Das Buch liegt auf dem Tisch.* Прилози и предлози за изражавање положаја и просторних односа – *hier, da, dort, in, auf* Питања са *Wo?* **(Интер)културни садржаји:** Култура становања.
	ИЗРАЖАВАЊЕ ПРИПАДАЊА/НЕПРИПАДАЊА И ПОСЕДОВАЊА/НЕПОСЕДОВАЊА	**Језичке активности у комуникативним ситуацијама** Слушање кратких текстова с једноставним исказима за изражавање припадања/неприпадања и поседовања/непоседовања и реаговање на њих; усмено исказивање припадања/неприпадања и поседовања/непоседовања. **Садржаји** *Ist das deine Katze? Nein, das ist Marias Katze. Mein Hund ist nicht da. Hast du einen Kugelschreiber? Ich brauche einen Regenschirm.* Употреба присвојних чланова. Употреба посесивног генитива – рецептивно. **(Интер)културни садржаји:** Породица, пријатељи, кућни љубимци, играчке.
	ИЗРАЖАВАЊЕ ДОПАДАЊА/НЕДОПАДАЊА	**Језичке активности у комуникативним ситуацијама** Слушање кратких текстова с једноставним исказима за изражавање допадања/недопадања и реаговање на њих; усмено исказивање слагања/неслагања, допадања/недопадања **Садржаји** *Ich mag Eis. Magst du es auch? Ich liebe meine Familie und meine Freunde. Ich schwimme gern.* Глаголи *mögen, lieben...* **(Интер)културни садржаји:** интересовања, хобији, забава, храна и пиће.

РУСКИ ЈЕЗИК

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА** **Комуникативне функције**	**САДРЖАЈИ**
– поздрави и отпоздрави, примењујући најједноставнија језичка средства; – представи себе и другог; – разуме јасно постављена једноставна питања личне природе и одговара на њих; – разуме кратка и једноставна упутства и налоге и реагује на њих; – даје кратка и једноставна упутства и налоге; – разуме позив и реагује на њега; – упути позив на заједничку активност; – разуме кратке и једноставне молбе и реагује на њих; – упути кратке и једноставне молбе; – искаже и прихвати захвалност и извињење на једноставан начин; – разуме једноставно исказане честитке и одговара на њих; – упути једноставне честитке; – препозна и именује жива бића, предмете и места из непосредног окружења; – разуме једноставне описе живих бића, предмета и места; – опише жива бића, предмете и места користећи једноставна језичка средства; – разуме свакодневне исказе у вези са непосредним потребама, осетима и осећањима и реагује на њих; – изрази основне потребе, осете и осећања кратким и једноставним језичким средствима;	**ПОЗДРАВЉАЊЕ**	**Језичке активности** **у комуникативним ситуацијама** Реаговање на усмени импулс саговорника (наставника, вршњака, и слично); успостављања контакта при сусрету. **Садржаји** *Привет! Здравствуй(те)! Доброе утро! Добрый день! Добрый вечер! Пока! До свидания! Спокойной ночи! Как дела? Хорошо! У тебя? У меня тоже.* **(Интер)културни садржаји:** Формално и неформално поздрављање; устаљена правила учтивости.
	ПРЕДСТАВЉАЊЕ СЕБЕ И ДРУГИХ; ДАВАЊЕ ОСНОВНИХ ИНФОРМАЦИЈА О СЕБИ; ДАВАЊЕ И И ТРАЖЕЊЕ ОСНОВНИХ ИНФОРМАЦИЈА О ДРУГИМА	**Језичке активности** **у комуникативним ситуацијама** Слушање кратких и једноставних текстова у којима се неко представља; представљање себе и других особа, присутних и одсутних. **Садржаји** *Меня зовут Наташа. Как тебя зовут? Это мой друг. Это моя подруга. Его зовут Саша. Её зовут Маша. Мою маму зовут Светлана. У тебя есть сестра? Как её зовут? Сколько тебе лет? Мне семь лет. Ему два года. Кто это? Это Маша, моя сестра. Ей четыре года.* Личне заменице (номинатив, датив, акузатив): *я, мне, меня.* Безличне реченице с глаголом *зовут.* Упитне заменице и прилози: *кто, как, сколько.* Присвојне заменице: *мой, твой, наш, ваш.* Основни бројеви (1–10). **(Интер)културни садржаји:** Препознавање најосновнијих сличности и разлика у начину упознавања и представљања; руска лична имена и надимци.

– разуме једноставна обавештења о положају у простору и реагује на њих; – тражи и пружи кратка и једноставна обавештења о положају у простору; – разуме једноставне исказе којима се изражава припадање/неприпадање, поседовање/непоседовање и реагује на њих; – тражи и даје једноставне исказе којима се изражава припадање/неприпадање, поседовање/непоседовање; – разуме једноставне исказе за изражавање допадања/недопадања и реагује на њих; – тражи мишљење и изражава допадање/недопадање једноставним језичким средствима.	**РАЗУМЕВАЊЕ И ДАВАЊЕ ЈЕДНОСТАВНИХ УПУТСТАВА И НАЛОГА**	**Језичке активности** **у комуникативним ситуацијама** Слушање налога и упутстава и реаговање на њих; давање кратких и једноставних упутстава (комуникација у учионици – упутства и налози које размењују учесници у наставном процесу, упутства за игру и слично). **Садржаји** *Кто отсутствует?Кто дежурный? Слушай(те)! Посмотри(те)! Садись/Садитесь! Сядь(те)! Встань! Открой(те) книгу! Открой(те)/закрой(те) окно. Пиши(те)! Заходи(те)! Нарисуй(те) дом. Вырежи и склей! Дай мне тетрадь, пожалуйста! Повтори(те) за мной! Слушайте и повторяйте!Выйди(те)/Выходи(те) к доске! Машина жёлтая. Раскрась её! Быстро! Я закончил(а).* Садашње време фреквентних глагола. Заповедни начин фреквентних глагола **(Интер)културни садржаји:** Поштовање основних норми учтивости; дечје песме одговарајућег садржаја.
	ПОЗИВ И РЕАГОВАЊЕ НА ПОЗИВ ЗА УЧЕШЋЕ У ЗАЈЕДНИЧКОЈ АКТИВНОСТИ	**Језичке активности** **у комуникативним ситуацијама** Слушање кратких једноставних позива на заједничку активност и реаговање на њих (позив на рођендан, игру, дружење...); упућивање и прихватање/одбијање позива на заједничку активност, уз коришћење најједноставнијих израза. **Садржаји** *Давай(те) играть в футбол! Давай(те) играть в куклы! Давай! Идём(те) в парк! Идём! Поиграй со мной. Приходи ко мне на день рождения. Спасибо. Приду.* Заповедни начин фреквентних глагола **(Интер)културни садржаји:** Прикладно прихватање и одбијање позива; прослава рођендана, игре, забава и разонода.
	ИСКАЗИВАЊЕ МОЛБЕ, ЗАХВАЛНОСТИ И ИЗВИЊЕЊА	**Језичке активности** **у комуникативним ситуацијама** Слушање једноставних исказа којима се тражи помоћ, услуга или обавештење; давање једноставног, усменог одговора на исказану молбу; изражавање и прихватање молби, захвалности и извињења. **Садржаји** *Дай мне, пожалуйста, ручку. Можно? Конечно, пожалуйста, вот она. Спасибо! Не за что. Ничего. Нет, к сожалению, ручка мне нужна. Извини(те), можно вопрос? Я опоздал(ла). Извините.* Заповедни начин фреквентних глагола. Предикатив *можно.* Интонација упитних исказа без упитне речи. **(Интер)културни садржаји:** Правила учтиве комуникације.
	ЧЕСТИТАЊЕ	**Језичке активности** **у комуникативним ситуацијама** Слушање кратких и једноставних устаљених израза којима се честита празник, рођендан; реаговање на упућену честитку и упућивање кратких пригодних честитки. **Садржаји** *С днём рождения! С Новым годом! С Рождеством! Спасибо! Тебя (вас) тоже! Поздравляю тебя с днём рождения! Желаю тебе счастья и успеха! Спасибо.* Садашње време глагола *поздравлять* и *желать*. Редуковани искази *С днём рождения! С Новым годом!* **(Интер)културни садржаји:** Најзначајнији празници и начин обележавања/прославе и честитања; пригодне дечје песме и игре.
	ОПИСИВАЊЕ ЖИВИХ БИЋА, ПРЕДМЕТА, МЕСТА И ПОЈАВА	**Језичке активности у комуникативним ситуацијама** Слушање краћих једноставних описа живих бића, предмета и места у којима се појављују информације о спољном изгледу, појавним облицима, димензијама и осталим најједноставнијим карактеристикама; давање кратких усмених описа живих бића, предмета и места. **Садржаји** *Это мяч. Он голубой, маленький. На рисунке я вижу два дома, три птицы и два дерева. Это мой папа. На папе белая рубашка и джинсы. У брата мяч. Папа отдыхает. Мама пишет.* Садашње време фреквентних глагола. Придеви. Род, број и слагање с именицама. Конструкције за изражавање посесивности: *у+ ген*. именица (*у папы, у мамы, у брата);* Присвојне заменице: *мой, твой, наш, ваш*. **(Интер)културни садржаји:** Дечје песме и приче одговарајућег садржаја.

	ИСКАЗИВАЊЕ ПОТРЕБА, ОСЕТА И ОСЕЋАЊА	**Језичке активности у комуникативним ситуацијама** Слушање исказа у вези са потребама, осетима, осећањима; саопштавање својих потреба, осета и осећања и (емпатично) реаговање на туђа. **Садржаји** *Мне хочется есть/пить. Я хочу есть/пить. Вот бутерброд. Возьми воду. Спасибо. Пожалуйста. Мне холодно/жарко. У меня болит зуб. Хочешь мороженое? Нет, пожалуйста, не хочу.* Безличне реченице с употребом облика *хочется*; садашње време глагола *хотеть*. Интонација упитних исказа без упитне речи. **(Интер)културни садржаји:** Правила учтиве комуникације.
	ИСКАЗИВАЊЕ ПОЛОЖАЈА У ПРОСТОРУ	**Језичке активности у комуникативним ситуацијама** Слушање кратких текстова у којима се на једноставан начин описује положај у простору; усмено тражење и давање информација о положају у простору. **Садржаји** *Где папа? В спальне? Нет, папа в гостиной. Где твоя собака? В детской? Нет, собака во дворе. Где мой рюкзак? На стуле? Да. Нет, он под столом. Куда идёт папа? На работу. Куда ты идёшь? В школу.* Садашње време фреквентних глагола. Акузатив и локатив с предлозима *в* и *на*. Упитне реченице с прилошким заменицама *Где? Куда?* **(Интер)културни садржаји:** Култура становања: село, град, кућа, стан, просторије у стану.
	ИЗРАЖАВАЊЕ ПРИПАДАЊА/НЕПРИПАДАЊА И ПОСЕДОВАЊА/НЕПОСЕДОВАЊА	**Језичке активности у комуникативним ситуацијама** Слушање кратких текстова с једноставним исказима за изражавање припадања/неприпадања и поседовања/непоседовања и реаговање на њих; усмено исказивање припадања/неприпадања и поседовања/непоседовања. **Садржаји** *Это мой мяч. Это твой велосипед?У меня два брата и сестра. У тебя есть собака/кошка? Есть. Нет. У меня нет собаки. Это велосипед брата.* Конструкције за изражавање посесивности: *у+ ген*. личних заменица и именица (*у меня, у мамы*); именица + именица у генитиву (*велосипед брата*). Општа негација (*нет*). Присвојне заменице. Интонација упитних исказа без упитне речи. **(Интер)културни садржаји:** Породица, пријатељи, кућни љубимци, играчке.
	ИЗРАЖАВАЊЕ ДОПАДАЊА/НЕДОПАДАЊА	**Језичке активности у комуникативним ситуацијама** Слушање кратких текстова с једноставним исказима за изражавање допадања/недопадања и реаговање на њих; усмено исказивање слагања/неслагања, допадања/недопадања. **Садржаји** *Ты любишь мороженое? Тебе нравится мороженое? Да, люблю. Нет, не нравится. На завтрак я люблю сосиски. Мне нравится хлеб с маслом.* Глагол *любить*. Безличне реченице с глаголом *нравиться*. Општа негација *(нет, не)*. Интонација упитних исказа без упитне речи. **(Интер)културни садржаји:** Храна и пиће.

ФРАНЦУСКИ ЈЕЗИК

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА** **Комуникативне функције**	**САДРЖАЈИ**
– поздрави и отпоздрави, примењујући најједноставнија језичка средства; – представи себе и другог; – разуме јасно постављена једноставна питања личне природе и одговара на њих; – разуме кратка и једноставна упутства и налоге и реагује на њих; – даје кратка и једноставна упутства и налоге; – разуме позив и реагује на њега; – упути позив на заједничку активност; – разуме кратке и једноставне молбе и реагује на њих;	**ПОЗДРАВЉАЊЕ**	**Језичке активности** **у комуникативним ситуацијама** Реаговање на усмени импулс саговорника (наставника, вршњака, и слично); успостављања контакта при сусрету. **Садржаји** *Salut! Tu vas bien? Bonjour, ça va? Ça va, merci! Bonsoir! Bonne nuit!* *Bonjour, Monsieur. Au revoir, Madame. A demain.* Питање интонацијом. **(Интер)културни садржаји:** Формално и неформално поздрављање; устаљена правила учтивости.

– упути кратке и једноставне молбе; – искаже и прихвати захвалност и извињење на једноставан начин; – разуме једноставно исказане честитке и одговара на њих; – упути једноставне честитке; – препозна и именује жива бића, предмете и места из непосредног окружења; – разуме једноставне описе живих бића, предмета и места; – опише жива бића, предмете и места користећи једноставна језичка средства; – разуме свакодневне исказе у вези са непосредним потребама, осетима и осећањима и реагује на њих; – изрази основне потребе, осете и осећања кратким и једноставним језичким средствима; – разуме једноставна обавештења о положају у простору и реагује на њих; – тражи и пружи кратка и једноставна обавештења о положају у простору; – разуме једноставне исказе којима се изражава припадање/неприпадање, поседовање/непоседовање и реагује на њих; – тражи и даје једноставне исказе којима се изражава припадање/неприпадање, поседовање/непоседовање; – разуме једноставне исказе за изражавање допадања/недопадања и реагује на њих; – тражи мишљење и изражава допадање/недопадање једноставним језичким средствима.	**ПРЕДСТАВЉАЊЕ СЕБЕ И ДРУГИХ; ДАВАЊЕ ОСНОВНИХ ИНФОРМАЦИЈА О СЕБИ; ДАВАЊЕ И И ТРАЖЕЊЕ ОСНОВНИХ ИНФОРМАЦИЈА О ДРУГИМА**	**Језичке активности** **у комуникативним ситуацијама** Слушање кратких и једноставних текстова у којима се неко представља; представљање себе и других особа, присутних и одсутних. **Садржаји** *Je m'appelle Milica. Tu t'appelles comment? J'ai sept ans. Tu as quel âge? Qui est-ce? C'est mon copain/ma sœur/mon père. Il s'appelle Zoran.* Ненаглашене личне заменице у функцији субјекта. Присвојни придеви (*mon/ma, ton/ta*). Упитне речи (*comment, qui, quel/quelle*). Основни бројеви 1–10. Презент глагола *avoir* и *être* и глагола прве групе. **(Интер)културни садржаји:** Препознавање најосновнијих сличности и разлика у начину упознавања и представљања у нашој земљи и земљама француског говорног подручја.
	РАЗУМЕВАЊЕ И ДАВАЊЕ ЈЕДНОСТАВНИХ УПУТСТАВА И НАЛОГА	**Језичке активности** **у комуникативним ситуацијама** Слушање налога и упутстава и реаговање на њих; давање кратких и једноставних упутстава (комуникација у учионици – упутства и налози које размењују учесници у наставном процесу, упутства за игру и слично). **Садржаји** *Qui est absent? Qui n'est pas là?* *C'est clair? Je ne comprends pas. Ecoutez! Répondez! Regardez! Cherchez! Trouvez! Dessinez! Coloriez! Ouvrez/fermez vos livres. Levez la main. Très bien!* *C'est parfait! Vous avez fini?* *J'ai fini. Qui sait? Je sais. Silence s'il vous plait! Levez-vous! Asseyez-vous! Viens au tableau! Donne-moi ton livre, s'il te plait.* Императив фреквентних глагола. **(Интер)културни садржаји:** Поштовање основних норми учтивости; дечје песме одговарајућег садржаја.
	ПОЗИВ И РЕАГОВАЊЕ НА ПОЗИВ ЗА УЧЕШЋЕ У ЗАЈЕДНИЧКОЈ АКТИВНОСТИ	**Језичке активности** **у комуникативним ситуацијама** Слушање кратких једноставних позива на заједничку активност и реаговање на њих (позив на рођендан, игру, дружење...); упућивање и прихватање/одбијање позива на заједничку активност, уз коришћење најједноставнијих израза. **Садржаји** *On va jouer dans la cour? Viens chez moi. Tu veux jouer avec moi?* *Oui, super! Désolé, je ne peux pas.* *Je t'invite à mon anniversaire.* Императив фреквентних глагола. Питање интонацијом. Негација (*ne/n'... pas*). **(Интер)културни садржаји:** Прикладно прихватање и одбијање позива; прослава рођендана, игре, забава и разонода.
	ИСКАЗИВАЊЕ МОЛБЕ, ЗАХВАЛНОСТИ И ИЗВИЊЕЊА	**Језичке активности** **у комуникативним ситуацијама** Слушање једноставних исказа којима се тражи помоћ, услуга или обавештење; давање једноставног, усменог одговора на исказану молбу; изражавање и прихватање молби, захвалности и извињења. **Садржаји** *Est-ce que je peux sortir, Madame/Monsieur ? Tu me donnes ton numéro? Voilà. Merci! Je t'en prie.* *Je voudrais chanter. Vous pouvez répéter, s'il vous plait? Désolé, tu ne peux pas.* Питање са *est-ce que*. Кондиционал учтивости (*je voudrais…*). **(Интер)културни садржаји:** Правила учтиве комуникације.
	ЧЕСТИТАЊЕ	**Језичке активности** **у комуникативним ситуацијама** Слушање кратких и једноставних устаљених израза којима се честита празник, рођендан; реаговање на упућену честитку и упућивање кратких пригодних честитки. **Садржаји** *Bon anniversaire! Bonne année!* *Bonne fête! Joyeux Noël! Bravo, très bien! Merci, à toi/à vous aussi!* Придеви (*bon, bonne*). Узвичне реченице. Предлози (*à*). **(Интер)културни садржаји:** Најзначајнији празници и начин обележавања/прославе и честитања; пригодне дечје песме и игре.

	ОПИСИВАЊЕ ЖИВИХ БИЋА, ПРЕДМЕТА, МЕСТА И ПОЈАВА	**Језичке активности у комуникативним ситуацијама** Слушање краћих једноставних описа живих бића, предмета и места у којима се појављују информације о спољном изгледу, појавним облицима, димензијама и осталим најједноставнијим карактеристикама; давање кратких усмених описа живих бића, предмета и места. **Садржаји** *Mon perroquet s'appelle Simon. Il est rouge et vert. Ma poupée s'appelle Lola. Elle a les yeux noirs. Le chien est grand et noir. Mon école est grande. Il est de quelle couleur? Il y a un ballon rouge et deux ballons jaunes.* Присвојни придеви (*mon/ma, ton/ta*). Описни придеви. Презентативи (*il y a*). **(Интер)културни садржаји:** Дечје песме и приче одговарајућег садржаја.
	ИСКАЗИВАЊЕ ПОТРЕБА, ОСЕТА И ОСЕЋАЊА	**Језичке активности у комуникативним ситуацијама** Слушање исказа у вези са потребама, осетима, осећањима; саопштавање својих потреба, осета и осећања и (емпатично) реаговање на туђа. **Садржаји** *Je voudrais du jus d'orange, s'il te/vous plait. J'ai faim/soif/chaud/froid. Brrrr!!! Non, merci, je n'ai pas faim. Je suis contente. Il est malade. J'ai mal à la tête. Bon appétit!* Кондиционал учтивости (*je voudrais*) Негација (*ne/n'... pas*). Презент глагола *avoir*. **(Интер)културни садржаји:** Правила учтиве комуникације.
	ИСКАЗИВАЊЕ ПОЛОЖАЈА У ПРОСТОРУ	**Језичке активности у комуникативним ситуацијама** Слушање кратких текстова у којима се на једноставан начин описује положај у простору; усмено тражење и давање информација о положају у простору. **Садржаји** *Cette maison est grande. Il y a un chat dans la rue. Il y a un livre sur la table. Où est ton ballon? Je suis à l'école. Je vais au zoo.* Неодређени члан (*un, une, des*). Предлози (*dans, sous, sur*). Упитне речи (*où*) **(Интер)културни садржаји:** Култура становања: село, град.
	ИЗРАЖАВАЊЕ ПРИПАДАЊА/НЕПРИПАДАЊА И ПОСЕДОВАЊА/НЕПОСЕДОВАЊА	**Језичке активности у комуникативним ситуацијама** Слушање кратких текстова с једноставним исказима за изражавање припадања/неприпадања и поседовања/непоседовања и реаговање на њих; усмено исказивање припадања/неприпадања и поседовања/непоседовања. **Садржаји** *C'est mon ballon. Ce n'est pas mon cartable. C'est ta robe? A qui est ce stylo? J'ai deux frères. Je n'ai pas de sœur.* Презентативи (*c'est, ce sont*). Присвојни придеви (*mon/ma, ton/ta*). Негација (*ne/n'... pas*). **(Интер)културни садржаји:** Породица, пријатељи, кућни љубимци, играчке.
	ИЗРАЖАВАЊЕ ДОПАДАЊА/НЕДОПАДАЊА	**Језичке активности у комуникативним ситуацијама** Слушање кратких текстова с једноставним исказима за изражавање допадања/недопадања и реаговање на њих; усмено исказивање слагања/неслагања, допадања/недопадања **Садржаји** *D'accord. Je suis d'accord. J'aime le chocolat/la musique. J'aime dessiner/chanter. Tu aimes la glace? C'est bon. Je n'aime pas.* Именице. Одређени члан (*le, la, l', les*). Презент фреквентних глагола. Конструкција са инфинитивом (*j'aime dessiner*). Негација (*ne/n'... pas*). **(Интер)културни садржаји:** Храна и пиће.

ШПАНСКИ ЈЕЗИК

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА** **Комуникативне функције**	**САДРЖАЈИ**
– поздрави и отпоздрави, примењујући најједноставнија језичка средства; – представи себе и другог; – разуме јасно постављена једноставна питања личне природе и одговара на њих; – разуме кратка и једноставна упутства и налоге и реагује на њих; – даје кратка и једноставна упутства и налоге; – разуме позив и реагује на њега; – упути позив на заједничку активност; – разуме кратке и једноставне молбе и реагује на њих; – упути кратке и једноставне молбе; – искаже и прихвати захвалност и извињење на једноставан начин; – разуме једноставно исказане честитке и одговара на њих; – упути једноставне честитке; – препозна и именује жива бића, предмете и места из непосредног окружења; – разуме једноставне описе живих бића, предмета и места; – опише жива бића, предмете и места користећи једноставна језичка средства; – разуме свакодневне исказе у вези са непосредним потребама, осетима и осећањима и реагује на њих; – изрази основне потребе, осете и осећања кратким и једноставним језичким средствима; – разуме једноставна обавештења о положају у простору и реагује на њих; – тражи и пружи кратка и једноставна обавештења о положају у простору; – разуме једноставне исказе којима се изражава припадање/неприпадање, поседовање/непоседовање и реагује на њих; – тражи и даје једноставне исказе којима се изражава припадање/неприпадање, поседовање/непоседовање; – разуме једноставне исказе за изражавање допадања/недопадања и реагује на њих; тражи мишљење и изражава допадање/недопадање једноставним језичким средствима.	**ПОЗДРАВЉАЊЕ**	**Језичке активности** **у комуникативним ситуацијама** Реаговање на усмени импулс саговорника (наставника, вршњака, и слично); успостављање контакта при сусрету. **Садржаји** *¡Hola!* *¡Hola! ¿Qué tal? Bien, ¿y tú? Bien, gracias.* *¡Buenos días!* *¡Buenas tardes!* *¡Buenas noches!* *¡Hasta luego!* **(Интер)културни садржаји:** Формално и неформално поздрављање; устаљена правила учтивости.
	ПРЕДСТАВЉАЊЕ СЕБЕ И ДРУГИХ; ДАВАЊЕ ОСНОВНИХ ИНФОРМАЦИЈА О СЕБИ; ДАВАЊЕ И И ТРАЖЕЊЕ ОСНОВНИХ ИНФОРМАЦИЈА О ДРУГИМА	**Језичке активности** **у комуникативним ситуацијама** Слушање кратких и једноставних текстова у којима се неко представља; представљање себе и других особа, присутних и одсутних. **Садржаји** *Hola, soy María. ¿Y tú? Soy Nikola. Encantado.* *¿Cómo te llamas? ¿Cuántos años tienes? Me llamo María. Tengo siete años. ¿Y tú?* *¿Quién es? Es mi amigo/amiga/hermano/hermana/profesor/profesora. Se llama Jovan.* Презент глагола *ser* и *tener* Присвојни придеви (*mi, tu, mis, tus*) Упитне речи (*quién, cómo*), питање *cuántos años* Основни бројеви (1–10) Презент најфреквентнијих правилних глагола **(Интер)културни садржаји:** Препознавање најосновнијих сличности и разлика у начину упознавања и представљања у нашој земљи и земљама шпанског говорног подручја.
	РАЗУМЕВАЊЕ И ДАВАЊЕ ЈЕДНОСТАВНИХ УПУТСТАВА И НАЛОГА	**Језичке активности** **у комуникативним ситуацијама** Слушање налога и упутстава и реаговање на њих; давање кратких и једноставних упутстава (комуникација у учионици – упутства и налози које размењују учесници у наставном процесу, упутства за игру и слично). **Садржаји** *¡Adelante!* *¿Quién falta? Estamos todos, ¡qué bien!* *A trabajar. Empezamos con la actividad uno.* *¡Escuchad la canción! Dibuja/habla con tu amigo.* *Más despacio/alto, por favor.* *¿Puedes repetir? ¿Listo?* *Cantamos juntos.* *¡Excelente! Muy bien.* Заповедни начин у потврдном облику за друго лице једнине и множине. **(Интер)културни садржаји:** Поштовање основних норми учтивости, дечје песме одговарајућег садржаја.
	ПОЗИВ И РЕАГОВАЊЕ НА ПОЗИВ ЗА УЧЕШЋЕ У ЗАЈЕДНИЧКОЈ АКТИВНОСТИ	**Језичке активности** **у комуникативним ситуацијама** Слушање кратких једноставних позива на заједничку активност и реаговање на њих (позив на рођендан, игру, дружење...); упућивање и прихватање/одбијање позива на заједничку активност, уз коришћење најједноставнијих израза. **Садржаји** *– ¿Puedes salir? – Sí./No puedo.* *– ¿Jugamos a las cartas? – Vale.* *– ¿Puedes venir a mi cumpleaños? – Sí. No, lo siento.* *Vamos al parque.* Глагол *poder* + инфинитив за изражавање позива. Негација. **(Интер)културни садржаји:** Прикладно прихватање и одбијање позива, прослава рођендана, игре, забава и разонода.

	ИСКАЗИВАЊЕ МОЛБЕ, ЗАХВАЛНОСТИ И ИЗВИЊЕЊА	**Језичке активности у комуникативним ситуацијама** Слушање једноставних исказа којима се тражи помоћ, услуга или обавештење; давање једноставног, усменог одговора на исказану молбу; изражавање и прихватање молби, захвалности и извињења. **Садржаји** *– ¿Puedes repetir?/¿Puede repetir?* *– Sí. Claro. – Gracias./Muchas gracias.* *– ¿Puedo ir al baño? – Sí, claro.* *– ¿Puedo tomar agua? – No, no ahora. Más tarde.* *– ¿Puedo entrar? – Sí./No, lo siento./No. Perdón.* *– ¿Me prestas tu goma? – Sí./Sí, claro.* Глагол *poder* за изражавање молбе **(Интер)културни садржаји:** Правила учтиве комуникације.
	ЧЕСТИТАЊЕ	**Језичке активности у комуникативним ситуацијама** Слушање кратких и једноставних устаљених израза којима се честита празник, рођендан; реаговање на упућену честитку и упућивање кратких пригодних честитки. **Садржаји** *¡Feliz cumpleaños! ¡Feliz cumple! Gracias./Muchas gracias.* *¡Felices fiestas! A ti también.* *Feliz Navidad y próspero Año Nuevo.* **(Интер)културни садржаји:** Најзначајнији празници и начин обележавања/прославе и честитања; пригодне дечје песме и игре.
	ОПИСИВАЊЕ ЖИВИХ БИЋА, ПРЕДМЕТА, МЕСТА И ПОЈАВА	**Језичке активности у комуникативним ситуацијама** Слушање краћих једноставних описа живих бића, предмета и места у којима се појављују информације о спољном изгледу, појавним облицима, димензијама и осталим најједноставнијим карактеристикама; давање кратких усмених описа живих бића, предмета и места. **Садржаји** *Mi gato se llama Risko. Es un gato amarillo. Es muy grande.* *Mi peluche se llama Pedro. Es un oso blanco.* *¿Cómo se llama tu muñeca? Es muy bonita.* *Mi escuela es grande. Tiene tres pisos. Hay un patio también.* Описни придеви. Презентативи (*hay*). **(Интер)културни садржаји:** Дечје песме и приче одговарајућег садржаја.
	ИСКАЗИВАЊЕ ПОТРЕБА, ОСЕТА И ОСЕЋАЊА	**Језичке активности у комуникативним ситуацијама** Слушање исказа у вези са потребама, осетима, осећањима; саопштавање својих потреба, осета и осећања и (емпатично) реаговање на туђа. **Садржаји** *– Tengo hambre/sed ... – Yo también. ¿Quieres un bocadillo/agua? – Sí, muchas gracias.* *– No tengo hambre/sed ... – Yo tampoco./Yo sí.* *– ¡Qué frío!/Tengo frío. – ¿Cierro la ventana? – Sí, gracias.* *– ¿Tienes frío/calor? – No, estoy bien.* *– ¿Estás bien? – Sí, gracias./No, estoy mal./Me siento mal.* Презент глагола *estar, tener* и *querer* **(Интер)културни садржаји:** Правила учтиве комуникације.
	ИСКАЗИВАЊЕ ПОЛОЖАЈА У ПРОСТОРУ	**Језичке активности у комуникативним ситуацијама** Слушање кратких текстова у којима се на једноставан начин описује положај у простору; усмено тражење и давање информација о положају у простору. **Садржаји** *– ¿Dónde está mi padre? ¿Está en su habitación? – No, está en el baño.* *– ¿Dónde está tu perro? – Está en el jardín.* *– ¿Dónde está la biblioteca? – Está en el primer piso.* *Voy a casa. Estoy en la escuela.* Одређени члан. Најфреквентнији предлози (нпр. *a, en, sobre*). *Ir a, estar en.* **(Интер)културни садржаји:** Култура становања: село, град.

	ИЗРАЖАВАЊЕ ПРИПАДАЊА/НЕПРИПАДАЊА И ПОСЕДОВАЊА/НЕПОСЕДОВАЊА	**Језичке активности у комуникативним ситуацијама** Слушање кратких текстова с једноставним исказима за изражавање припадања/неприпадања и поседовања/непоседовања и реаговање на њих; усмено исказивање припадања/неприпадања и поседовања/непоседовања. **Садржаји** *Es mi familia. Mi hermano menor se llama Petar. Tiene 3 años. Mi hermana es mayor. Tiene 10 años. Su nombre es Elena.* *– ¿De quién es este libro? – Es mi libro. Es el libro de Milica.* *– ¿Alguien tiene un lápiz/bolígrafo/papel blanco? – Sí, yo tengo uno./No, lo siento.* Присвојни придеви (*mi, tu, mis, tus*). Неодређени члан. Показни придев *este, esta, estos, estas* Питање *de quién es/son.* **(Интер)културни садржаји:** Породица, пријатељи, кућни љубимци, играчке.
	ИЗРАЖАВАЊЕ ДОПАДАЊА/НЕДОПАДАЊА	**Језичке активности у комуникативним ситуацијама** Слушање кратких текстова с једноставним исказима за изражавање допадања/недопадања и реаговање на њих; усмено исказивање слагања/неслагања, допадања/недопадања **Садржаји** *– ¿Te gusta el chocolate? – Claro.* *– No me gustan los zumos. ¿A ti, te gustan? – Sí, mucho./A mí tampoco.* *– Me gusta dibujar/nadar /cantar. No me gusta dormir. No me gusta el noticiero.* Глагол *gustar*, потврдни и одрични облик. Личне заменице *a mí, a ti* **(Интер)културни садржаји:** Храна и пиће.

Кључни појмови: комуникација, рано учење, језичка активност, језичке компетенције и интеркултуралност.

ТЕМАТСКЕ ОБЛАСТИ У НАСТАВИ СТРАНИХ ЈЕЗИКА ЗА ОСНОВНУ ШКОЛУ

Напомена: Тематске области се прожимају и исте су у сва четири разреда првог циклуса основне школе. Аутори уџбеника и наставници обрађују их у складу са захтевима програма, узрастом и интересовањима ученика.

1) Лични идентитет
2) Породица и уже друштвено окружење (пријатељи, комшије, наставници итд.)
3) Географске особености
4) Становање – форме, навике
5) Живи свет – природа, љубимци, очување животне средине
6) Временско искуство и доживљај времена (прошлост – садашњост – будућност)
7) Школа и школски живот
8) Млади – живот деце и омладине
9) Здравље и хигијена
10) Емоције (љубав према породици, друговима)
11) Превозна средства
12) Временске прилике
13) Уметност за децу (нарочито модерна књижевност за децу; пригодне традиционалне и модерне песме)
14) Обичаји и традиција, фолклор, прославе (рођендани, празници)
15) Слободно време – забава, разонода, хобији
16) Исхрана и гастрономске навике
17) Путовања
18) Мода и облачење
19) Спорт
20) Вербална и невербална комуникација, конвенције понашања и опхођења

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Програм предмета страни језик у првом циклусу основне школе усмерен је на развој функционалних знања и заснован је на комуникативно дефинисаним исходима учења, односно активностима које ученик успешно реализује користећи страни језик. Језичке активности слушања, читања, (раз)говора и писања у програму посматрају се интегративно, као нераздвојиве компоненте аутентичне комуникације појединца у било којој говорној заједници. Полазећи од исхода, односно онога што је ученик у стању да оствари у различитим врстама и видовима комуникације (усмене, писане, делимично и оне невербалне), формално и садржински централну позицију програма заузимају управо комуникативне функције (нпр. поздрављање; представљање себе и других; давање основних информација о себи; давање и тражење основних информација о другима; разумевање и давање једноставних упутстава и налога; позив и реаговање на позив за учешће у заједничкој игри; исказивање молби, захтева, захвалности, планова, намера, саглашавања, противљења, допадања, недопадања, жеља, потреба и сл.). На основу комуникативних функција дефинисане су језичке активности помоћу којих се оне могу остварити, а које укључују постепено усавршавање способности разумевања говора, разумевања писаног текста (од трећег разреда), интерактивног усменог и писаног изражавања. Захваљујући цикличној и континуалној концепцији програма, комуникативне функције се преносе, усвајају и увежбавају током читавог образовног циклуса, с растућим степеном сложености. Исходи, комуникативне функције и језичке активности дефинисани су као опште лингвистичке категорије, и стога су за све стране језике идентични искази. Како би се, међутим, исходи, функције и активности операционализовали, понуђени су и примери реализације, и то за сваки појединачни страни језик. Њима се илуструју неке од најфреквентнијих и узрасно најадекватнијих могућности за вербалну реализацију комуникативних функција.

Комуникативна настава посматра језик као средство комуникације. Стога је и програм усмерен ка исходима који указују на то шта је ученик у процесу комуникације у стању да разуме и продукује. Табеларни приказ наставника постепено води од исхода и комуникативне функције као области, преко активности које у настави оспособљавају ученика да комуницира и користи језик у свакодневном животу, у приватном, јавном или образовном домену. Примена овог приступа у настави страних језика заснива се на настојањима да се доследно спроводе и примењују следећи ставови:

– циљни језик употребљава се у учионици у добро осмишљеним контекстима од интереса за ученике у атмосфери заједништва и међусобне сарадње;

– говор наставника прилагођен је узрасту и знањима ученика;

– наставник мора бити сигуран да је схваћено значење поруке, укључујући њене културолошке и васпитне елементе, као и елементе социјализације;

– битно је значење језичке поруке;

– знања ученика мере се јасно одређеним релативним критеријумима тачности и зато узор није изворни говорник;

– са циљем да се унапреди квалитет и обим језичког материјала, настава се заснива и на социјалној интеракцији; рад у учионици и ван ње спроводи се путем групног или индивидуалног решавања проблема, као и решавањем мање или више сложених задатака у реалним и виртуелним условима са јасно одређеним контекстом, поступком и циљем;

– наставник упућује ученике у законитости усменог и писаног (од трећег разреда) кода и њиховог међусобног односа;

– сви граматички садржаји уводе се индуктивном методом кроз разноврсне контекстуализоване примере у складу са нивоом, а без детаљних граматичких објашњења, осим уколико ученици на њима не инсистирају, а њихово познавање се вреднује и оцењује на основу употребе у одговарајућем комуникативном контексту.

Комуникативно-интерактивни приступ у настави страних језика укључује и следеће категорије:

– усвајање језичког садржаја кроз циљано и осмишљено учествовање у друштвеном чину;

– поимање програма као скупа динамичних, заједнички припремљених и прилагођених задатака и активности;

– наставник треба да омогући приступ новим идејама и њихово прихватање, као и креирање нових идеја;

– ученици се посматрају као одговорни, креативни, активни учесници у друштвеном чину;

– наставни материјали представљају један од извора активности и морају бити праћени употребом додатних аутентичних материјала;

– учионица је простор који је могуће прилагођавати потребама наставе из дана у дан;

– рад на пројекту као задатку који остварује корелацију са другим предметима и подстиче развој когнитивних способности ученика (запажање, анализа, закључивање итд.);

– за увођење новог лексичког материјала користе се познате граматичке структуре и обрнуто, а нарочито на нижем узрасту треба користити интернационализме и речи које су им познате, као и визуализацију као средство семантизације.

Технике/активности

Током часа препоручује се динамично смењивање техника/активности које не би требало да трају дуже од 15 минута.

Слушање и реаговање на упутства наставника на страном језику или са аудио-записа (слушај, пиши – од трећег разреда, повежи, одреди, пронађи, али и активности у вези са радом у учионици: нацртај, исеци, обој, отвори/затвори свеску, итд.)

Рад у паровима, малим и великим групама (мини-дијалози, игра по улогама, симулације итд.)

Мануелне активности (израда паноа, презентација, зидних новина, постера и сл.)

Вежбе слушања (према упутствима наставника или са аудио-записа повезати појмове, додати делове слике, допунити информације, селектовати тачне и нетачне исказе, утврдити хронологију и сл.)

Игре примерене узрасту и дидактичком захтеву (за загревање, развијање пажње и концентрације, јачање мотивације, увођење нове језичке грађе или пак утврђивање).

Класирање и упоређивање (по количини, облику, боји, годишњим добима, волим/не волим, компарације...).

Решавање „текућих проблема" у разреду, тј. договори и мини-пројекти.

„Превођење" исказа у гест и геста у исказ.

Заједничко прављење илустрованих и писаних (од трећег разреда) материјала (планирање различитих активности, извештај/дневник са путовања, рекламни плакат, програм приредбе или неке друге манифестације).

СТРАТЕГИЈЕ ЗА УНАПРЕЂИВАЊЕ И УВЕЖБАВАЊЕ ЈЕЗИЧКИХ ВЕШТИНА У ПРВОМ И У ДРУГОМ РАЗРЕДУ ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

Предности наставе страног језика у првом и другом разреду основне школе у вези су са специфичностима усвајања језика на раном узрасту. Основна карактеристика раног учења није аналитичко учење, већ усвајање језика на сличан начин на који се усваја матерњи језик – дете страни језик користи искључиво у комуникацији и у ситуацијама које су блиске његовим интересовањима. Вишеструке су предности учења језика у овом узрасту (Титоне 1989)[1]:

– неурофизиолошке: изузетна пластичност мозга омогућава лакше усвајање фонетских елемената, акцента, изговора, интонације, као и синтаксичких образаца;

– психолошке: код ученика се развија мотивација будући да не осећа страх од грешке приликом употребе новог језика, лако прихвата игру и спремније излаже пред групом;

– образовне: учење страног језика позитивно утиче на когнитивни развој детета и прихватање другог и другачијег.

Ранији почетак учења страног језика отвара пут за достизање виших нивоа језичке компетенције и развијање вишејезичности, који су релевантни за даље школовање и професионални живот.

С обзиром на то да се исходи операционализују преко језичких активности у комуникативним ситуацијама, важно је да се оне у настави страних језика перманентно и истовремено увежбавају. Само тако ученици могу да стекну језичке компетенције које су у складу са задатим циљем.

Пошто је програм учења страног језика у првом и другом разреду основне школе растерећен писања и читања, као и експлицитних објашњења граматичких правила, ово је драгоцен период за подстицање и навикавање ученика да у свакодневним ситуацијама у учионици и ван ње спонтано примењују научене речи и изразе у одговарајућим ситуацијама усмене комуникације (нпр. поздрављање наставника

1 Titone, R. (1989). On the bilingual person. Otawa, Canadian Society for Italian Studies.

на страном језику у учионици, али и ван ње). Такво спонтано успостављање контакта помаже ученицима да се ослободе говорних блокада које могу настати изван услова симулираних у учионици, при сусрету са лицима са другог говорног подручја. То ће, такође, пружити и бројне прилике ученицима да експериментишу са употребом језика, растерећени страха од неуспеха у комуникацији. Због свега тога потребно је инсистирати на таквом моделу комуникације од самог почетка, јер уколико се ученици навикну на другачији модел, тј. искључиву примену матерњег језика приликом успостављања контакта и комуникације са наставником или вршњаком, то ће касније бити много теже променити.

Следећи корак, на којем такође треба инсистирати од самог почетка учења страног језика, јесте такозвани „језик учионице". Сва кратка и једноставна упутства у настави која се често понављају треба да буду на страном језику уз обавезну одговарајућу гестикулацију (ако нпр. наставник каже *слушај,* пожељно је да покаже ту активност стављајући руку иза уха). Нека упутства наставник у почетку може да изговара паралелно на страном и на матерњем језику са тенденцијом да постепено изоставља матерњи језик, пратећи да ли ученици препознају њихово значење на страном језику.

Поред ових спонтаних облика учења потребно је увести и језичке садржаје који нису део уобичајене интеракције на часу. За овакве облике учења потребно је користити предмете и бића из непосредног окружења, слике из наставних материјала, картице, постере и све друге расположиве материјале. За њихово савладавање потребно је инсистирати на заједничким групним комуникативним активностима. На овом узрасту се препоручују и активности усмене репродукције и контролисане продукције будући да су у питању садржаји који не представљају „језик учионице" и не понављају се сваког часа. На тај начин се ученицима омогућава већи број понављања ради лакшег и бржег меморисања и стицања поуздања за самостално коришћење језика. У том смислу, пожељне су вежбе говорне продукције са малим варијацијама модела у којима се мењају и комбинују лексички и граматички садржаји уз постепено усложњавање. Такође се подстиче интеракција са другим ученицима, која се може, као благи вид медијације, реализовати давањем упутстава на матерњем језику (нпр. питај друга или другарицу како се зове и колико година има, шта воли/не воли да једе, итд; одговори на питања друга/другарице*),* или увођењем покрета као невербалног средства комуникације.

Потребно је оспособити ученике за комуникативне функције наведене у програму за дати ниво учења, при чему предложени језички садржаји служе као препорука и могу бити замењени сличним садржајима или проширивани у складу са расположивим наставним материјалом, као и потребама и интересовањима ученика.

Важно је да имамо на уму да је, упркос почетном ентузијазму са којим ученици улазе у процес учења страног језика у основној школи, њима то ипак још један у низу обавезних предмета. Стога се, на овом нивоу, не може очекивати да они сами, спонтано, развију интересовање и ентузијазам за учење страног језика. Неопходно је приликом планирања активности имати у виду узраст ученика и њихове индивидуалне карактеристике. Неки ученици су интровертни, неки екстровертни, уче различитом брзином и на различите начине – свим чулима, имају различите потребе и интересовања. Већина ученика на том узрасту има проблем са пажњом, концентрацијом и памћењем током 45 минута. Стога је упутно да час почне неком кратком игром загревања која би позитивно утицала на развијање способности пажње, концентрације и памћења, као и да се активности смењују одговарајућим логичним редоследом и да трају од 5 до 15 минута.

ПРЕЗЕНТОВАЊЕ И УВЕЖБАВАЊЕ САДРЖАЈА

С обзиром на различите стилове учења, разноврсност активности кључна је реч за презентовање нове лексичке грађе. Важно је да уважавамо предзнања ученика, јер нам она могу бити добра основа за рад и лакше разумевање теме.

Визуелна наставна средства (картице, постери, стварни предмети из непосредног окружења, како је у општим смерницама већ напоменуто) идеална су за увођење и увежбавање вокабулара. Када се ученицима покаже одређени појам – када га виде, важно је да неколико пута чују како се реч изговара и да је тек на крају изговоре. Хорско понављање корисно је за осећај сигурности ученика јер није јавно експониран, а страх од исмевања (који је на том узрасту неретко присутан) сведен је на минимум.

Пантомима (као врста драмских техника), као и метода потпуног физичког одговора, веома су омиљене и ефикасне, не само на овом узрасту већ и касније. Нарочито су погодне за ученике кинестетичког стила учења (превођење изговорене речи у покрет и обрнуто). Ове технике су погодне за увођење и увежбавање свих врста речи: именице – делови тела, животиње, играчке..; глаголи – устати, сести, подићи, спустити неки предмет…; придеви за описивање стања и осећања – срећан, тужан, гладан, жедан…

Одговарајући контекст (приче у сликама, песме, игре и сл.) битна је претпоставка успешног усвајања вокабулара, као и језика уопште. Усвајање лексике биће утолико ефикасније уколико се остварује у јасном ситуационом контексту. Примера ради, ако се усвајају речи које се односе на свет животиња, могуће је организовати стварни, симулирани или виртуелни обилазак зоолошког врта. Треба водити рачуна о томе да су ученици, током једног школског часа, у стању да усвоје 5 до 7 нових речи.

Дијалошки модели (као основа за „имитирање") веома су ефикасни за развијање говора. У недостатку спонтане комуникације међу ученицима наставник може да користи лутке – обичне плишане, прављене од чарапа или папира – и тако направи одговарајући дијалошки модел. Наставник се може обраћати ученицима са лутком која пита. Ученици ће врло брзо и лако моћи да дају одговор, али и да поставе питања. Наравно, потребно је обезбедити одговарајући контекст који ће и стидљивијим ученицима омогућити да се охрабре и проговоре.

Пројектне активности повећавају мотивацију, јер пружају избор ученицима да одговорно у пару или у групи решавају задатак на свој начин у договору са другима, развијајући и јачајући одређене социјалне компетенције. Пројекат је погодан за рад у одељењима мешовитог састава, има лични печат, подстиче кооперативни рад и завршава се увек неком врстом презентације како резултата, тако и процеса рада.

Драмске активности омогућавају ученицима да користе језик у одговарајућем контексту и тако „оживљавају" његову употребу. Њихов потенцијал огледа се, између осталог, и у томе што:

– ученици не само да уче страни језик на забаван начин, већ кроз интеракцију и различите улоге које преузимају сагледавају ствари из различитих углова (што доприноси развоју критичког и дивергентног мишљења);

– ученици сарађују и усвајају језик кроз смислену интеракцију на циљном језику и развијају све потребне вештине – когнитивне, комуникативне и социјалне;

– сви могу да учествују – свако добија улогу коју може да „изнесе" те су зато погодне за рад у одељењима мешовитог састава;

– одговарају свим стиловима учења – визуелни виде, аудитивни чују, кинестетични се изражавају кроз покрет;

– подижу мотивацију и самопоуздање;

– оријентисане су на ученика – наставник има мање доминантну улогу;

– развијају машту и креативност код ученика.

Пожељно је да се драмске активности попут играња улога, мини скечева, луткарских мини представа, импровизација и прича из стварног живота што више користе у настави, не само на овом узрасту, већ и касније.

Читање и писање су необавезне активности у другом разреду. С обзиром на то да се латинично писмо уводи у наставу српског језика у другом полугодишту другог разреда, иницијално писање и читање може се понудити као опција само за ученике који то желе и знају,

на елементарном нивоу (читање појединачних речи и једноставних реченица, допуњавање речи словом и слично, нипошто самостално писање и диктати). Ова активност се не оцењује и на часу има споредну улогу.

Социокултурну компетенцију, као скуп знања о свету уопште, сличностима и разликама између културних и комуникативних модела сопствене говорне заједнице и заједнице/заједница чији се језик учи, треба уводити од самог почетка учења страног језика на најнижем узрасном нивоу, јер су та знања потребна за компетентну, успешну комуникацију у конкретним комуникативним активностима на циљном језику.

Посебан аспект социокултурне компетенције представља *интеркултурна компетенција*, која подразумева развој свести о другом и другачијем, познавање и разумевање сличности и разлика између светова, односно говорних заједница, у којима се ученик креће. Интеркултурна компетенција подразумева и развијање толеранције и позитивног става према индивидуалним и колективним карактеристикама говорника других језика, припадника других култура које се у мањој или већој мери разликују од његове сопствене. Дакле, постепеним увођењем социокултурних садржаја на најнижем нивоу (поздрављање, певање пригодних празничних песама и сл.) доприноси се развоју интеркултурне личности, кроз јачање свести о вредности различитих култура и развијање способности за интегрисање интеркултурних искустава у сопствени културни модел понашања и веровања.

Граматички садржаји се на овом узрасном нивоу не обрађују експлицитно. Граматичке појаве треба посматрати са функционалног аспекта (примењујући елементе граматике који су неопходни за успешно остваривање комуникативне функције). У процесу наставе страног језика треба тежити томе да се граматика усваја путем језичких активности слушања и говора, према јасно утврђеним циљевима, исходима и стандардима наставе страних језика.

Главни циљ наставе страног језика јесте развијање комуникативне компетенције на одређеном језичком нивоу, у складу са статусом језика и годином учења.

Назив предмета	**МАТЕМАТИКА**
Циљ	**Циљ** учења предмета *математика* је да ученик, овладавајући математичким концептима, знањима и вештинама, развије основе апстрактног и критичког мишљења, позитивне ставове према математици, способност комуникације математичким језиком и писмом и примени стечена знања и вештине у даљем школовању и решавању проблема из свакодневног живота, као и да формира основ за даљи развој математичких појмова.
Разред	**први**
Годишњи фонд часова	**180 часова**

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**		**САДРЖАЈИ**
− одреди међусобни положај предмета и бића и њихов положај у односу на тло; − упореди предмете и бића по величини; − уочи и именује геометријске облике предмета из непосредне околине; − именује геометријска тела и фигуре; − групише предмете и бића са заједничким својством; − сложи/разложи фигуру која се састоји од познатих облика; − разликује: криву, праву, изломљену, затворену и отворену линију; − црта праву линију и дуж помоћу лењира; − броји унапред и уназад и са прескоком; − прочита, запише, упореди и уреди бројеве прве стотине и прикаже их на бројевној правој; − користи редне бројеве; − разликује парне и непарне бројеве, одреди највећи и најмањи број, претходника и следбеника; − користи појмове: сабирак, збир, умањеник, умањилац, разлика; − сабира и одузима два једноцифрена броја не записујући поступак; − сабира и одузима до 100 без прелаза преко десетице; − растави број на сабирке и примени замену места и здруживање сабирака ради лакшег рачунања; − реши текстуални задатак са једном операцијом; − разликује новчане апоене до 100 динара и упореди њихову вредност; − уочи правило и одреди следећи члан започетог низа; − прочита и користи податке са једноставнијег стубичног и сликовног дијаграма или табеле; − измери дужину задатом, нестандардном јединицом мере; − преслика тачке и фигуре у квадратној мрежи на основу задатог упутства.	**ГЕОМЕТРИЈА**	**ПОЛОЖАЈ, ВЕЛИЧИНА И ОБЛИК ПРЕДМЕТА**	Просторне релације. Величина предмета и бића. Геометријска тела: лопта, коцка, квадар, ваљак, пирамида и купа. Геометријске фигуре: круг, правоугаоник, квадрат и троугао.
		ЛИНИЈЕ	Права, крива и изломљена линија. Затворена и отворена линија. Тачка и линија. Дуж.
	БРОЈЕВИ		Бројање, писање и читање бројева. Приказивање бројева помоћу тачака на бројевној правој. Упоређивање бројева. Редни бројеви. Сабирање и одузимање бројева у оквиру 20 и приказивање на бројевној правој. Сабирање и одузимање бројева до 100 без прелаза преко десетице и приказивање на бројевној правој. Својства сабирања. Откривање непознатог броја у једнакостима с једном операцијом. Динар, кованице и новчанице до 100 динара.
	МЕРЕЊЕ И МЕРЕ		Мерење дужине нестандардним јединицама мере.

Кључни појмови: односи у простору, геометријски облици, број, сабирање и одузимање и мерење.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Ради лакшег планирања наставе даје се оријентациони предлог броја часова по темама (укупан број часова за тему, број часова за обраду новог градива + број часова за утврђивање, увежбавање и систематизацију градива). Приликом израде оперативних планова

наставник распоређује укупан број часова предвиђен за поједине теме по типовима часова (обрада новог градива, утврђивање и увежбавање, понављање, проверавање и систематизација градива), водећи рачуна о циљу предмета и исходима.

Геометрија (27; 11 + 16)

Бројеви (146; 57 + 89)

Мерење и мере (7; 3 + 4)

Предложени редослед реализације тема:

1. Геометрија – Положај, величина и облик предмета;
2. Бројеви – Природни бројеви до 10 и нула, сабирање и одузимање до 10;
3. Геометрија – Линије;
4. Бројеви – Природни бројеви до 20, сабирање и одузимање до 20;
5. Мерење и мере;
6. Бројеви – Природни бројеви до 100, сабирање и одузимање до 100 (без преласка десетице).

Предложена подела тема и редослед реализације нису обавезни за наставнике, већ само представљају један од могућих модела. Овакав предлог је дат због тога што је пожељно комбиновати алгебарске и геометријске садржаје.

Основа за писање исхода и избор садржаја је чињеница да се учењем математике ученици оспособљавају за: решавање разноврсних практичних и теоријских проблема, комуникацију математичким језиком, математичко резоновање и доношење закључака и одлука. Сам процес учења математике има своје посебности које се огледају у броју година изучавања и недељног броја часова предмета и неопходности континуираног стицања и повезивања знања.

Садржаји програма предмета математике представљају основу за остваривање исхода, јер је њима обухваћено све оно што ученик треба да изгради на нивоу знања.

Наставници у својој свакодневној наставној пракси, треба да се ослањају на исходе, јер они указују шта је оно за шта ученици треба да буду оспособљени током учења предмета у једној школској години. Остваривањем исхода, ученици усвајају основне математичке концепте, овладавају основним математичким процесима и вештинама, оспособљавају се за примену математичких знања и вештина и комуникацију математичким језиком. Кроз исходе се омогућава остваривање образовних стандарда и међупредметних компетенција као што су комуникација, дигитална компетенција, рад са подацима и информацијама, решавање проблема, сарадња и компетенција за целоживотно учење.

При обради нових садржаја треба се ослањати на постојеће искуство и знање ученика, и настојати, да ученици самостално изводе закључке. Основна улога наставника је да буде организатор наставног процеса, да подстиче, организује и усмерава активност ученика. Ученике треба упућивати да користе уџбеник и друге изворе знања, како би усвојена знања била трајнија и шира, а ученици оспособљени за примену у решавању разноврсних задатака.

Приликом планирања наставе, треба имати у виду да, у овом узрасту, различите игролике активности у функцији сазнавања и учења могу бити додатна мотивација за усвајање математичких садржаја. Игра је основна активност и контекст математичког сазнања у предшколском периоду. Поласком у школу код првака не нестаје потреба за игром. Због тога је важно да се у првом циклусу, а посебно у првом разреду, деци омогући да развијају математичко мишљење у контексту игроликих активности. Поред тога, игролике активности значајно доприносе развијању интересовања за математику и позитивног става према математици.

На часовима треба комбиновати различите методе и облике рада, што доприноси већој ефикасности наставног процеса, подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини интересантнијом и функционалнијом.

ГЕОМЕТРИЈА

Положај, величина и облик предмета

Развој опажања простора подразумева уочавање предмета и бића у окружењу и њихових међусобних односа. Основу сазнања чини посматрање и класификација облика на основу уочених особина. Међусобни односи предмета у простору исказани просторним релацијама изграђују се посматрањем различитих предмета у простору, манипулисањем објектима (практична просторна оријентација), именовањем и мисаоним издвајањем уочених односа.

Положај предмета и бића – Ученици упоређују предмете по положају (испред, иза; испод, изнад; горе, доле; у, на, ван; између, лево, десно; са исте стране, са супротних страна; усправно, водоравно). Просторне релације ученици усвајају у односу на себе, у односу на друга бића и предмете (уз ротације тј. окретање) и у односу на тло. Уочавају се и истичу међусобно супротни односи: испред–иза, испод–изнад, горе–доле, лево–десно, са исте стране – са супротних страна. Игролике активности треба користити у циљу уочавања односа и увежбавања практичне оријентације ученика у простору, на мапи и у табели.

Величина предмета и бића – У делу који се односи на упоређивање предмета према дужини, висини и ширини, циљ је да ученици овладају употребом речи којима се изражавају релацијски односи између предмета, односно бића: краће – дуже, ниже – више и уже – шире. Поређење/процена се врши „одока”’ или упоређивањем реалних предмета (оловка, лењир и слично). Важно је указати на повезаност одговарајућих релација (нпр. оловка је дужа од гумице, а гумица је краћа од оловке). Поред тога, треба упоређивати и више предмета (нпр. одређивање најширег предмета).

Облик предмета – Почетно геометријско сазнање заснива се на систематском посматрању и описивању предмета у окружењу и на сликовном приказу, истицањем њихових својстава, облика, симетричности, величине и положаја. Уочавање сличности и разлика омогућава класификацију објеката. Ученици пропедевтички упознају геометријска тела и фигуре. На почетку увести облике који су ученицима тог узраста најближи и познати из свакодневног живота: облик лопте и коцке, затим квадра и ваљка, и на крају пирамиде и купе. Треба користити очигледна наставна средства: играчке, предмете који се налазе у учионици и слично (нпр. лопта и коцка за игру, гумица, сунђер, креда, фломастер). Уочавањем страна тродимензионалних предмета увести облике квадрата, правоугаоника, круга и троугла. Оваквим приступом, ученици прво упознају облике који су им блиски и познати, који се налазе у њиховом окружењу и постепено се, као делови претходно упознатих облика, уводе нови облици.

Корисне су практична манипулација (моделовање, сецкање, лепљење, преклапање фигура) и активности цртања геометријских фигура коришћењем шаблона (нпр. лењир са геометријским облицима) и слободном руком помоћу квадратне или тачкасте мреже.

Примери активности за остваривање појединих исхода

1. Описивање положаја објекта у односу на више других објеката у сложенијој реалистичној ситуацији на слици или у табели.

2. Описивање редоследа објеката у датом низу посматраном из различитих позиција, нпр. навођење објеката од последњег до првог у низу.

3. Описивање на мапи (у лавиринту) путање од једне до друге тачке, уцртавање путање на мапи (у лавиринту) или прелажење пута од једне до друге позиције према упутству.

4. Прављење модела геометријске фигуре од сламчица или модела геометријског тела помоћу штапића и куглица од пластелина.

5. Састављање одређене фигуре од задатих делова (танграм).

6. Допуњавање фигуре делом који недостаје.

7. Издвајање предмета са одређеним својством из колекције предмета.

8. Прекривање задате фигуре у равни плочицама квадратног, правоугаоног и троугаоног облика (без преклапања и шупљина).

9. Откривање следећег члана низа састављеног од геометријских облика, уз објашњење како се дошло до закључка.

Линије

Праве и криве линије треба увести као линије којима су оивичени уведени геометријски облици, а затим проширити на појмове отворене и затворене криве линије и изломљене линије. Тачку треба увести као пресек две линије, а дуж као део праве линије ограничен са две тачке. За обележавање тачака треба користити слова A, E, O, T, M и J. Ученике треба научити да разликују и цртају криву, праву, изломљену, затворену и отворену линију, уоче унутрашњу и спољашњу област ограничену затвореном линијом.

Као модел за праве и криве линије (отворене и затворене) можемо користити канап или конац. Нпр. затезањем канапа добијамо модел праве линије, а спајањем крајева канапа модел затворене криве линије. Кад укрстимо два конца или канапа, добијамо тачку.

Примери активности за остваривање појединих исхода

1. Моделовање положаја тачке у односу на линију помоћу траке и предмета. И обрнуто, цртање слике према реалној ситуацији.

2. Цртање слике или доцртавање започете слике у квадратној или тачкастој мрежи према датом упутству.

БРОЈЕВИ

Развој појма броја и бројевног низа је наставак сазнања о бројевима, које је стечено у предшколском програму. Изграђивање појма броја обухвата: визуелну представу, визуелну кореспонденцију једнакобројних колекција објеката, пребројавање, цифарски запис. Број до кога се долази пребројавањем визуализује се на различите начине (скуповно, дијаграмима, бројевним сликама, на бројевној правој) чиме се продубљује разумевање структуре броја. На почетку је значајна манипулација очигледним средствима (жетонима, штапићима, картицама, прстима). Бројеви се упознају у блоковима: до 5 (укључујући 0), прва десетица, друга десетица, прва стотина.

Формирање појма бројевног низа и место броја у бројевном низу развија се кроз активност пребројавања објеката и бића (конкретних или сликовних представа), бројања унапред и уназад, секвенцијално, у задатим интервалима, визуелизацијом на бројевној правој.

Пребројавање елемената треба искористити и за постепено упознавање ученика са мерењем запремине течности, без увођења стандардних јединица мере. На овом нивоу, ученици треба да пресипањем воде пребројe колико мањих посуда воде је садржано у већој и обрнуто. Резултате пребројавања треба да упишу у табелу, како би се упознали са оваквим начином записивања података.

Сабирање и одузимање везују се за примере који се могу моделовати као пар дисјунктних скупова. Када су дати бројеви елемената тих скупова, а тражи се број елемената њихове уније, говоримо о задатку сабирања који прати ту схему. Када је дат број елемената уније и једног од подскупова, а тражи се број елемената другог од њих, кажемо да је то задатак одузимања који прати ту схему. Визуелно представљање сабирања на бројевној правој (добројавање, односно одбројавање), бројевним дијаграмима и бројевним сликама подстиче разумевање појмова сабирања и одузимања након чега се увежбава сабирање и одузимање у блоковима бројева.

Разматрају се и случајеви у којима је један од сабирака непознат број. На основу добро савладане таблице сабирања и одузимања ученици откривају непознати сабирак, умањилац, а затим и примере где је непознат умањеник. Ово је погодан тренутак за решавање задатака са теразијама, у којима је циљ успостављање равнотеже тасова. Разматрају се ситуације у којима су на тасовима: 1) исти предмети; 2) различити предмети. Нпр. на првој слици је на једном тасу куглица, а на другом коцка. На другој слици су на једном тасу две куглице, а на другом ваљак. На трећој слици је на једном тасу ваљак, а на другом треба доцртати одговарајући број коцки. Оваквим задацима се постепено развија логичко мишљење и идеја решавања једначине, а представљају и увод у мерење масе, које се обрађује у наредним разредима.

Правила замене места сабирака и здруживање сабирака уводе се пре обраде бројева друге десетице јер се користе при извођењу сабирања у блоку до 20. За илустрацију правила користе се очигледна средства као и визуелни приказ. При обради сабирања и одузимања у блоку бројева до 20 упознају се случајеви са и без преласка десетице (11 + 2, 8 + 3, 16 – 4, 12 – 5).

Један од важних циљева је спонтано запамћивање таблица сабирања и одузимања до 20, због чега треба предвидети довољно времена и различитих активности за увежбавање и стицање сигурности рачунања.

Сабирање и одузимање до 100 обухвата: сабирање и одузимање десетица, сабирање и одузимање десетица и јединица (24 + 5, 29 – 7), сабирање и одузимање двоцифреног броја и вишеструке десетице (57 + 30, 57 – 30), као и сабирање и одузимање двоцифрених бројева без преласка (32 + 43, 23 + 47, 84 – 31). Поступци се заснивају на већ упознатим поступцима у блоку бројева до 20.

Почевши од блока бројева до 10, ученици се подстичу да правилно користе математички језик користећи знаке +, – , =, <, > и термине: сабирак, збир, умањеник, умањилац, разлика, претходник, следбеник, паран, непаран, мањи од и већи од. Појам месне вредности цифре (десетица и јединица) уводи се приликом обраде бројева друге десетице.

Математичке садржаје треба повезивати са садржајима и активностима других предмета као и животним ситуацијама. Нпр. пребројавање објеката или оријентација у простору са предметом *свет око нас*; увежбавање таблице сабирања или коришћење редних бројева може се реализовати и на часовима *физичког и здравственог васпитања* (нпр. урадити 6+5 чучњева, после трећег чучња скочити 2 пута и слично).

Комбинаторни задаци или задаци одређивања следећег члана низа посебно су подстицајни за развој математичко логичког мишљења. Решавање проблемских задатака веома је важан сегмент наставе, јер омогућава повезивање и примену математичких знања у реалистичним ситуацијама. Моделовање проблема у математички запис, уз коришћење графичког приказа, омогућава ученицима да немеханички приступају задацима.

У оквиру ове теме, ученици треба да упознају и кованице и папирне новчанице (до 100 динара), што представља почетак оспособљавања за коришћење новца у свакодневном животу. Увођење новчаних апоена треба да прати увођење блокова бројева: до 10, до 20 и до 100. Задаци са новцем из свакодневног живота помажу да се, поред исхода који се односе на новац, остваре и исходи који се односе на природне бројеве.

Већина исхода ове теме се остварује спирално, јер се исходи који се остваре у оквиру првог блока бројева, касније само проширују на остале блокове бројева.

Примери активности за остваривање појединих исхода

Почетне активности треба да се односе на пребројавање (бројање унапред, уназад и са прескоком), јер полазимо од формирања појма броја, а затим и формирања бројевног низа.

1. Пребројавање предмета исте врсте и приказивање дијаграмом или табелом (нпр. уписивањем „цртица" у табелу, односно бројева када науче запис бројева).

2. Читање података из једноставнијих стубичних и сликовних дијаграма и табела.

3. Повезивање редних бројева и просторних прилога, нпр. први одозго, трећи одоздо, други слева, први здесна, трећи спреда, други скраја.

4. Упоређивање и размена новца; рачунање са новцем, приказивање датог новчаног износа најмањим могућим бројем кованица/новчаница.

5. Разлагање броја на могуће сабирке у реалистичним ситуацијама (на пример: У кутији се налази 10 плавих и црвених куглица. Колико може бити црвених, а колико плавих куглица у кутији? Решење треба записати у табели.)

6. Одређивање следећег члана у задатом бројевном низу.

МЕРЕЊЕ И МЕРЕ

У оквиру ове теме, кроз практичне активности треба упознати ученике са концептом мерења, без увођења стандардних јединица мере. Ове активности обухватају мерење различитих предмета истом јединицом мере (нпр. сламком, спајалицом, корацима) и мерење једног предмета коришћењем различитих јединица мере. На овом нивоу, ученици треба да: измере задате дужине надовезивањем и пребројавањем јединичних мера, прикажу резултате мерења (табелом или дијаграмом) и упореде дужине.

Када ученици овладају идејом мерења дужине, треба прећи на задатке у којима се повезују различити садржаји. Решавају се задаци пресликавања (померања) тачке или фигуре у квадратној мрежи, на пример: 1) померање тачака или дужи у одређеном смеру (налево, надесно, нагоре, надоле) за дату дужину (нпр. две дужине квадрата); 2) ротирање фигуре на слици из усправног у водоравни положај и обрнуто (без употребе термина ротирање). Оваквим задацима се повезују знања о облицима, дужима и мерењу.

Одређени број часова на крају школске године треба одвојити за систематизацију и повезивање градива. На овим часовима треба задавати текстуалне, проблемске задатке, задатке са геометријским приказом аритметичких задатака, текстуалне задатке у којима су дати и подаци који нису битни за решавање задатка, логички задаци са одричним реченицама. Циљ оваквих часова је да се утврди и повеже градиво, да се код ученика развија способност решавања проблема и логичко-комбинаторно мишљење.

Назив предмета	**СВЕТ ОКО НАС**
Циљ	**Циљ** учења предмета *свет око нас* јесте упознавање себе, свог природног и друштвеног окружења и развијање способности за одговоран живот у њему.
Разред	**први**
Годишњи фонд часова	**72 часа**

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**		**САДРЖАЈИ**
− препозна и искаже радост, страх, тугу и бес уважавајући себе и друге; − правовремено и примерено ситуацији искаже своје основне животне потребе за храном, водом и одласком у тоалет; − се понаша тако да уважава различитости својих вршњака и других људи; − придржава се договорених правила понашања у школи и прихвата последице ако их прекрши; − сарађује са вршњацима у заједничким активностима; − одржава личну хигијену и адекватно се одева у циљу очувања здравља; − чува своју, школску и имовину других; − прати инструкције одраслих у опасним ситуацијама: поплава, земљотрес, пожар; − својим речима опише пример неке опасне ситуације из свог непосредног окружења; − примењује правила безбедног понашања на путу од куће до школе приликом кретања улицом са и без тротоара и преласка улице; − снађе се у простору помоћу просторних одредница: напред-назад, лево-десно, горе-доле и карактеристичних објеката; − одреди време својих активности помоћу временских одредница: делови дана, обданица и ноћ, дани у недељи, пре, сада, после, јуче, данас, сутра, прекјуче, прекосутра; − посматрањем и опипавањем предмета одреди својства материјала: тврдо-меко, провидно-непровидно, храпаво- глатко; − учествује у извођењу једноставних огледа којима испитује природне феномене; − разликује природу од производа људског рада на примерима из непосредног окружења;	**НЕПОСРЕДНО ОКРУЖЕЊЕ**	**Ја и други**	Основна осећања (радост, страх, туга и бес). Основне животне потребе (дисање, храна, вода, спавање и потреба за тоалетом). Сличности и разлике по полу, старости, способностима и интересовањима.
		Породични дом, школа	Групе људи: породица, школска заједница, разред, одељење, суседи. Права и обавезе чланова група. Правила понашања појединаца и групе. Празници: породични, школски.
		Здравље и безбедност	Здрав начин живота: становање, одевање, исхрана, лична хигијена, рад, одмор. Безбедно понашање у саобраћају на путу од куће до школе (кретање улицом са и без тротоара, прелажење преко улице, безбедно место за игру). Опасне ситуације по живот, здравље и околину, превенција и правилно понашање (у дому и школској средини, саобраћају, током природних непогода).
		Оријентација у простору и времену	Кретање и сналажење у простору у односу на просторне одреднице: напред-назад, лево-десно, горе-доле и карактеристичне објекте. Сналажење у времену у односу на временске одреднице: делови дана, обданица и ноћ, дани у недељи, пре, сада, после, јуче, данас, сутра, прекјуче, прекосутра.
		Човек ствара	Човек ради и ствара (материјали и средства за рад, производи људског рада). Материјали за израду предмета (дрво, камен, метал, стакло, гума, пластика, папир, тканина) и њихова својства (тврдо-меко, провидно-непровидно, храпаво- глатко).

− препознаје облике појављивања воде у непосредном окружењу: потоци, реке, баре, језера; − препознаје изглед земљишта у непосредном окружењу: равница, брдо, планина; − идентификује биљке и животиње из непосредног окружења на основу њиховог спољашњег изгледа; − уочава разноврсност биљака и животиња на основу спољашњег изгледа; − препознаје главу, труп, руке и ноге као делове тела и њихову улогу у његовом свакодневном животу; − препознаје улогу чула вида, слуха, мириса, укуса и додира у његовом свакодневном функционисању и сазнавању окружења; − штеди воду и одлаже отпад на предвиђена места; − се понаша тако да не угрожава биљке и животиње у непосредном окружењу; − повезује резултате учења и рада са уложеним трудом.		**Разноврсност природе**	Сунчева светлост и топлота. Основна својства ваздуха: провидност, мирис, кретање. Облици појављивања воде: потоци, реке, баре, језера, киша, снег. Облици појављивања воде у непосредном окружењу. Основна својства воде: укус, мирис, провидност, раствара поједине материјале. Изглед земљишта: равница, брдо, планина. Изглед земљишта у непосредном окружењу. Основна својства земљишта: боја, растреситост, влажност; Карактеристичне биљке и животиње у непосредном окружењу. Изглед и делови тела биљака. Изглед и делови тела животиња на примерима сисара, птица, риба, инсеката. Човеково тело – делови тела (глава, труп , руке и ноге) и чула (вида, слуха, укуса, мириса и додира). Значај воде, ваздуха, земљишта, сунчеве светлости и топлоте за живот биљака, животиња/човека. Одговоран однос човека према животној средини (штедња воде, одлагање отпада на предвиђена места, брига о биљкама и животињама).

Кључни појмови: оријентација, култура живљења и друштвена стварност у непосредном окружењу.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Програм предмета *Свет око нас* задржао је постојећи оквир, фонд од два часа недељно, односно 72 часа годишње и досадашњи завичајни принцип.

Завичајни принцип (принцип животне близине) одређује просторну и временску блискост природних и друштвених појава и процеса и као такав представља једну од суштинских одлика овог предмета. У првом разреду се креће од просторно и временски најближих феномена за ученика, док се у старијим разредима просторни и временски оквир постепено шири. Конкретно, оквир унутар ког се остварују предметни исходи у првом разреду чине садржаји из најближег и *непосредног окружења ученика* – дома, школе, насеља/дела насеља у коме ученик живи. У II разреду просторни оквир се проширује на *Насеље са околином*, у трећем III разреду на *Завичај*[2] (природно и друштвено окружење, крај[3], односно крајина[4]), а завршиће се у IV разреду државом *Србијом*.

Завичајни принцип овом предмету обезбеђује високу осетљивост на контекст у коме ученици живе, односно отвореност за садржаје из дететовог окружења и флексибилност за уважавање карактеристика и одлика најразличитијих средина у којима деца из Србије живе. У том смислу предмет *свет око нас* подразумева отвореност и за садржаје од значаја за националне мањине у складу са простором проучавања природних и друштвених појава у првом разреду – непосредно окружење. Поред тога, код свих ученика треба развијати осећај богатства у различитостима међу припадницима различитих националности указивањем на постојање људи који славе другачије празнике, имају различите обичаје, културу становања, исхрану, облачење и сл.

Уважавање окружења у којем ученици живе директно је у вези са уважавањем искустава и знања ученика. Ученици у школу долазе са идејама о свету, себи и свему другом што их окружује. Изградили су их личним ангажовањем у свакодневним активностима – играњем, слушањем, посматрањем, размишљањем, разговарањем, неки и читањем итд. Зато је веома важно да полазне тачке у развоју научних идеја о природним и друштвеним појавама и процесима у настави буду управо идеје и искуства са којима ученици долазе у школу. Кроз разноврсне активности којима се уважава средина у којој ученици живе и њихово непосредно свакодневно искуство из конкретне средине, ученицима се омогућава да доживе и разумеју сложеност, разноликост и међусобну повезаност свих чинилаца који делују у њиховом природном и друштвеном окружењу. Истовремено се подстиче њихова радозналост за откривање појава и процеса у природној и друштвеној заједници.

Основна интенција наставе *Света око нас* усмерена је на развој интелектуалних, психофизичких, когнитивно-конативних и социјално-афективних сфера личности ученика, што се одражава у наведеном циљу за крај циклуса и датим предметним исходима.

Предметни исходи *света око нас* показују шта су ученици оспособљени да учине, предузму, изведу и обаве захваљујући знањима, ставовима и вештинама које су развили током године учења овог наставног предмета. Исходи се остварују у спрези садржаја, метода наставе и учења и активности ученика некад унутар једне теме, а најчешће кроз више тема. Зато границе међу темама проучавања треба схватити условно и флексибилно. Неки исходи су по својој природи међупредметни и остваривање се кроз активности у оквиру више наставних предмета, као на пример исход: *повезује резултате учења и рада са уложеним трудом*. Треба, такође, имати у виду да је редослед програмских тема и груписаних садржаја унутар тема урађен искључиво ради прегледности препоручених програмских садржаја и не препоручује се као редослед приликом креирања годишњих и оперативних планова, већ као помоћ наставнику да их креира. Иста препорука се односи и на уџбенике. Није пожељно да структура садржаја уџбеника буде основ за планирање наставе.

Ученике треба оспособљавати да самостално истражују и анализирају природне и друштвене појаве и процесе. У зависности од исхода који се жели остварити, учитељ треба да подстакне ученике на различите врсте активности које ангажују како поједина чула, тако и више чула паралелно. Синхронизација чулних утисака даје целовиту слику објеката, процеса, појава и њихову интеграцију у комплексну слику света, а уважава различитости у склоностима ученика при упознавању света и процесу учења. Ипак, учење се не завршава на чулним утисцима, већ се наставља уопштавањем уоченог кроз описивање, поређење, формулисање закључака итд. У наставном процесу се, дакле, полази од несистематизованих искуствених сазнања и иде се ка општим, научно заснованим, систематизованим знањима из области природе, друштва и културе. Активности ученика потребно је примерити предметним исходима, специфичностима изабраних садржаја и узрасту ученика. Постепено треба повећавати ниво захтева и самосталности ученика приликом упознавања природних и друштвених појава.

---

2 Завичај представља географски простор краја, односно крајине, у чијим границама се крећу програмски исходи и препоручени садржаји.

3 Крај – два или више суседних предела који се међусобно разликују, али заједно представљају одређену територијалну целину (Мачва са Поцерином, Подриње, Полимље, Гружа, Пештер...).

4 Крајина – два или више крајева сличних географских карактеристика који заједно сачињавају одређену територијалну целину (Срем, Банат, Бачка, Шумадија, Неготинска крајина...).

Стварност (природна и друштвена) која нас окружује и из које произилази садржај овог предмета, заснована је на *повезаности различитих појава и процеса*. Због тога садржаји *Света око нас*, а касније и *Природе и друштва* морају да буду одраз те целовитости и повезаности појава које се изучавају. Ради формирања елементарних појмова и постављања мреже за систем појмова, при избору и распореду програмске грађе примењен је *спирално-узлазни модел*, а у складу са узрасним карактеристикама ученика. То значи да ће се иста тематика из разреда у разред проширивати, продубљивати и посматрати са различитих аспеката. Изградња система у настави, последица је постојања система у стварности. Улога учитеља је управо да код ученика осветли и креира ту целовиту слику, а не да наставне садржаје тумачи само као биолошке, географске, историјске и друге садржаје.

Поред тога, приступ настави и учењу треба да буде *повезан и са логиком и методологијом научне дисциплине* одакле произлази одређени садржај. Тако изучавање биолошких садржаја нужно треба да укључи посматрање и праћење биолошких феномена; изучавање садржаја хемије и физике – закључивање на основу спроведеног експеримента итд. Развијање система појмова подразумева континуиран рад учитеља на успостављању хоризонталне (унутар једног разреда) и вертикалне повезаности (између разреда) садржаја унутар *Света око нас* и, касније, *Природе и друштва*. Важно је да се кадгод је могуће приступи корелацији и интегрисаном приступу садржајима на међупредметном нивоу кроз наставне и ваннаставне облике рада и активности у школи и изван ње. Због природе садржаја предмета и датих исхода пожељно је активности организовати што чешће изван учионице, односно у ближем природном и друштвеном окружењу. За потребе овог предмета посебно су погодни: организоване посете, шетње, излети, настава у природи.

Поред коришћења званично одобрених уџбеничких комплета, у остваривању програма предмета *Свет око нас* препоручује се коришћење шире литературе и осталих извора информација: штампаних, аудио-визуелних и електронских медија. Посебно се препоручује коришћење аутентичних природних и друштвених извора, као најверодостојнијих показатеља стварности, појава и процеса у конкретном непосредном окружењу, као и дидактичких материјала који одражавају посебности датог окружења/контекста у коме ученици живе.

Учитељ остварује постављени циљ и исходе кроз наставу и остале организационе форме рада у школи, без додатног оптерећења родитеља и њиховог обавезног ангажовања у остваривању програма. Родитељи могу бити добровољно ангажовани као расположиви потенцијал локалне средине, у зависности од њихових знања, могућности и хтења.

Однос циља, исхода, препоручених програмских садржаја, метода наставе и учења и активности ученика

При остваривању циља и предметних исхода *света око нас* мора се имати у виду да су садржаји, методе наставе и учења и активности ученика неодвојиви у наставном процесу. У програму су дефинисани исходи које треба развијати помоћу препоручених садржаја, адекватних метода наставе и учења и активности ученика. Концепт наставе засноване на исходима подразумева наставу чији превасходни циљ није преношење предметних садржаја, већ развој и овладавање знањима као основе на којој се развијају разноврсна умења. У том смислу, програм наставе и учења нуди садржински оквир, а учитељ има слободу да уместо њих изабере и неке друге садржаје уколико сматра да су ти садржаји примеренији средини у којој ученици живе, узрасним и развојним карактеристикама ученика и њиховим интересовањима. Суштина је у томе да садржаји буду у функцији остваривања исхода, а не сами себи циљ. Учитељ има значајан простор за слободу избора и повезивање садржаја, метода наставе и учења и активности ученика како би водио ученике ка остваривању датог исхода.

Већина предметних исхода постиже се кроз непосредну истраживачку активност деце и ненаметљив подстицај и подршку наставника. Пожељне су активности које омогућују интеракцију са физичком и социјалном средином, јер доприносе спознавању света око нас, тако што се откривају односи и упознају својства и карактеристике предмета, бића, појава и процеса и стичу се социјалне вештине. Најефикасније методе учења јесу оне методе које ученика стављају у адекватну активну позицију у процесу развијања знања. Потребно је стварање ситуација учења у којима ће доћи до изражаја различите активности ученика које омогућују различите начине учења. Значајне активности ученика у оквиру предмета *Свет око нас* су:

– Посматрање са усмереном и концентрисаном пажњом ради јасног запажања и уочавања света у окружењу (уочавање видних карактеристика);
– Описивање – вербално или ликовно изражавање спољашњих и унутрашњих запажања;
– Процењивање – самостално одмеравање;
– Груписање – уочавање сличности и различитости ради класификовања;
– Праћење – континуирано посматрање ради запажања промена;
– Бележење – записивање графичко, симболичко, електронско бележење опажања;
– Практиковање – у настави, свакодневном животу и спонтаној игри и раду;
– Експериментисање – намерно модификоване активности, огледи које изводи сам ученик;
– Истраживање – испитивање својстава и особина, веза и узрочно-последичних односа;
– Сакупљање – прављење колекција, збирки, албума из природног и друштвеног окружења;
– Стварање – креативна продукција;
– Играње – дидактичке, едукативне и спонтане игре;
– Активности у оквиру мини-пројекта – осмишљавање и реализација.

Ради прегледности препоручени садржаји су дати у темама.

У оквиру теме *Ја и други* налазе се садржаји интердисциплинарног карактера који се односе на ученика као *друштвено биће*, његова права и обавезе у окружењу и друштвеним групама којима припада (породица, школа, вршњаци). Без обзира о којим друштвеним групама је реч, неопходно је, на адекватним и ученицима блиским примерима, указивати на дуализам права и обавеза ученика. Када се говори о *основним животним потребама*, ту се првенствено мисли на физиолошке потребе заједничке за све људе, као и на одређена правила понашања која омогућавају задовољавање тих потреба. Размишљање и дискусија не само о својим потребама већ и уважавање потреба и осећања других, такође, представља једну од суштински важних васпитних компоненти предмета. У оквиру ове теме налазе се и садржаји који се односе на *здравље и безбедност*. Овде је акценат на развијању навика здравог живљења и оспособљавање ученика да препознају и адекватно реагују у потенцијално опасним ситуацијама по њихово здравље и живот. Посебну пажњу у овом сегменту потребно је обратити на безбедност ученика у саобраћају, првенствено на оспособљавање ученика за безбедно кретање од куће до школе.

Кретање и сналажење у простору и времену у оквиру теме *Оријентација у простору и времену* од кључног су значаја у првом разреду. Опажање односа у простору и времену (са налажењем референтног ослонца), овладање одговарајућим појмовима и њихова адекватна употреба у различитим активностима ван школе и у школи представљају основ учења и један од основних ослонаца сазнајном развоју ученика, најочигледније видљив за развој сложенијих појмова у настави географије, историје и физике у старијим разредима. Садржаји у оквиру ове теме, о којима ученици имају непосредно искуство, само су препоручени. Могу се појавити велике индивидуалне разлике међу ученицима у овладавању овим појмовима, па треба пажљиво одредити активности и одабрати садржаје који омогућавају напредак (у

зони наредног развитка). Ово су садржаји о којима ученици имају искуства, а задатак наставника је да та несистематизована, искуствена знања буду структурисана и освешћена и да омогуће ученику безбедно кретање и сналажење у непосредном окружењу. Садржаје који се односе на *кретање и сналажење у простору* коришћењем просторних одредница (напред-назад, лево-десно, горе-доле) и карактеристичних објеката пожељно је практично истраживати, како у учионици тако и ван ње. *Сналажење у времену* конципирано је тако да се полази од основних, временски ближих појмова (делови дана; сада, пре, после; прекјуче, јуче, данас, сутра, прекосутра; дани у недељи) који су потребни ученику за планирање и реализовање свакодневних активности. Важно је код ученика освестити цикличност у смењивању наведених временских одредница – смена: обданице и ноћи, делова дана и дана у седмици. Касније ће се појам цикличности јављати и у различитим природним појавама (животни циклус живих бића, ланац исхране, кружење воде у природи итд.), што је у складу са основним принципима и законима природних наука.

Област под називом *Разноврсност природе* односи се на елементе и узајамно дејство живе и неживе природе. Појмови који се односе на *живи свет* надограђују се постепено, од *препознавања и именовања* биљака и животиња које су карактеристичне за непосредно окружење ученика, преко *класификација* које су базиране на спољашњем изгледу, односно чулно доступним карактеристикама (делови тела у првом разреду), ка *апстрактнијим формама* у другом разреду (животни процеси заједнички за сва жива бића, функција делова биљака и животиња). Новина у програму је јасно увођење човека као дела живе природе, са посебним нагласком на чулима, односно њиховој улози у свакодневном животу и спознавању света који нас окружује.

Слична логика може се препознати и код изучавања *неживе природе*, без обзира да ли се елементима неживе природе приступа из угла географије, физике, хемије, екологије и сл. Тако се елементи неживе природе у првом разреду спознају уочавањем њихових појавних облика у непосредном окружењу и основних (чулима доступних својстава), а затим се иде ка сложенијим и апстрактнијим својствима у старијим разредима. Картографско описмењавање ученика млађих разреда основне школе започиње још у првом разреду, посматрањем околине и именовањем и упоређивањем географских појмова, објеката и појава у непосредном окружењу (брдо, равница, река, језеро...), као и оспособљавањем за сналажење у непосредној околини помоћу карактеристичних објеката.

Приликом изучавања природних феномена нужно је већ од првог разреда постепено уводити ученике у различите начине прикупљања података о окружењу, њихову анализу, сврставање у групе и категорије по различитим карактеристикама, вођење белешки и закључивање. Посматрање и учествовање у једноставним огледима представља истраживачке активности примерене ученицима првог разреда.

Концепт *одрживог развоја* и активно учешће ученика у заштити животне средине заједнички су и за *Свет око нас* и за *Природу и друштво*. У првом разреду акценат треба да буде на подстицању ученика да у свакодневним активностима (у школи и ван ње) примењују неке од основних принципа рационалне потрошње – штеде воду, одлажу отпад на предвиђена места, не угрожавају биљке, брину о добробити животиња уз помоћ одраслих. Пуно разумевање концепта одрживог развоја могуће је тек на каснијем узрасту ученика, али је потребно да се континуирано развија, и то не само на нивоу знања, већ првенствено на нивоу усвојених вредности, ставова и навика. Ученике треба кроз активности које се организују у оквиру одељења или школе подстицати на учење кроз искуство. Тако дете развија не само навике брижљивог односа према околини и живом свету у њој, већ и здрављу и култури понашања која је неодвојиви део оваквог начина поступања. На тај начин се интегришу вредности и утиче на развој ставова важних за опстанак и будућност.

Човек ради и ствара је тема која о човеку говори из другог угла – као свесном бићу. Веза природа-материјал-производ показује целовитост природних и друштвених феномена. Исходи који се односе на *материјале* остварују се на исти начин као и исходи који се односе на живу и неживу природу. У првом разреду акценат је на препознавању, именовању, упоређивању материјала који се користе у свакодневном животу, и основних, непосредно чулно доступних својстава (тврдо–меко, провидно–непровидно, храпаво–глатко), док ће се у наредним разредима изучавати сложенија својства. Садржаји о материјалима су такви да омогућавају висок ниво активности ученика приликом њиховог савладавања, односно коришћење различитих чула за њихово упознавање, бележење уоченог, извођење огледа, описивање итд. Ученике је неопходно доводити у везу са предметима направљеним од тих материјала, односно повезати својства која се изучавају са употребном вредношћу одређених предмета, као и пажљивом употребом и одлагањем употребљених производа и амбалаже на одговарајућа места.

Назив предмета	**ЛИКОВНА КУЛТУРА**
Циљ	**Циљ** учења предмета *ликовна култура* је да се ученик, развијајући стваралачко мишљење и естетичке критеријуме кроз практични рад, оспособљава за комуникацију и да изграђује позитиван однос према култури и уметничком наслеђу свог и других народа.
Разред	**први**
Годишњи фонд часова	**36 часова**

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ /ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– опише, својим речима, визуелне карактеристике по којима препознаје облике и простор; – пореди своје утиске и утиске других о уметничким делима, изгледу објеката/предмета и облицима из природе и окружења; – одреди, самостално и у сарадњи са другима, положај облика у простору и у равни; – црта на различитим подлогама и форматима папира; – користи материјал и прибор у складу са инструкцијама; – обликује једноставне фигуре од меког материјала; – одабере, самостално, начин спајања најмање два материјала; – преведе једноставне појмове и информације у ликовни рад;	**ЛИКОВНА КУЛТУРА И ОКРУЖЕЊЕ**	**Простор.** Отворени и затворени простор, природа и простор који је човек обликовао. Карактеристичне визуелне одлике по којима се препознаје врста простора. Значај чувања споменика или значајних објеката у најближем окружењу. Значај уређења простора у коме ученик борави. **Уметничка занимања и продукти.** Сликар – слика, вајар – скулптура, фотограф – фотографија... Изглед употребних предмета које су дизајнирали уметници. **Установе културе** (биоскоп, музеј, галерија, позориште, библиотека…). Правила понашања и облачења у различитим установама културе, договорена правила понашања.
	ОДНОСИ У ВИДНОМ ПОЉУ	**Облици.** Облици из природе, облици које је створио човек, правилни и неправилни облици. Својства облика (цело, део, велико, мало, високо, ниско, краће, дуже, уско, широко, светло, тамно, обојено, безбојно, једнобојно, шарено, меко, тврдо, глатко, храпаво, обло, рогљасто). **Положај облика у простору и у равни** (горе, доле, између, испод, у, на, испред, иза, усправно, положено, косо, лево, десно). **Кретање.** Покретни и непокретни облици. Кретање бића и машина. Смер кретања облика (налево, надесно, нагоре и надоле). Безбедност у саобраћају – илузија величине покретних и непокретних објеката у односу на удаљеност од посматрача. **Светлост и сенка.** Природни и вештачки извори осветљења. Промена осветљености у току дана. Изглед облика и сенке у зависности од осветљења.

– изрази, материјалом и техником по избору, своје замисли, доживљаје, утиске, сећања и опажања; – преобликује, сам или у сарадњи са другима, употребне предмете мењајући им намену; – изрази познате појмове мимиком и покретом тела, без звука; – повеже одабрану установу културе са њеном наменом; – поштује договоре и правила понашања и облачења приликом посете установама културе.	**ОБЛИКОВАЊЕ**	**Материјал и прибор.** Поступци правилног и безбедног руковања и одржавања материјала, прибора и радне површине, значај одржавања хигијене и безбедног руковања прибором. **Обликовање скулптуре.** Обликовање меких материјала поступком додавања. Спајање разноврсних материјала. **Обликовање цртежа.** Врсте линија (отворена, затворена, права, крива, светла, тамна, широка, уска, дугачка, кратка, непрекинута, испрекидана, груба, нежна, спирална, таласаста, степенаста...). Изражајна својства линија у односу на материјал и прибор. **Обликовање слике.** Боја природних облика и боја облика које је створио човек. Изражајна својства боје у односу на материјал и прибор. **Преобликовање.** Предмети и материјал погодни за преобликовање (оштећени предмети, амбалажа, остаци тканина...). **Различите информације као мотивација за стваралачки рад.** Природа и непосредно окружење; машта и стварни догађаји; приче, песме и текстови из књига и часописа за децу и уџбеника, уметничка дела...
	СПОРАЗУМЕВАЊЕ	**Читање визуелних информација.** Илустрација у дечјим књигама и уџбеницима. Стрип. Цртани и анимирани филм – традиционално урађени (слободоручно обликовани или нацртани ликови) и савремени (урађени у апликативном програму). Прича у цртаном и анимираном филму. Изглед места и ликова. **Знак.** Графички знак (ноте, слова и цифре), гестовни и звучни знак. Лепо писање. Украсна слова. **Традиција.** Празници и украшавање. **Невербално изражавање.** Пантомима, игре, перформанс.

Кључни појмови: простор, облик и линија.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

ОПШТИ ДЕО

Програм предмета *ликовна култура* усмерен је на изградњу компетенција које су ученицима неопходне за живот у савременом свету. Програмска концепција није измењена, већ додатно подржава креативност наставника. Новине су исходи за крај разреда. Достизањем исхода ученик постепено развија компетенције. Улога наставника је да креира свој програм, при чему треба да буде фокусиран на исходе, односно да осмисли активности и одабере методе, технике и поступке који ће на најефикаснији начин омогућити достизање исхода.

Од бројних исхода које ученици достижу до краја године одабрани су они које сви ученици могу да достигну. Природа предмета је таква да ће се поједини исходи понављати и у другим разредима (исто или слично формулисани). Такве исходе наставник тумачи у односу на узраст ученика и препоручене, односно одабране садржаје. Предвиђено је да се већина исхода достиже постепено и континуирано током целе школске године, кроз разноврсне задатке и активности. Изузетак су они исходи који се достижу кроз периодичне активности, као што је одлазак у установу културе.

У трећој колони табеле налазе се препоручени садржаји, нема предлога задатака и активности. Поједини садржаји могу да се дефинишу само глаголом, али се формулација не односи на активност ученика, већ на програмски садржај (најчешће упућује на процесе или поступке које је потребно објаснити). У програму предмета *ликовна култура* садржаје чине кључни појмови и подпојмови, мотивациони садржаји и васпитни садржаји. Кључни појмови су неизоставни садржаји, а остале садржаје одређује наставник, бирајући оне који су најпогоднији за достизање исхода.

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Структура програма је оквирна, тематске целине постоје искључиво ради прегледности (наставник планира структуру). Није пожељно да структура уџбеника буде основ за планирање наставе. Највећа вредност уџбеника је у визуелним садржајима и у објашњењу кључних појмова. Ученици могу и даље користити постојеће уџбенике, али није пожељно да наставник копира структуру уџбеника. Наставне јединице се планирају оквирно, а било би добро да назив упућује на тренутак када се кључни појам први пут уводи. По завршетку наставне јединице не завршава се учење појма. На пример, ако је назив прве наставне јединице *Простор*, то не значи да ученици треба да уче о простору само током трајања те наставне јединице.

Приликом планирања часова, односно активности, треба имати у виду следеће напомене. Једна добро осмишљена активност обухвата више од једног исхода. На основу једног исхода може се осмислити више задатака/активности. Овако дефинисани исходи подржавају различите начине планирања. Важно је само избећи релацију један задатак/активност – један исход, јер се не ради о исходима који се достижу по завршетку једног задатка/активности.

Када се планира интегрисана настава, важно је водити рачуна о циљу и специфичностима предмета како ученици не би били ускраћени, јер сваки наставни предмет има специфичну методику и само примена свих методика омогућава целокупни развој ученика. У настави *ликовне културе* знања, умења и ставови изграђују се на јединствен начин у интеракцији програмских елемената (креативност–медијуми – садржаји) и активности наставника и ученика, па се од наставника очекује да адекватно подржи развој опажања, стваралачког мишљења и индивидуални потенцијал сваког ученика. У упутству је указано на тачке у интегрисаној настави где се методе битно разликују по предметима.

Програм је пројектован на мањи број часова него што је предвиђено планом наставе и учења како би и наставник и ученици имали времена да реализују сопствене креативне идеје. Када је реч о ученицима националних мањина који похађају наставу на матерњем језику, овај „вишак" часова је предвиђен за упознавање културе и уметничког наслеђа националне мањине, а у складу са програмом предмета *свет око нас*.

ПРЕПОРУКЕ ЗА РЕАЛИЗАЦИЈУ ПРОГРАМА

Ликовна култура и окружење

У овој целини су груписани васпитни садржаји који се реализују током целе године. Један од циљева је да ученици постепено уочавају везу уметности и уметника са свакодневним животом. Наставник ће током године, сваки пут када се укаже прилика, упућивати ученике на предмете које користе или виђају у свом окружењу (аутомобили, мобилни телефони, школски прибор, прибор за јело...), а чији изглед (дизајн) су осмислили уметници. Исто се очекује и у наредним разредима, тако да ове садржаје одређује наставник, водећи рачуна

да не оптерети ученике информацијама. Оно што је примарно је да ученици пореде свој и утисак других, да постепено уче да образлажу (својим речима) оно што им се свиђа или не свиђа, да разумеју и поштују чињеницу да свако може имати другачији естетски доживљај (који се, с временом, мења). Када је реч о уметничким занимањима и продуктима, довољно је ученицима понудити неколико једноставних појмова које треба да повежу (на пример, сликар – слика). Уколико постоје могућности, наставник током године води ученике у најмање две установе културе (на пример, у биоскоп и у позориште) и упућује их на правила понашања и облачења, на разлике у правилима понашања и на опажање уређења простора и карактеристичне атмосфере унутар установе. Важно је да се ови садржаји уче ненаметљиво и постепено, тако да развијају радозналост, осећај за естетичке вредности и интересовање за уметност и културу.

Када је реч о истраживању визуелних карактеристика најближег окружења и природе, часови *ликовне културе* могу да се интегришу са часовима предмета *свет око нас*, од којих се разликују по томе што нису стриктно везани за завичајни принцип. Ученици имају слободу да у ликовном раду изразе оно што им је значајно, а што може бити везано и за неки удаљени простор. На пример, свој доживљај током боравка на селу, на мору, на планини... Ученици се међусобно упознају када говоре о свом ликовном раду (зашто су одабрали баш ту тему/мотив, шта им је било значајно да прикажу...), а то може бити прилика да у радовима вршњака уоче визуелне одлике простора који им је непознат. Када се ликовно изражавање повезује са вербалним наставник се ослања на упутство за реализацију програма предмета *српски језик*, односно *матерњи језик*.

Односи у видном пољу

Облик је ликовни елемент који гради композицију, а ради се о појму из теорије обликовања који се у првом разреду учи искуствено. Све активности које се односе на истраживање својства облика (величина, боја, текстура...) и положај облика у простору могу да се реализују на интегрисаним часовима предмета *ликовна култура*, *математика* и *свет око нас*. Часови *ликовне културе* треба да се раздвоје од часова *математике* у тренутку када ученици почну да користе лењир.

Појам *кретање* (киша, облаци, таласи, птице, инсекти, аутомобил, лифт, људи, кућни љубимци...) предложен је као подстицај за активности које ученицима омогућавају да самостално граде мрежу појмова. Наставник уобичајено подстиче ученике на размишљање техником асоцијација. Појмови које ученици самостално повезују са појмом кретања могу да се запишу на табли. На тај начин се долази до већег броја тема/мотива за ликовни рад, а сваки ученик бира тему/мотив који га највише мотивише да ствара. Кретање се може повезати са звуком, па је пожељно осмислити и часове који су интегрисани са часовима *музичке културе* и *физичког и здравственог васпитања*. Једна од могућности је игра у школском дворишту у којој ученици заузимају различите положаје и опцртавају бачене сенке. Ова игра повезује појмове кретање и сенка и може послужити као увод за разговор о извору светлости, о промени изгледа облика и бачене сенке облика у току дана. Треба имати у виду да акценат није на развијању научног мишљења, већ стваралачког.

Ради безбедности у саобраћају пожељно је ученицима указати на чињеницу да удаљени објекти делују мањи него што јесу. Ако се аутомобил креће ка нама, што је ближи делује све већи. Наставник ове информације илуструје сликом из уџбеника, часописа, као и посматрањем објеката у окружењу. Ако је потребно, ученици могу и да покушају да прикажу ближе и даље објекте и бића у ликовном раду.

Обликовање

Наставник бира ликовне технике које ће се учити у првом разреду. Важно је да буду разноврсне, да ученици могу да их користе самостално или уз минималну помоћ и да су изводљиве у школи. Наставник објашњава технике у форми кратког упутства пре и у току рада. Пошто добију основне (неопходне) информације, ученици самостално истражују изражајне могућности ликовних техника док изражавају своје замисли.

Када је реч о прибору и материјалу, примарне су информације које се односе на безбедност и здравље, па тек онда информације о изражајним својствима (које се већим делом уче искуствено). Пример. 1. Здравље и безбедност. Цртеж урађен фломастером бледи на светлости (може се десити да с временом од њега остане само неколико бледих мрља). Перманентни фломастери не бледе, али могу бити отровни (родитељи треба да прочитају ознаке пре куповине). 2. Изражајна својства. Квалитетни фломастери имају интензивну боју, а у паковању има више тонова. Погодни су за цртање стрипова, али не и за сликање (јер се боје не могу мешати, не могу се добити многи тонови који постоје у природи и у окружењу...).

Када обликују разне врсте глина, ученици спонтано комбинују поступке *додавање* и *одузимање*, што је далеко лакше него обликовање само једним поступком. Обликовање само додавањем је предложено како би се подстакао развој ученика, нарочито развијање пажње. Наставник може прво да зада ученицима да заједно обликују једну скулптуру од глине (резултат није важан). Поступак *спајање* се примењује код обликовања разноврсним материјалом. Од ученика се очекује да размишљају, истражују, да се договарају и размењују идеје и искуства како би смислили како да ефикасно споје два или више материјала када обликују ликовни рад. Наставник води ове активности и, уколико је потребно, може да наведе начине спајања (лепком, везивањем, спајалицама, дечјом хефталицом, чачкалицама...), али ученик треба да одабере начин.

Веома је важно да ученици развијају осећај за линију (да не би продуковали круте, схематске цртеже). Постоје бројни начини да се развија осећај за линију, већином су у форми игре и наставник може пронаћи на интернету описе часова и задатака (у овом упутству је могуће дати само кратку препоруку). Наставник треба да тражи од ученика да цртају комбинујући прибор (на пример, оловку и бојицу). Не очекује се да ће ученици по завршетку разреда бити оспособљени да свесно користе изражајна својства материјала. Сви ученици су достигли исход ако су у току године цртали разноврсним материјалом/прибором.

У првом разреду ученици углавном спонтано цртају и боје. Наставник ће, на основу процене могућности одељења и појединачних ученика, одлучити када и како ће ученике постепено уводити у сликање. Један од поступака је да се ученицима зада да „цртају и боје" само помоћу четке и боје (не користе оловку). У првом разреду то може да буде задатак који раде само једном (или ниједном). Поступак који подстиче размишљање и развија осећај за боје подразумева захтеве који су нешто изнад могућности ученика (а који нису нереални ако се уведу на време и постепено). На пример, задатак у коме се од ученика тражи да користе само три или само две омиљене боје.

Када је реч о рециклажи, потребно је осмислити активности које су припрема за оно што ће се учити у старијим разредима, што не значи да ученици не треба да добију једноставне информације. Важно је да знају да могу да преобликују материјал и предмете које желе да баце. На пример, амбалажу, поломљене или покварене играчке, остатке тканина... На тај начин се штеди, па се и неке књиге и свеске праве од старог (рециклираног) папира. То је довољно информација за овај разред.

Активности као што су цртање, вајање и сликање нису везане само за вежбање ликовних техника, већ много већи значај имају комуникација и креативност. Ученици кроз ликовни рад саопштавају своје идеје, расположења, размишљања, замишљања, емоције... Наставник планира мотивациони разговор који подстиче изражавање. Новина у програму су информације које до сада нису плански коришћене као мотивациони садржај, а препоручене су да би се ефикасније омогућило стицање општих компетенција. Такав садржај су уметничка

дела, укључујући и она која ученици овог узраста не разумеју (на пример, дела Умберта Бочонија, Пабла Пикаса, Пола Сезана, Стојана Ћелића, Марка Шагала, Василија Кандинског...). Када се уметничка дела користе као мотивациони садржај, важно је одабрати одговарајућу методу/технику да би се подстакао развој креативности, а избегло имитирање. На пример, наставник не показује ученицима репродукцију уметничког дела, већ само један њен део (остало је прекривено), а на основу видљивог дела се не може наслутити како изгледа целина. Од ученика се тражи да „доврше" дело, свако како жели. По завршетку рада ученици пореде своја решења, као и своје радове са оригиналним делом (наставник показује целу композицију). Важно је пронаћи дело које ученици не могу да виде у уџбенику. Поступак прати и одговарајући разговор, ученици треба да схвате да циљ задатка није да погађају тачан одговор, већ да креирају оригиналан рад. Ово је само једна од бројних могућности, од наставника се очекује да осмисли и друге. И за ученике националних мањина, који треба да упознају сопствено уметничко наслеђе, веома је важно да не буду оптерећени сувопарним излагањем и захтевом да меморишу податке или анализирају дело. У првом циклусу се сва уметничка дела и споменици културе користе као мотивација за стваралачки рад, а ученици ће лакше упамтити уметнике и њихова дела, ако се са тим делима повежу кроз неку занимљиву активност или задатак.

Споразумевање

У овој целини су предложени садржаји који се односе на читање (разумевање) информација, у првом реду визуелних, односно слике у најширем значењу (рекламе, илустрације у уџбеницима и дечјим часописима, изрази лица...) и различите начине споразумевања. Наставник бира активности и садржаје, водећи рачуна о томе да ће се ученици континуирано оспособљавати за читање визуелних информација, од првог разреда до краја основне школе. У првом разреду ученици треба да стекну свест о томе да се разне (и важне) поруке не преносе само говором и реченицом, већ и звуком (на пример, школско звоно), бојом (семафор), сложеним сликама, музиком, мимиком, гестом... Сложене приче у сликама (стрип, цртани филм) тумаче се на интегрисаним часовима предмета *ликовна култура* и *српски језик*, односно матерњи језик. Када је реч о графичким знацима (слово, цифра, нота) корисно је задати ученицима да украшавају одабрани знак. На тај начин се уводе у калиграфију и појмове које ће ближе упознати у старијим разредима. Активности везане за традицију и украшавање смишља наставник, у зависности од празника/свечаности. Игра Ледена краљица, као и пантомима су погодан увод у перформанс, који ће се радити и у наредним разредима. Није пожељно да се невербално споразумевање замени другим активностима (на пример, обликовањем сценографије за школску приредбу или за луткарско позориште), зато што су ове активности важне за развој, а помажу да се повучени ученици активирају. Невербално изражавање може да се учи на интегрисаним часовима предмета *ликовна култура* и *физичко и здравствено васпитање* (једна од бројних активности је обликовање слова и бројева телом).

Назив предмета	**МУЗИЧКА КУЛТУРА**
Циљ	**Циљ** учења предмета *музичка култура* је да код ученика развије интересовање и љубав према музици кроз индивидуално и колективно музичко искуство којим се подстиче развијање креативности, естетског сензибилитета и духа заједништва, као и одговорног односа према очувању музичког наслеђа и културе свога и других народа.
Разред	**први**
Годишњи фонд часова	**36 часова**

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– објасни својим речима утиске о слушаном делу, особине тона, доживљај пријатне музике и њеног утицаја на тело и зашто је тишина важна; – разликује одабране звукове и тонове, певање/свирање; хор/један певач/група певача; оркестар/један свирач/група свирача, боју различитих певачких гласова и инструмената и музичке изражајне елементе; – препозна музички почетак и крај и понављање теме или карактеристичног мотива у слушаном делу; – повезује музичко дело у односу на њему блиске ситуације, врсту гласа и боју инструмента са карактером дела; – поштује договорена правила понашања при слушању музике; – користи самостално или уз помоћ одраслих, доступне носиоце звука; – изговара у ритму уз покрет бројалице; – пева по слуху песме различитог садржаја и расположења; – пева по слуху уз покрет народне песме, музичке игре; – примењује правилан начин певања и договорена правила понашања у групном певању и свирању; – свира по слуху звучне ономатопеје и илустрације, ритмичку пратњу уз бројалице и песме, једноставне аранжмане, свирачке деонице у музичким играма; – повезује почетне тонове песама-модела и једноставних наменских песама са бојама, ритам са графичким приказом; – објашњава својим речима доживљај свог и туђег извођења;	**СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ**	Уметничка музика у цртаним и анимираним филмовима. Однос звук – лик, музика – радња. Композиције које илуструју различита осећања. Звук и тон (извори). Звуци тела (пулс, куцање срца, дисање...). Звуци из природе и окружења. Звучни знак (школско звоно, аутомобилска сирена...). Тон: боја (различити гласови и инструменти), трајање (кратак – дуг), јачина (гласан – тих), висина (висок – дубок). Тишина и одсуство звука. Композиције које илуструју различите боје људског гласа и инструмената. Музички дијалог (хор, глас и хор, глас и инструмент, два гласа, два инструмента, један свирач, група свирача, оркестар). Различити жанрови везани за ситуације значајне за ученике (празници, приредбе, свечаности, рођендани, венчања, новогодишње и божићне песме...). Музичка прича. Карактер дела и елементи музичке изражајности (условљеност). Музички бонтон. Музика и здравље. Носиоци звука (це-де плејер, ем пе 3 плејер, рачунар...).
	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Изговор бројалице у ритму уз покрет – пљескање, пуцкетање прстима, корачање, дланом о надланицу, ударом о клупу. Звучне ономатопеје и илустрације. Држање тела и дисање – правилан начин певања. Правилна дикција – изговарање брзалица и бројалица. Певање песама по слуху различитог садржаја и карактера. Певање песама уз покрет – песме уз игру и народне песме. Певање модела и наменских песама и повезивање њихових почетних тонова уз боју (до-зелено, ре-браон, ми-жуто, фа-плаво и сол-црвено). Дечји ритмички инструменти и начиа свирања на њима. Свирање по слуху пратње уз бројалице и песме – пулс, ритам, груписање удара. Певање и извођење музичких игара уз свирање на дечјим инструментима – песме уз игру, дидактичке игре, музичке драматизације. Свирање инструменталних аранжмана на дечјим ритмичким инструментима и на алтернативним изворима звука. Свирање графички представљеног ритма. Музички бонтон.

– учествује у школским приредбама и манифестацијама; – направи дечје ритмичке инструменте; – ствара звучне ефекте, покрете уз музику, мању ритмичку целину помоћу различитих извора звука, ритмичку пратњу за бројалице, песме и музичке игре помоћу различитих извора звука, музичко питање и одговор на ритмичким удараљкама, једноставну мелодију на крађи задати текст; – изабере према литерарном садржају одговарајући музички садржај.	**МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО**	Израда дечјих ритмичких инструмената од различитих материјала. Стварање звукова из непосредне околине и природе спонтаном или договореном импровизацијом. Креирање сопствених покрета уз музику која се изводи или слуша. Стварање звучних ефеката и једноставне ритмичке пратње користећи различите изворе звука. Бирање инструмената на основу звука и стварање једноставне ритмичке пратње уз бројалице, песме и музичке игре. Стварање мањих ритмичких целина на основу музичког искуства – изговором у ритму, различитим покретима, предметима и дечјим ритмичким инструментима. Стварање музичких питања и одговора на дечјим ритмичким инструментима у дијалогу. Стварање једноставне мелодије на крађи текст. Бирање познатих музичких садржаја, звучних ономатопеја и илустрација за стварање звучне приче – праћење литерарног текста.

Кључни појмови: тон, покрет, мелодија, ритам и извођење.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Природа саме музике, па и предмета *музичка култура* указује на стално прожимање и садејство свих области и тематских јединица које су предвиђене наставним програмом. Ниједна област се не може изучавати изоловано од друге и бити сама себи циљ, а да се истовремено не разговара о свим другим аспектима музике. Музику од почетка треба повезивати са што више догађаја у животу детета.

Настава је усмерена на остваривање исхода и даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење у оквиру овог предмета подразумева активно слушање музике, лично музичко изражавање ученика кроз извођење музике и музичко стваралаштво.

Паралелно одвијање различитих музичких активности подстиче фину менталну комбинаторику, драгоцену за развијање укупног менталног и психо-моторног потенцијала ученика, као и одличну основу за интеграцију са другим предметима.

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика. Музичке активности су говор у ритму, певање, свирање, покрет уз музику, слушање музике и видови стваралаштва. Препоручени **музички садржаји** (бројалице, песме, ритмички аранжмани, композиције за слушање музике) остављају простор за избор других садржаја у складу са могућностима ученика и инвентивношћу наставника. Да би постигао очекиване исходе васпитно-образовног процеса, наставник реализује наставу користећи глас, покрет и музичке инструменте. Корелација између предмета може бити полазиште за бројне активности у којима ученици могу бити учесници као истраживачи, креатори и извођачи. Код ученика треба развијати дух заједништва кроз рад у групама и у одељењу, као и комуникацијске вештине у циљу преношења и размене искустава и знања.

У оквиру саме организације часа преовлађује активност којом треба да се савлада нови музички садржај, али је она увек у комбинацији са другим музичким активностима. Полази се од централне теме (нпр. назива песме која се учи, или композицији која се слуша). Процес учења увек полази од што квалитетнијег избора музичких примера. Специфичност предмета се огледа у томе да се музичке активности одвијају паралелно или једна музичка активност логички води ка другој. На пример, извођење бројалице уз покрет води ка свирању на дечјим ритмичким инструментима. Вежбе правилног држања тела, дисања и говорне артикулације претходе обнављању познатих песама, које су опет садржајно и/или музички сличне оној коју ће учити. Уз песму или бројалицу може се свирати ритмичка пратња. Слушање музике може се комбиновати са свим другим активностима.

Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

Настава музичке културе остварује се кроз следеће области:

– Слушање музике,

– Извођење музике,

– Музичко стваралаштво.

СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ

Слушање музике је активан психички процес који подразумева емоционални доживљај, богат телесни доживљај и мисаону активност. Циљ наставног процеса у области слушања музике је да код ученика развије капацит пажње и способност активног слушања (са задатком) чиме се развија и музичка меморија, те не треба инсистирати на памћењу, а поготово не на провери слушаних дела Уколико наставник у вези са слушаним делом, обезбеди квалитетно искуство ученику ученик ће се сам вратити на то дело и временом бити у стању да га препозна. Зато је од велике важности припрема наставника за ову активност у оквиру које ученицима треба да се укаже на релевантне изражајне елементе којима је остварен музички израз.

Композиције које се слушају, својим трајањем и садржајем треба да одговарају могућностима перцепције ученика.

Методички приступ процесу слушања музике треба да буде усмерен на ученичко откривање, тј. препознавање изражајних елемената. Ученици могу препознати изражајне елементе које им је наставник претходно представио и објаснио на начин сличан задатку који ће им потом поставити.

На пример:

Наставник одабере одређену крађу музичку целину (нпр. *Слон* – Сен-Санса), исприча ученицима шта је инспирисало композитора да напише музичко дело и поведе кратак разговор о карактеристикама ове животиње (величина, тежина, начин кретања и сл.). Након што су заједно послушали музички пример, наставник треба да скрене пажњу на композиторов избор одређених музичких изражајних елемената у вези са карактеристикама животиње о којима су претходно причали (веза између темпа композиције и избора инструмента и слона као животиње; начин на који се мелодија креће и утисак о слону...). Важно је да при сваком обраћању пажње на поједини изражајни елемент, наставник пусти музички пример и укаже на одређене карактеристике у самом музичком току. Такође је потребно у вези са сваким изражајним елементом поставити питање какав би карактер музике био уколико би било који од ових изражајних елемената био другачији. Наставник може ученицима да (на духовити начин) демонстрира и ову ситуацију, а са циљем да увиде колико је битно пажљиво вајање сваког од изражајних елемената за целокупни музички карактер и сам музички доживљај.

Уколико се овакво демонстрационо слушање постави правилно, након неколико месеци, област слушања музике може да буде остваривана само путем аналитичког слушања музике, а да се наставник враћа и на демонстрационо у случајевима када жели да представи неки нови изражајни елемент музике.

У оквиру аналитичког слушања музике наставник пре пуштања композиције, ученицима задаје задатак да прво обрате пажњу на карактер слушаног примера и обавезно им понуди опције одговора, од којих је пар нетачно (омеђивање термина), попут: „борбени”, „смирени”, „разиграни” карактер. Следећи задатак би био (пре слушања) да им усмери пажњу на везу између темпа и описаног карактера дела (опет уз понуђење опције одговора); у наредном слушању ће размишљати о избору инструмента, па мелодији итд.

Ученик треба да има јасно формулисана упутства на шта да усмери пажњу приликом слушања како би могао да прати музички ток (попут извођачког састава, темпа, начина на који је мелодија извајана, специфичних ритмичких карактеристика, понављање и промена и сл.). Постепено, ови елементи музичког тока постају „константа” у процесу ученичке перцепције/перцепције па наставник може да проширује опажајни капацитет код ученика усмеравајући њихову пажњу пре слушања на релевантне специфичности музичког дела.

Овако постављено слушање музике, које подстиче развој музичке пажње, способност праћења музичког тока са разумевањем и упознавање са изражајним елементима, који су у служби исказивања ’музичке поруке’ или комуникације, од суштинске је важности и за музичко извођење и музичко стваралаштво.

ПРЕПОРУЧЕНЕ КОМПОЗИЦИЈЕ ЗА СЛУШАЊЕ

Химне

Светосавска химна
Државна химна
Школска химна

Народне песме

Ерско коло
Васино коло
Копа цура виноград
Синоћ кад је пао мрак
Кад те видим на сокаку – староградска
Ој Бадњаче, Бадњаче
Чаробна фрула – Бора Дугић

Песме за децу

Како се прелази улица – Бранко Милићевић
Седмица – Мања Субота
Ивин воз – Влада и Гиле
Ал је леп овај свет – Стеван Ст. Мокрањац и Александар Кораћ
Учимо да бројимо – Бранко Милићевић
Слон лепотан Дондолан – Драган Лаковић
Бубамара – Никола Вукомановић
Заклео се бумбар – Мирко Шоуц
Страшан лав – С. Барић
Успорите поред школе – хор Чаролија
Пажљивко – хор Чаролија
Другарство – Драган Лаковић
Све је пошло наопачке – Миодраг Илић-Бели
Јануарске звезде – Миодраг Илић-Бели
Успаванка за Аћима – Миодраг Илић-Бели
Успаванка – Бранко Милићевић
Најлепша мама на свету – Александар Кораћ
Пролеће у шуми – дечја песма из Финске
Кад си срећан – дечја песма
Деца су украс света – Мања Субота
Лептирићу шаренићу – дечја песма
Ишли смо у Африку – Мања Субота
Нек свуд љубав сја – дечја песма из Белгије

Домаћи композитори

Медведова женидба – Л. Димитријевић
Смејалица – Дејан Деспић
У Будиму граду – Стеван Ст. Мокрањац
Песма о одјеку – Миодраг Илић-Бели

Страни композитори

Скерцандо – Карл Орф
Радецки марш – Јохан Штраус
Хумореска – Антоњин Дворжак
Бумбаров лет – Николај Римски-Корсаков
Карневал животиња (Слон, Кенгури, Кавез за птице, Кокошке и петлови) – Камиј Сен-Санс
Валцер, оп. 69 бр. 2 – Фредерик Шопен
Успаванка – Јоханес Брамс

Крцко Орашчић (Кинески плес, Игра шећерне виле) – Чајковски
Абецеда – Волфганг А. Моцарт
Пчелица – Франц Шуберт
Менует, Ге-дур – Бах
Док месец сја – Жан Батист Лили
Звончићи – Џејмс Пјерпонт

ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ

Сваки аспект извођења музике има непосредан и драгоцен утицај на развој ученика. Извођењем музике активира се велики број когнитивних радњи, развија дугорочно памћење, осетљивост за друге учеснике у музичком догађају (тзв. тимски рад, толеранција) и фине моторичке радње. Посебну пажњу треба усмерити на спонтане покрете као одговор на музику.

Кроз извођење музике, а у оквиру индивидуалних могућности ученика, подстиче се и развијање личног стила изражавања. Циљ наставног процеса у области извођења музике је подстицање ученика да се музички изражавају и да истражују начине који су њима својствени. Мерило успеха је учешће и мотивисаност ученика.

Певање

Главни критеријум за избор песама је квалитет музичког дела као и примереност узрасту ученика у односу на тематику, ритам, артикулацију мелодијских скокова и сл. При избору песама за певање, наставник увек треба да има у виду и гласовне могућности ученика.

Пре почетка певања потребно је спровести кратке вежбе за распевавање при чему посебно треба обратити пажњу на правилно држање тела, правилно дисање и дикцију.

Рад на песми почиње демонстрацијом. Песма се учи по деловима, а затим спаја у целину. Наставник увек треба да инсистира на изражајном извођењу песме.

Једноставни модели и наменске песме чији се почеци везују за боје служе за стварање звучног фонда и представљају основу за поставку музичке писмености (до–зелено, ре–браон, ми–жуто, фа–плаво и сол–црвено). На овом нивоу моделе треба учити по слуху.

У настави музичке културе пожељно је повезивати покрет и певање кроз извођење народних, музичких и дидактичких игара.

Свирање

Ова активност се реализује на дечјим ритмичким и алтернативним инструментима (тело, предмети из окружења, Орфов инструментаријум…). Наставник треба да укаже на повезаност тонске боје инструмента са музичким садржајем. На пример: „Ево већ нам трамвај стиже – цин, цин, цин” – *триангл*, „Кестен пада, ток, ток, ток...” – *штапићи*...

Примери ритмичке пратње могу бити:

– извођење пулса (проток основних ритмичких јединица),

– извођење ритма (који се поклапа са говорним ритмом бројалица и песама па се као такав једноставно учи по слуху),

– груписање удара – различитим покретима и различитим изворима звука се на један начин изводи наглашена прва у такту, а лакшим покретом и слабијим извором звука друга, односно остале слабије наглашене у такту. На пример, уз бројалицу „Гусен, гусеница” ударом о клупу изводити прву јединицу а пљескањем другу, и/или инструментима – бубњићем прву, а штапићима, на пример, другу у такту.

– ономатопеја звучних илустрација – специфична места у тексту песама могу се звучно илустровати адекватним инструментом или неким другим предметом („Цин, цин, цин”, „ток, ток, ток”, „трас”, „бум”...).

У извођењу ритмичких аранжмана довољно је одељење поделити у две групе. На овом нивоу не треба залазити у објашњавање појмова.

ПРЕПОРУЧЕНЕ КОМПОЗИЦИЈЕ ЗА ПЕВАЊЕ

Химне

Државна химна
Светосавска химна
Школска химна

Народне песме

На крај села жута кућа
Ми идемо преко поља
Игра коло
Ја посејах лан
Јеж
Ситна је киша падала
Божић, Божић благи дан

Дечје песме

Коњ има чет’ри ноге – Зорислава М. Васиљевић
Петлић – Емил Главник
Зец копа репу – Зорислава М. Васиљевић
Пекарчић – Љ. Шкарица
Јежева успаванка – Никола Вукомановић
Саобраћајац – Надежда Хиба
Рођенданска песма – непознати аутор
Авантуре малога Ју Ју – Петар Бергамо

Ау, што је школа згодна – Миња Субота
Није лако бубамарцу – Арсен Дедић
Брате Иво – непознати аутор
Букварци – Божидар Станчић
Ускршња песма – Светлана Милић
Ивин воз – Александар Корађ
Звук и тон – Зорислава М. Васиљевић
Телефонијада – Јован Адамов
Деда Мразе, не скрећи са стазе – Александар Корађ
Први снег – Божидар Станчић
Пада снежак – Станко Коруновић

Музичке игре

Рибар – Владимир Томерлин
Иде маца поред тебе – Зорислава М. Васиљевић
Зец и репа – Зорислава М. Васиљевић
Песма у колу – словачка народна песма
Берем, берем грожђе
Васино коло
Медвед бере јагоде
Коларићу панићу
Плива патка преко Саве
Дуње ранке

Бројалице

Мачка
Ишо меда у дућан
Лептир и цвет
Два се петла побише
Еци пеци пец
Ен тен тини
Ко ко ко ко да
Ластавица
Бумбари
Дечак и птица

Свирање на дечјим инструментима

Иде мали меца – Д. Марковић
Пада Снежак – Станиша Коруновић
Ен тен тини
Боц, боц иглицама
На крај села жута кућа
Плива патка преко Саве
Пишем, пишем петнаест
Магарац и кукавица

Модели

Добро јутро, добар дан – Татјана Дробни
Ресаво, водо ладна
Ми идемо преко поља
Фабрика бомбона – Мирјана Живковић
Сол ми дај

МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО

Дечје музичко стваралаштво представља виши степен активирања музичких способности које се стичу у свим музичким активностима, а резултат су креативног односа према музици. Оно подстиче музичку фантазију, обликује стваралачко мишљење, продубљује интересовања и доприноси трајнијем усвајању и памћењу музичких репродуктивних и стваралачких активности и знања.

Наставник треба да подстиче ученике да импровизују и истражују начине на који могу да изразе кроз музику сопствену инспирацију. Стваралаштво може бити заступљено кроз:

– импровизацију игре/покрета на одређену музику,
– израду дечјих ритмичких инструмената од различитих материјала,
– музичке импровизације,
– музичка питања и одговоре,
– компоновање мелодије на задати текст,
– илустрацију доживљаја музике,
– одабир познатог музичког у односу на литерарни садржај.

МУЗИЧКИ БОНТОН

Музички бонтон чине правила прихватљивог понашања у различитим ситуацијама у домену музичке културе. Наставник треба да искористи сваку прилику у току слушања или извођења, да објасни ученицима како треба да се понашају, зашто и шта се од њих очекује. Да би ученици трајније прихватили и савладали ова правила када је у питању слушање музике, препоручљиво је да их наставник одведе на неки концерт (нпр. музичка школа), где ће им у контакту са живом музиком све бити много лакше да разумеју. Нека правила (тишина, аплауз при изласку извођача на бину и при завршетку концерта) ученици могу самостално применити а нека (изостанак аплауза између ставова музичког дела) могу применити уз помоћ наставника. Код извођења музике, правила понашања се могу најлакше објаснити у реализацији групног извођења а нарочито хора (међусобно слушање извођача, музички дијалог, одсуство причања...)

УТИЦАЈ МУЗИКЕ НА ЗДРАВЉЕ

Квалитетна настава музичке културе подразумева и потребу да се у савременим условима и организацији живота (присуство буке и тенденција њеног повећања) ученицима скрене пажња на штетан утицај прегласне музике на здравље, физиолошки и психолошки одговор, односно реакцију организма на такву музику и директну рефлексију на квалитет музичког дела које се слуша.

ПРОЦЕС ВРЕДНОВАЊА

Наставник треба да мотивише ученика на даљи развој, тако да ученик осети да је кроз процес вредновања виђен и подржан, као и да има оријентацију где се налази у процесу развоја у оквиру музике и музичког изражавања. Важно је укључити самог ученика у овај процес у смислу дијалога и узајамног разумевања, у вези са тим шта ученик осећа као препреке (вољне и невољне) у свом развоју, као и на које начине се, *из ученикове перспективе*, оне могу превродити.

У процесу вредновања резултата учења наставник треба да буде фокусиран на ученичку мотивацију и ставове у односу на извођење и стваралаштво, способност концентрације, квалитет перцепције/аперцепције и начин размишљања приликом слушања.

Када је у питању вредновање области Музичко извођење и стваралаштво, ученичка постигнућа треба вредновати у смислу изражајног и стваралачког ангажовања ученика, а не према квалитету насталог дела, јер су и најскромније музичке импровизације, креативно размишљање и стварање, педагошки оправдане.

Узимајући у обзир циљ предмета, неопходно је имати на уму да се оквир вредновања процеса и резултата учења одвија највише у ученичком живом контакту са музиком, тј. извођењу и стваралаштву, а такође и слушању музике.

Теоретско знање треба да има своју примену и функцију у ученичком изражавању кроз музику и у контакту са музиком. Како процес учења у оквиру сваког часа треба да обухвати све области, посматрање ученика у живом контакту са музиком је истовремено показатељ квалитета процеса учења, као и идеална сцена за вредновање остварености исхода. Сумативно вредновање треба да буде осмишљено кроз задатке и активности које захтевају креативну примену знања. Диктате не треба практиковати, ни задавати.

У смислу активности, постигнућа ученика треба проценити на основу ученикових контакта са музиком и то:

1. допринос ученика за време групног рада,
2. израда креативних задатака на одређену тему,
3. рад на пројекту (ученик даје решење за неки проблем и одговара на конкретне потребе),
4. специфичне вештине.
5. начин размишљања и ставови

Назив предмета	**ФИЗИЧКО И ЗДРАВСТВЕНО ВАСПИТАЊЕ**
Циљ	**Циљ** учења предмета *физичко и здравствено васпитање* је да ученик унапређује физичке способности, моторичке вештине и знања из области физичке и здравствене културе, ради очувања здравља и примене правилног и редовног физичког вежбања у савременим условима живота и рада.
Разред	**први**
Годишњи фонд часова	**108 часова**

ИСХОДИ **По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:**	**ОБЛАСТ/ТЕМА**		**САДРЖАЈИ**
– примени једноставне, двоставне општеприпремне вежбе (вежбе обликовања); – правилно изведе вежбе, разноврсна природна и изведена кретања; – комбинује и користи усвојене моторичке вештине у игри и у свакодневном животу; – одржава равнотежу у различитим кретањима; – разликује правилно од неправилног држања тела и правилно држи тело; – примењује правилну технику дисања приликом вежбања; – изведе кретања, вежбе и кратке саставе уз музичку пратњу; – игра дечји и народни плес; – користи основну терминологију вежбања; – поштује правила понашања на просторима за вежбање; – поштује мере безбедности током вежбања; – одговорно се односи према објектима, справама и реквизитима у просторима за вежбање; – поштује правила игре; – навија фер и бодри учеснике у игри; – прихвати сопствену победу и пораз;	**ФИЗИЧКЕ СПОСОБНОСТИ**		Вежбе за развој снаге. Вежбе за развојпокретљивости. Вежбе за развој издржљивости. Вежбе за развој брзине. Вежбе за развој координације.
	МОТОРИЧКЕ ВЕШТИНЕ	**Ходање и трчање**	Ходање: – кратким корацима, – дугим корацима, – у различитом ритму, – ходање са реквизитом, – ходање са променом, правца и смера. Техника трчања: – трчање преко препрека, – трчање са променом правца и смера, – брзо трчање 20 m са стартом из различитих почетних положаја, – игре са коришћењем научених облика ходања и трчања.
		Скакања и прескакања	Поскоци у месту. Поскоци у кретању. Скакања удаљ. Скакања увис. Прескакање дуге вијаче. Вежбе скакања и прескакања упором рукама. Игре уз коришћење различитих облика скакања и прескакања.

– уредно одлаже своје ствари пре и након вежбања; – наведе делове свога тела и препозна њихову улогу; – уочи промену у расту код себе и других; – уочи разлику између здравог и болесног стања; – примењује здравствено-хигијенске мере пре, у току и након вежбања; – одржава личну хигијену; – учествује у одржавању простора у коме живи и борави; – схвати значај коришћења воћа у исхрани; – правилно се понаша за столом.		**Бацања и хватања**	Бацање лоптице из места у даљину и у циљ. Бацање лоптице из кретања. Бацање лопте увис. Вођење лопте. Додавање лопте. Игре са вођењем, додавањем лопте и гађањем у циљ.
		Пузања, вишења, упори и пењања	Пузања на тлу. Пењања. Провлачења. Вис лежећи опружено. Помицања улево и удесно у вису лежећем и вису слободном. Упори.
		Вежбе на тлу	**Основни садржаји** Основни ставови и положаји. Поваљка на леђима. Став на лопатицама (свећа). Колут напред из чучња у чучањ. Поваљка на стомаку. Састав од научених елемената. Игре са усвојеним вежбама. **Проширени садржаји** Колут назад из чучња у чучањ, низ косу површину. Одељењско такмичење са задатом комбинацијом вежби.
		Вежбе равнотеже	Ходање по линији. Ходање по шведској клупи. Лагано трчање на шведској клупи или ниској греди. Кратак састав на линији обележеној на тлу, шведској клупи и ниској греди.
		Вежбе са реквизитима	Вежбе обликовања са реквизитима. Трчања, поскоци и скокови уз коришћење реквизита. Дизање и ношење предмета и реквизита на различите начине. Елементарне игре са реквизитима. Игре са ластишом.
		Плес и Ритимика	Ходање и трчање са променом ритма, темпа и динамике уз пљесак и уз музичку пратњу. Галоп напред. Дечији поскок. Њихање и кружење вијачом или траком. Суножни скокови кроз вијачу са обртањем напред. Народно коло по избору.
		Полигони	Комбиновани полигон од усвојених вештина (вежби).
	ФИЗИЧКА И ЗДРАВСТВЕНА КУЛТУРА	**Култура вежбања и играња**	Основни термини у вежбању. Вежбам безбедно. Чувам своје и туђе ствари. Правила елементарних игара. Некад изгубим, а некада. победим. Навијам фер.
		Здравствено васпитање	Упознај своје тело. Растемо. Видим, чујем, осећам. Моје здравље. Ко све брине о мом здрављу. Лична хигијена. Хигијена простора у коме живим. Хигијена простора у коме вежбам. Животне намирнице и правилна исхрана. Заједно за столом.

Кључни појмови: васпитање, физичко вежбање, игра, здравље и култура.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Програм предмета *физичког и здравственог васпитања* састоји се од три предметне области:
– физичка способност,
– моторичка вештина,
– физичка и здравствена култура.
Програм првог разреда базиран је на континуитету усвојених знања, вештина, ставова и вредности из предшколског васпитања и образовања.

ОРГАНИЗАЦИОНИ ОБЛИЦИ РАДА

Организациони облици рада који омогућавају остваривање планираних исхода су редовна настава и ваннаставне активности.
План и програм ваннаставних активности предлаже Одељенско веће првог разреда и саставни је део годишњег плана рада школе и школског програма. У оквиру њих постоје следећи облици рада:
– спортско-рекреативне активности,,
– недеља школског спорта,
– активности у природи (крос, спортски дан, излети, зимовање, летовање ...),
– школска такмичења,
– корективно-педагошки рад.

Часови физичког и здравственог васпитања

ФИЗИЧКЕ СПОСОБНОСТИ

На свим часовима као и на другим организационим облицима рада, посебан акценат се ставља на:

– развијање физичких способности које се континуирано реализује у припремном делу часа. Део главне фазе користи се за развој основних физичких способности узимајући у обзир утицај који наставна тема има на њихов развој. Методе и облици рада бирају се у складу са потребама и могућностима ученика и материјално-техничким условима за рад;

– подстицање ученика на самостално вежбање;

– учвршћивање правилног држања тела.

МОТОРИЧКЕ ВЕШТИНЕ

Усвајање моторичких вештина, остварује се кроз примену основних и проширених програмских садржаја примењујући основне дидактичко-методичке принципе и методе рада неопходне за достизање постављених исхода.

Усвојене моторичке вештине треба да омогуће ученицима њихову примену у свакодневним и специфичним животним ситуацијама.

Ученицима који нису у стању да усвоје неке од садржаја, задају се слична али лакша вежбања од предвиђених или предвежбе.

Уколико ученик не достигне предвиђени исход, оставља се могућност да исти достигне у наредном периоду.

Усаваршавање неких моторичких задатака је континуирани процес без обзира на садржаје програма (техника ходања, трчања, примена научене игре итд.).

У раду са напреднијим ученицима реализују се проширени садржаји. Кроз процес реализације програма неопходно је пратити способности ученика за различите физичке активности.

ФИЗИЧКА И ЗДРАВСТВЕНА КУЛТУРА

Ова наставна област реализује се кроз све организационе облике рада, наставне области и теме уз практичан рад.

Достизањем исхода ове наставне области, ученици стичу знања, вештине, ставове и вредности о вежбању (основним појмовима о вежби, како се неко вежбање изводи и чему конкретна вежба и вежбање служи), физичком васпитању, спорту и здрављу.

Основне информације о вежбању и здрављу преносе се непосредно пре, током и након вежбања на часу.

Ова наставна област обухвата: формирање правилног односа према физичком вежбању и здрављу; развијање и неговање другарства; препознавање негативних облика понашања у игри и др.

Поред наведеног у овој области потребно је радити на: неговању патриотских вредности (народне традиције и мултикултуралности); формирању правилног односа према различитостима, чувању личне и школске имовине, неговању друштвених вредности итд.

Спортско-рекреативне активности

Реализују се према интересовању ученика. Сачињава се посебан програм при чему се узимају у обзир материјални и просторни услови рада, узрасне карактеристике и способности ученика.

Недеља школског спорта

Ради развоја и практиковања здравог начина живота, развоја свести о важности сопственог здравља и безбедности, о потреби неговања и развоја физичких способности, као и превенције насиља, наркоманије, малолетничке делинквенције, школа у оквиру Школског програма реализује недељу школског спорта.

Недеља школског спорта обухвата:

– физичке активности прилагођене узрасту и могућностима ученика;

– културне манифестације са циљем промоције физичког вежбања, спорта и здравља (ликовне и друге изложбе, фолклор, плес, музичко-спортске радионице...);

– ђачке радионице (о здрављу, физичком вежбању, спорту и др.).

План и програм Недеље школског спорта сачињава Одељенско веће првог разреда заједно са Стручним већем предметних нставника који реализују наставу *физичког и здравственог васпитања* у другом циклусу, као и другим Стручним већима (ликовне културе, музичке културе, историје, информатике...) и стручним сарадницима у школи, водећи рачуна да и ученици, који су ослобођени практичног дела наставе *физичког и здравственог васпитања*, буду укључени у организацију ових активности.

Активности у природи (излет, крос, зимовање, летовање...)

Из фонда радних дана, предвиђених заједничким планом, школа организује активности у природи:

– излет;

– крос се организује минимум једном у току школске године;

– зимовање – организује се за време зимског распуста (физичке активности на снегу);

– летовање – организује се за време летњег распуста (камповање итд.).

План и програм ових активности сачиињава Одељенско веће првог разреда у сарадњи са Стручним већем предметних нставника који реализују наставу *физичког и здравственог васпитања* у другом циклусу.

Школска такмичења

Школа за ученике првог разреда организује и спроводи такмичења из минимум једне елементарне игре или полигона у току школске године, као интегрални део процеса физичког и здравственог васпитања. План такмичења доноси Одељенско веће првог разреда у сарадњи са Стручним већем наставника *физичког и здравственог васпитања*.

Ученици могу да учествују и на такмичењима у систему школских спортских такмичења Републике Србије, која су у складу са планом и програмом наставе и учења, као и на такмичењима од интереса за локалну заједницу.

Корективно-педагошки рад

Ове активности организују се са ученицима који имају:
– потешкоће у савладавању градива;
– смањене физичке способности;
– лоше држање тела;
– здравствене потешкоће које онемогућавају редовно похађање наставе.
Рад са ученицима који имају лоше држање тела подразумева:
– уочавање постуралних поремећаја код ученика;
– саветовање ученика и родитеља;
– организовање додатног превентивног вежбања у трајању од једног школског часа недељно;
– организовање корективног вежбања у сарадњи са одговарајућом здравственом установом.
Рад са ученицима са здравственим потешкоћама организује се искључиво у сарадњи са лекаром специјалистом, који одређује врсту вежби и степен оптерећења, а спроводи их наставник физичког и здравственог васпитања уз присуство наставника који реализује разредну наставну у одељењу које ученик похађа.

ОСЛОБАЂАЊЕ УЧЕНИКА ОД НАСТАВЕ ФИЗИЧКОГ И ЗДРАВСТВЕНОГ ВАСПИТАЊА

Ученик може бити ослобођен само од практичног дела програма наставе за одређени период, полугодиште или целу школску годину на основу препоруке изабраног лекара.
Ученик ослобођен практичног дела у обавези је да присуствује часовима. За рад са ослобођеним ученицима наставник сачињава посебан програм рада базиран на усвајању теоријских и васпитних садржаја у складу са програмом и корелацији са садржајима других предмета.
Ослобођеним ученицима треба пружити могућност да:
– прате игру и усвајају правила игре, на часу или ваннаставним активностима,
– направе едукативни постер или цртеж са спортског догађаја,
– на други начин помажу у настави.
Пример исхода за ученике ослобођене од практичног дела наставе:
По завршетку теме ученик ће бити у стању да:
– наведе основна правила елементарне игре која се најчешће примењује у настави;
– примени основна здравствено-хигијенска правила;
– помогне у организацији ативности предвиђених програмом.

ПЛАНИРАЊЕ ВАСПИТНО-ОБРАЗОВНОГ РАДА

Број часова по наставним темама планира се на основу процене наставника, материјално-техничких и просторних услова. Наставне теме или поједини садржаји за које не постоје услови за реализацију могу бити замењени одговарајућим темама или садржајима програма за које постоје одговарајући услови.
Наставне теме *Вежбе на тлу* и *Вежбе равнотеже* остварују се реализацијом основних и проширених садржаја. Основни садржаји су они које је неопходно спровести у раду са ученицима узимајући у обзир способности ученика, материјално-техничке и просторне услове. Проширени садржаји су они које наставник бира и реализује у раду са ученицима (групама или појединцима), који су савладали основне садржаје, узимајући у обзир ниво достигнутости исхода, потребе ученика и услове за рад.

ФИЗИЧКЕ СПОСОБНОСТИ

При планирању вежбања у припремној фази часа, треба узети у обзир утицај наставне теме на физичке способности ученика и применити вежбе чији делови биомеханичке структуре одговарају основном задатку главне фазе часа и служе за обучавање и увежбавање конкретног задатка. Методе вежбања које се примењују у настави су тренажне методе (континуирани, понављајући метод), прилагођене узрасним карактеристикама ученика. У раду са ученицима примењивати диференциране облике рада, дозирати вежбања у складу са њиховим могућностима и примењивати одговарајућу терминологију вежби. Време извођења вежби и број понављања, задају се групама ученика или појединцма у складу са њиховим способностима, водећи рачуна о постизању што веће радне ефикасности и оптимализацији интензитета рада.
Препоручени начини рада за развој физичких спсобности ученика.
1. Развој снаге:
– без реквизита и са реквизитима,
– на справама и уз помоћ справа.
2. Развој покретљивости:
– без реквизита и са реквизитима,
– уз коришћење справа,
3. Развој издржљивости:
– трчање,
– елементарне игре,
– вежбање уз музику,
– плес.
4. Развој координације:
– извођење координационих вежби у различитом ритму и у променљивим условима.
5. Развој брзине:
– једноставне и сложене кретне структуре изводити максималним интензитетом из различитих почетних положаја, изазване различитим чулним надражајима (старт из различитих положаја итд.),

– штафетне игре,
– извођење вежби максималном брзином.
За ученике који из здравствених разлога изводе посебно одабране вежбе, потребно је обезбедити посебно место за вежбање.

МОТОРИЧКЕ ВЕШТИНЕ

Ходање и трчање

Ходање са опружањем колена стајне ноге уз правилно држање тела и са радом руку, кратким и дугим корацима, у различитом ритму, уз правилно постављање стопала (користити обележене линије на спортским теренима); на прстима, уз узручење са истезањем тела.

Трчање уз правилно постављање стопала и правилан рад руку, са подизањем колена (користити препреке – палице и вијаче поређане на једном делу сале или спољних терена), са забацивањем потколенице; брзо трчање са поласком из стајања, лежања, упора чучећег и другим начинима поласка.

Игре са различитим облицима ходања и трчања.

Скакања и прескакања

Поскоци у месту: суножним одскоком и суножним доскоком са опружањем тела, лево–десно, напред–назад, у доскок разножно и поново суножно; са вијачом (са међупоскоком и без међупоскока); једноножним одскоком и доскоком на једну ногу, са опружањем тела, лево–десно, напред–назад. Скок суножним одскоком пруженим телом са окретом за 90° и суножним доскоком. Суножни наскок на повишену површину (до висине шведске клупе), на наслагане струњаче или горњу површину шведског сандука. Скок удаљ, уз правилан замах рукама, амортизацију и завршни положај.

Поскоци у кретању: после неколико корака, једноножни поскок једном, после неколико корака, једноножни поскок другом ногом и наизменично; после неколико корака једноножни одскок и меки суножни доскок до почучња („да се не чује”). Поновити исто после неколико трчећих корака. Једноножни наскок на повишену површину чеоним и бочним залетом (два оквира шведског сандука, ниска греда, коцка) и суножни доскок на меку површину. Скакање преко поређаних вијача једноножним и суножним одскоком. Школица, игра „ластиша”.

Скокови удаљ: повезати залет од неколико трчећих корака са једноножним одскоком са обележеног простора (шира површина, или линије) и доскок на меку површину (струњача за скок у вис, песак).

Скокови увис: из залета право једноножним одскоком прескочити вијачу или ластиш, ноге погрчити и меко суножно доскочити (у групи од три до четири ученика); прескочити ластиш (постављен по ширини) са истовременим поласком два до три ученика.

Вежбе **(**скакања и прескакања**)** упором рукама: боком поред шведске клупе, упор и суножним одскоком наскок у упор чучећи, исто, прескочити клупу.

Прескакање дуге вијаче која се окреће: појединачно из места, са уласком и изласком према могућностима ученика.

Игре уз коришћење различитих облика скакања и прескакања.

Бацања и хватања

Бацање лоптице (левом и десном руком) из места и у даљ и у циљ (оквир од шведског сандука, обележени циљ на зиду, квадрати од вијача на рукометном голу...). Вежбе поновити у ходању и у лаганом трчању.

Бацање лопте увис и после њеног одбијања од тла, хватање обема рукама: уз цео окрет, после пљеска рукама, затварања очију, чучња, седа...; закотрљати лоту по тлу и хватањем је подићи обема рукама.

Вођење лопте у месту и у ходању (левом и десном руком).

Додавање лопте у паровима, у месту, са груди и изнад главе.

Игре са вођењем и додавањем лопте и гађањем у циљ.

Вишења, упори и пењања;

Пузања по струњачи на различите начине (лицем према тлу, леђима на тлу...)

Пењање: уз рибстол, уз морнарске лествице, чеоно, наизменичним прехватањем, пењање.

Провлачење кроз окна шведског сандука, клупе и реквизита (обруч) и др.

Пењање и спуштање на и са различитих справа.

Вишења: у вису лежећем опруженим телом, помицање улево и удесно. Помицања у вису слободном. Вис активни на свим справама на којима се вис може извести.

Упор активни на тлу и на свим справама, на којима се упор може извести.

Вежбе на тлу

Реализују се кроз обавезне и пропоручене садржаје.

Основни садржаји

Клек, усправ без помоћи руку; клек суножни на струњаче, клек једноножни, усправ; кретање у упору чучећем и упору склоњено, лицем и леђима ка тлу; из чучња, малим одразом доскок прво на руке, а затим на стопала у упор чучећи („жабљи поскоци”). Клек, узручење, заклон.

Поваљка на леђима. Став на лопатицама („свећа”), грчењем и обухватом колена поваљка низ косу површину.

Колут напред, из чучња у чучањ, низ косу површину (на рипстолу окачене шведске клупе и прекривене струњачама).

Колут напред, из чучња у чучањ, и из чучња до става усправно и узручења.

Поваљка на стомаку (лежање на трбуху, обухватити рукама скочне зглобове – поваљка).

Комбинација на тлу од следећих вежби: најмање четири такта вежби обликовања, колут напред до става усправно, окрет у успону на обе ноге за 180°, чучањ, став на лопатицама, став усправно и два дечја поскока.

Проширени садржаји

Колут назад из чучња у чучањ, низ косу површину.
Одељењско такмичење са задатом комбинацијом вежби.

Вежбе равнотеже

Ходање по линији напред са правилним постављањем стопала (гимнастичким кораком), и уназад са опруженом упорном ногом, краћим корацима, корацима у успону и са различитим положајем руку (о бок, одручење, узручење).

Ходање по широком делу шведске клупе: напред – одручење; уназад са опружањем упорне ноге, узручење; устрану: из става спетног, руке о бок, ходање корацима са привлачењем до става спетног и узручења, зибом почучњем, корак устрану – одручити, став спетни, узручити.

Лагано трчање на предњем делу стопала са правилним држањем тела, рукама о бок или у одручењу (шведска клупа и ниска греда).

Научити комбинацију од вежби: из става спетног на почетку шведске клупе, трчање до половине клупе, одручити; став: једна нога иза друге, узручити, одручити; ходање до краја клупе, одручити, став: једна нога иза друге узручити; ходање уназад до половине клупе, једна нога иза друге, руке о бок; окрет за 90° ходање устрану корацима са привлачењем зибом почучњем, одручити; на крају греде став спетни, узручити, саскок, предручити, став спетни, приручити, завршити лењима према клупи. Ако школа нема клупу или греду, комбинацију научити на тлу, на линији.

Вежбе са реквизитима

Вежбе реквизитима користити приликом савладавања следећих садржаја:
Вежбе обликовања са палицом, обручем, вијачом и другим реквизитима

Трчања, поскоци и скокови – вијаче, палице и обручи поређани на краћем и дужем одстојању: прескакање кратке и дуге вијаче; ритмичке вежбе; коцке: пењање и силажење са коцке нагазним кораком и суножним доскоком у чучањ и почучањ; суножни наскок на коцку и доскок у чучањ и почучањ; чуњеви и обручи: вијугаво трчање.

Дизање и ношење: предмета и реквизита (коцка, медицинка...) на различите начине; постављање и скупљање предмета и реквизита.

Елементарне игре са коришћењем палица, вијача, обруча, коцки и чуњева.

Плес и ритмика

Ритмичко ходање и трчање са променом ритма, темпа уз пљесак и одговарајућу музичку пратњу. Кретања са променом положаја руку, ногу и трупа. Галоп напред и странце. Дечји поскок. Сачинити састав од научених елемената уз музичку пратњу.

Вијача: њихање и кружење вијачом или траком у бочној и чеоној равни; суножни скокови кроз вијачу са обртањем напред. Повезати ова два елемента као обавезни састав.

Плесови: „Ја посејах лан” и „Дуње ранке”.

Једно коло по избору.

Полигони

Комбиновани полигон са задацима на тлу уз коришћење справа и ревизита (провлачења, ношења, котрљања...)

Комбиновани полигон са елементима пењања (на шведски сандук, рипстол, шведска клупа..)

Пливање

Наставну тему Пливање, реализују школе које за то имају услове у школи или објектима ван ње.

Програм наставе и учења пливања садржи:

– обуку непливача;

– игре на води.

Наставу пливања реализује наставник физичког и здравственог васпитања у сарадњи са наставником који спроводи разредну наставу том одељењу.

ФИЗИЧКА И ЗДРАВСТВЕНА КУЛТУРА

Ова наставна област реализује се кроз све друге наставне области и теме уз практичан рад и састоји се од две наставне теме *Култура вежбања и играња* и *Здравствено васпитање.*

Култура вежбања и играња

Основни термини у вежбању

У раду са ученицима постепено уводити терминологију вежби и упознати их са утицајем примењених вежби на организам.

Вежбам безбедно

Упознати ученика са правилима понашања која важе у просторима за физичко вежбање како у школи, тако и ван ње. Истицати неопходност поштовања правила понашања током вежбања.

Чувам своје и туђе ствари

Формирање свести о потреби чувања како својих тако и туђих ствари.

Правила елементарних игара

Усвајање основних правила елементарних игара које се на часу реализују. Развијање свести о потреби поштовања правила игара, као и последицама њиховог непоштовања.

Некад изгубим, а некада победим

Неговање такмичарског духа. Прихватање победе и пораза на социјално прихватљив начин (без ругања и ниподаштавања противника...).

Навијам фер

Подстицати ученике да приликом игре или такмичења поштују своју и противничку екипу и награде сваки леп потез и поступак учесника у игри.

Здравствено васпитање

Упознај своје тело

Ученици именују делове тела и схватају њихову улогу. Могућности свог тела ученици показују кроз вежбање. Нагласити значај физичке активности и физичког и здравственог васпитања као предмета.

И ја растем

Проширити ученичка знања о сопственом расту и развоју. Оспособити их да уоче одређене промене током досадашњег развоја.

Видим, чујем, осећам

Упознавање ученика са одређеним чулима и њиховим улогама, која у великој мери утичу на правилно извођење физичких вежби, али и њиховим улогама у свакодневном животу путем којих унапређујемо сопствено здравље.

Моје здравље

Развој свести о потреби да се буде здрав и шта значи здравље за човека. Неопходно је да уоче разлике између здравог и болесног стања организма.

Ко све брине о мом здрављу

Заједнички сагледати ко све и на који начин брине о њиховом здрављу.

Тражим помоћ

На основу претходих искустава ученика утврдити у којим околностима, када и од кога треба тражити помоћ.

Лична хигијена

Формирање свести о значају одржавања личне хигијене.
Стварање навике да се опрема за физичко вежбање уредно одржава и чува.

Хигијена простора простора у коме живим

Подићи свест о томе да о простору у коме живе треба самостално да брину (одржавају чистим и уредним) јер на тај начин чувају своје здравље.

Хигијена простора простора у коме вежбам

Формирање навике да се хигијена простора у коме ученик вежба уредно одржава и чува (сала, свлачионице, игралишта...)

Животне намирнице и правилна исхрана

Упознавати ученика са основама правилне исхране.

Заједно за столом

Правила понашања за столом током обедовања (постављање стола, правилно држање тела и руку током обедовања, правилно жвакање, понашање – гурање, бацање хране итд.).

Дидактичко-методички елементи

Основни принципи реализације наставе:
– јасноћа наставног процеса;
– оптимално коришћење расположивог простора, справа и реквизита;
– избор рационалних облика и метода рада;
– избор вежби усклађен са програмским садржајима и исходима;
– функционална повезаност делова часа – унутар једног и више узастопних часова одређене наставне теме.

При избору облика рада узимају се у обзир просторни услови, број ученика на часу, опремљеност справама и реквизитима и планирана динамика рада.

Избор дидактичих облика рада треба да буде у функцији ефикасне организације и интензификације часа у циљу достизања постављених исхода.

У настави треба да преовладавају игре и садржаји који захтевају прецизност извођења. Свим вежбањима претходе тачна упутства наставника и приказ вежби. Наставник прати рад ученика, указује и исправља грешке.

ПРАЋЕЊЕ, ВРЕДНОВАЊЕ И ОЦЕЊИВАЊЕ

У циљу сагледавања и анализирања ефеката наставе, препоручује се да наставник подједнако, континуирано прати и вреднује:
– стање физичких способности;
– стање здравља и хигијенских навика;
– достигнути ниво савладаности моторичких вештина;
– однос према раду.
Оцењивање се врши описно, на три нивоа, на основу достигнутости предвиђених исхода.

Први ниво

1. Стање физичких способности

Ученик има висок степен развијености физичких способности на основу оцене:
а) координације:
– у цикличним кретањима и у повезивању једноставних покрета у целину;
– правилно изводи комплекс од осам вежби обликовања без реквизита; четири вежбе на рипстолу; и четири вежбе са палицом;
– на основу брзине учења: вежби на тлу; трчања преко поређаних препрека у једнаком ритму;
– вођење лопте без прекида (неколико пута);
– додавање лопте једном или обема рукама и хватање лопте;
б) гипкости:
– раменог појаса, кичме и у зглобу кука;
– покрете трупа, руку и ногу изводи меко у оптималним амплитудама (заклони, претклон, заножења, предножења и одножења...);
в) одржавања равнотеже:
– на суженим површинама (линијама, шведској клупи, ниској греди или ставовима на једној нози) покрете изводе без поремећаја тежишта тела;
г) експлозивне снаге, брзине и репетитивне снаге:
– скокове и прескакања изводи са већом висином и даљином;
– брзо трчи са и без промене правца;
– вежбе обликовања за снагу изводи са више понављања;
д) издржљивост:
– трчи и учествује у игри дуже време без замора.

2. Стање здравља и хигијенске навике

Ученик има висок степен развијености хигијенских навика и добар здравствени статус када:
– нема постуралне поремећаје ни телесне деформитете, има нормално развијен свод стопала, уредног је општег изгледа; не показује видљиве знаке умора приликом вежбања;
– његов телесни развој је у складу са узрастом;
– има уредну опрему за вежбање и у потпуности усвојене хигијенске навике.

3. Достигнути ниво савладаности моторичких вештина

Ученик има висок степен развијености моторичких вештина уколико је успешно савладао кретања и захтеве предвиђене основним и проширеним садржајима.

4. Однос према раду

Ученик има позитиван активан однос према раду уколико је редован и активан на часовима и ако се ангажује у ваннаставним активностима.
Ученик је у потпуности достигао предвиђене исходе за први разред.

Други ниво

Ученик има задовољавајући степен: развијености физичких способности, здравственог стања и хигијенских навика, савладаности моторичких вештина и однос према раду, ако значајно не одступа од критеријума наведених за први ниво.
Ученик на овом нивоу достигао је предвиђене исходе уз одређене потешкоће (навести најбитније), има позитиван однос према раду ако је редован и активан на свим, или на већини часова.

Трећи ниво

Ученик делимично или потпуно одступа од критеријума наведених за први и други ниво.
Не носи редовно и не одржава опрему за вежбање и има недовољно развијене хигијенске навике.
Делимично је достигао, или у потпуности није достигао већину предвиђених исхода (навести најбитније), није заинтересован за вежбање и не показује напредак.
На крају сваке описне оцене, наставник треба да наведе које су могуће препоруке за даљи напредак и укључи родитеље.

4. ИЗБОРНИ ПРОГРАМИ

Назив предмета	**ГРАЂАНСКО ВАСПИТАЊЕ**
Циљ	**Циљ** учења програма *грађанско васпитање* је подстицање развоја личности која је одговорна према својим правима и правима других, отворена за договор и сарадњу и спремна да активно учествује у животу школске заједнице, уважавајући принципе, процедуре и вредности демократског друштва.
Разред	**први**
Годишњи фонд часова	**36 часова**

ИСХОДИ По завршеном разреду ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– наведе у чему је успешан и у чему жели да напредује; – уочава међусобне разлике и сличности са другим ученицима у одељењу; – понаша се на начин који не угрожава потребе, права и осећања других; – препозна код себе и других основна осећања; – препознаје примере поштовања и кршења права детета у свом окружењу, причама, филмовима; – преиспитује своје поступке и прихвата да не мора увек да буде у праву; – тражи помоћ у ситуацијама кршења својих и туђих права; – разликује добру и лошу комуникацију у сопственом искуству, ближем окружењу, књижевним делима, филмовима; – комуницира слушајући саговорника и тражи објашњење онога што не разуме; – слободно износи мишљење, образлаже идеје, даје предлоге и прихвата да други могу имати другачије мишљење; – сарађује и преузима различите улоге у групи/тиму; – договара се и одлучује у доношењу одељењских правила и да се понаша у складу са њима; – својим речима образложи неопходност правила која регулишу живот у заједници; – препозна добре стране свог одељења и оно што би требало променити/побољшати; – заједно са вршњацима и наставником учествује у решавању проблема у одељењу; – учествује у изради плана једноставне акције; – са другим ученицима изводи и документује једноставну акцију; – доприноси промоцији акције; – на једноставан начин вреднује изведену акцију.	**ЉУДСКА ПРАВА** **Ја и други у одељењу**	**Идентитет** Ко сам ја? Наше јаке стране, у чему смо успешни, у чему бисмо волели да напредујемо. Таленти и интересовања која поседујемо. Наше сличности и разлике. Основна осећања (радост, страх, туга, бес) и како се препознају.
		Потребе и права Разлике између жеља и основних животних потреба. **Права детета** **Кршење и заштита права** Препознавање кршења права детета. Коме се обратити у ситуацијама кршења права детета. Одговорност према себи и другима.
	ДЕМОКРАТСКО ДРУШТВО **Одељење/група као заједница**	**Функционисање заједнице** Одељење/група као заједница. Вредности одељења/групе – равноправност, одговорност, солидарност, поштовање и брига за друге, толерантност, праведност, поштење. Уважавање различитости. Правила у одељењу/групи и њихова функција. Одлучивање у одељењу/групи. Одговорност деце и одраслих за функционисање заједнице.
	ПРОЦЕСИ У САВРЕМЕНОМ СВЕТУ **Комуникација и сарадња**	**Комуникација** Слушање/неслушање. Кад разговарамо држимо се теме. Изношење мишљења. Уважавање саговорника. **Сарадња** Групни рад, договарање и сарадња са вршњацима и одраслима.
	ГРАЂАНСКИ АКТИВИЗАМ **Акција одељења/групе**	**Планирање и извођење једноставне акције у одељењу/групи** Кораци у планирању и извођењу акције. Чиме се поносимо и чиме нисмо задовољни у одељењу. Избор теме/проблема/активности којом ћемо се бавити. Одређивање циља и израда плана акције – подела улога, договор о роковима, начину реализације. Извођење и документовање акције – видео, фотографије, текстови и сл. Промоција акције на нивоу школе – приказивање другим одељењима, родитељима и сл., прављење постера или паноа, објављивање прилога у школском листу. Вредновање акције – чиме смо задовољни, шта је могло бити боље.

Кључни појмови: различитости, комуникација и права.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Програм *грађанског васпитања,* у првом циклусу основног образовања и васпитања, организован је по моделу спирале што значи да су садржаји у сва четири разреда дати у областима *Људска права, Демократско друштво, Процеси у савременом свету* и *Грађански активизам*. Тематске области се спирално развијају, односно садржаји се из разреда у разред проширују и продубљују, а многи исходи се надограђују или се, ако је у питању вештина, даље развијају. Типичан пример таквог исхода су они који се односе на комуникацију која ће се доследно развијати у свим разредима и кроз све садржаје. Слично је и са јачањем осетљивости за потребе и права других, препознавање дискриминације и другим исходима који се не могу брзо и лако остварити обрадом само једног програмског садржаја. Све четири области су једнако важне, а наставник их, у непосредном раду са ученицима, интегрише јер између њих постоји природна веза.

Област *демократско друштво* је конципирана аналогно предмету *свет око нас* где се ученици у процесу сазнавања полако воде од непосредног окружења (породица, одељење) ка широј друштвеној средини (школа, окружење, држава, свет).

У програму су наведени садржаји које наставник може да допуњује, проширује и мења према конкретним потребама и плану сопственог рада али увек имајући у виду исходе које треба остварити. Редослед наведених исхода не исказује њихову важност јер су сви од значаја за постизање општег циља предмета. Између исхода, како у оквиру једне, тако и у више области, постоји повезаност. Остваривање једног исхода доприноси остваривању других исхода. Многи исходи су процесни и представљају резултат кумулативног дејства образовно-васпитног рада, током дужег временског периода.

Остваривање исхода захтева примену различитих интерактивних облика рада као и одабир и коришћење одговарајућих метода и техника. Наставници су у прилици да бирају: радионице, симулације, играње улога, студије случаја, дискусије, мини истраживања, једноставне акције као и да сами осмисле неке друге активности. Имајући у виду да ученици првог разреда долазе са искуством из припремног предшколског програма где је доминантно сазнавање кроз игру и овде треба методску окосницу предмета да чине интерактивне радионице, структуриране игровне активности обједињене око главне теме. Радионице треба да започињу причом која је блиска искуству ученика, а садржи неку врсту заплета (моралну дилему или сукоб потреба и/или вредности) као повод за дискусију у пару или у мањој групи, а завршава разменом у целој групи. Циљ је да се пружи могућност сваком ученику да преиспита своје мишљење и деловање због појаве конфликта између његове тачке гледишта и тачке гледишта која је различита од његове. Зато се може рећи да активности на часу треба тако да теку да обезбеде искуствено учење, тј. уобличавање и поимање личних, аутентичних доживљаја и ставова ученика кроз размену у

групи, а не преношење готових знања, туђих увида или готових предлога. Наставник треба да нагласи да нема пожељних, очекиваних или тачних одговора, да је нагласак на процесу откривања и сазнавања о себи и другима кроз размену. Осим тога, важно је да постоји игровни контекст који помаже ученицима да се опусте и ослободе, да пробају различите видове изражавања и симболизације унутрашњих искустава, и да кроз игру истражују разноврсна, дивергентна решења за проблеме са којима се суочавају. С обзиром на узраст ученика добро је у току часа комбиновати различите активности и осмислити такву динамику рада којом се одржава њихова пажња и мотивација за учествовањем. За овај предмет важно је обезбедити такав начин седења ученика који омогућава свим учесницима да виде једни друге, окренути лицем у лице.

Посебну пажњу треба обратити на последњу област програма где се претходно стечена знања и вештине интегришу и практикују. Акције треба да буду мале и изводљиве, али да имају све кораке. Ученике треба охрабривати када наиђу на тешкоће и јасно указивати да си и неуспеле акције добре јер њиховом анализом долазимо до увида који су кораци били погрешни. Бројни су примери тема у оквиру којих се могу осмислити једноставне акције у корист права детета, а на нивоу одељења/групе. На пример, вршњачка подршка је важан сегмент укупне подршке инклузивног образовања, тако да је укљученост ученика у овај сегмент живота и рада школе веома значајан. Он се огледа управо у заједничком промишљању наставника и ученика на тему како осмислити план подршке, како га најуспешније реализовати, водећи рачуна о потребама сваког ученика обухваћеног инклузивним образовањем.

Грађанско васпитање, као програм, део је ширег концепта образовања за демократију и грађанско друштво и у том смислу је тесно повезано са другим предметима, ваннаставним активностима и етосом школе. Најјача корелација је са *српским језиком* и предметом *свет око нас* где се може користити тематско планирање.

Како је *грађанско васпитање* изборни програм, дешава се да се реализује у целом или у делу одељења, мада се често реализује и у групи састављеној од ученика из више одељења и зато се алтернативно користе оба израза одељење/група. Уколико је рад у групи потребно је уложити додатни напор да се направи групна кохезија. Многи садржаји програма су погодни за јачање добрих односа у групи, а посебно активности на планирању и извођењу заједничких акција.

У овом предмету продукти ученичких активности имају посебан значај. Они могу бити различите врсте као што су постери, аудиовизуелни записи, презентације, прикази резултата истраживања и друго. Они се могу користи при интеграцији или рекапитулацији обрађених садржаја, процени напредовања ученика, као и самопроцени наставника колико успешно ради. Продукти се могу користити и ван одељења/групе, на пример на изложби у холу школе, у школским новинама, сајту школе.

За реализацију предмета и остваривање дефинисаних исхода врло је важна улога наставника. Он је модел који својим понашањем доприноси стварању демократске атмосфере која је погодна за размену и аргументовање идеја и мишљења међу ученицима, он је тај који даје повратну информацију и подстиче ученике на разумевање односа у групи. Он подржава ученике када им је тешко да се изразе, помаже им у избору правих речи. Подстицајним питањима може да наведе ученике да сагледају ситуацију из друге перспективе што је озбиљан захтев за ученике првог разреда који су још увек у великој мери фокусирани на сопствене потребе, мисли, осећања. Конструктивна комуникација и демократске процедуре нису само циљ већ и начин да се остваре жељени исходи. Наставник треба да обезбеди да се на часу сваки ученик осећа уважено, прихваћено и добродошло у својој различитости уз обавезу поштовања и уважавања других и другачијих погледа и мишљења.

Оцењивање ученика у *грађанском васпитању* је усаглашено са Правилником о оцењивању у основној школи и ученицима блиско јер се описно оцењују из свих предмета.

5. ПРЕПОРУКЕ ЗА ПРИПРЕМУ ИНДИВИДУАЛНОГ ОБРАЗОВНОГ ПЛАНА ЗА УЧЕНИКЕ КОЈИМА ЈЕ ПОТРЕБНА ДОДАТНА ОБРАЗОВНА ПОДРШКА

5.1. Индивидуални образовни план за социјално ускраћене ученике и ученике са сметњама у развоју и инвалидитетом

Индивидуални образовни план се припрема за ученике којима је услед социјалне ускраћености, сметњи у развоју, инвалидитета, каснијег укључивања у школовање, недовољног познавања језика и других разлога потребна додатна образовна подршка. Циљ индивидуалног образовног плана јесте постизање оптималног укључивања таквих ученика у редован образовно-васпитни рад и њихово осамостаљивање у вршњачком колективу. За сваког ученика појединачно, према његовим специфичним потребама и могућностима, припрема се прилагођен начин образовања који обухвата индивидуални образовни план, програм и начин рада који садрже: 1) дневни распоред активности часова наставе у одељењу; 2) дневни распоред рада са лицем које пружа додатну подршку и учесталост те подршке; 3) циљеве образовно-васпитног рада; 4) посебне стандарде постигнућа и прилагођене стандарде за поједине или све предмете са образложењем за одступање; 5) програм по предметима, у коме је прецизирано који садржаји се обрађују у одељењу, а који у раду са додатном подршком; 6) индивидуализован начин рада наставника, избор адекватних метода и техника образовно-васпитног рада. Индивидуални образовни план доноси педагошки колегијум на предлог стручног тима за инклузивно образовање. Тим за инклузивно образовање чине наставник разредне наставе, стручни сарадник школе, родитељ/старатељ, а по потреби педагошки асистент и стручњак ван школе, на предлог родитеља/старатеља. Родитељ/старатељ даје сагласност за спровођење индивидуалног образовног плана. Наставник при планирању свог рада у одељењу усклађује свој план са индивидуалним образовним планом ученика. Спровођење индивидуалних образовних планова прати просветни саветник.

5.2. Индивидуални образовни план за ученике са изузетним способностима

За ученике са изузетним способностима припрема се индивидуални образовни план, програм и начин рада којим се утврђује обогаћен начин образовања и васпитања који садржи: 1) дневни распоред активности часова наставе у одељењу; 2) дневни распоред рада са лицем које пружа додатну подршку и учесталост те подршке; 3) циљеве образовно-васпитног рада; 4) посебне стандарде постигнућа и прилагођене стандарде за поједине или све предмете са образложењем за одступање; 5) програм по предметима, прецизирано који садржаји се обрађују у одељењу, а који у раду са додатном подршком; 6) индивидуализован начин рада наставника, избор адекватних метода и техника образовно-васпитног рада.

6. НАЧИН ПРИЛАГОЂАВАЊА ПРОГРАМА

6.1. Начин прилагођавања програма предмета од значаја за националну мањину

У настави предмета од значаја за националну мањину (*свет око нас, музичка култура и ликовна култура*) изучавају се додатни садржаји који се односе на историјско и уметничко наслеђе одређене мањине. Од наставника се очекује да, у оквирима дефинисаног

годишњег фонда часова, обраде и додатне садржаје, обезбеђујући остваривање циља предмета, стандарда постигнућа ученика и дефинисаних исхода. Да би се ово постигло веома је важно планирати и реализовати наставу на тај начин да се садржаји из културно-историјске баштине једне мањине не посматрају и обрађују изоловано, већ да се повезују и интегришу са осталим садржајима програма користећи сваку прилику да се деси учење које ће код ученика јачати њихов осећај припадности одређеној националној мањини.

7. УПУТСТВО ЗА РЕАЛИЗАЦИЈУ ПРОЈЕКТНЕ НАСТАВЕ

Планом наставе и учења у првом циклусу основног образовања и васпитања дефинисана је *пројектна настава* као облик образовно-васпитног рада којим се развијају опште међупредметне компетенције уз употребу информационо комуникационих технологија. Усмерена је на достизање исхода који се првенствено односе на логичко и критичко мишљење као и припрему ученика за лако сналажење у свету технике, технологије и рачунарства, како у свакодневном животу тако и у процесу учења. У складу је са општим исходима образовања и васпитања и у функцији је когнитивног, афективног и социјалног развоја ученика.

Потреба за увођењем пројектне наставе, већ у првом разреду основне школе, почива на савременим схватањима детета, наставе, функције образовања и сазнавања као социјалне конструкције подржане кроз сарадничко деловање, коришћењем различитих извора информација и активности. Применом оваквог облика рада долази до повезивања познатог и непознатог, учења помоћу примера, учења примењивањем, развоја процедуралних знања, коришћења информационих технологија као и комбиновања конвергентног (логичког) и дивергентног (стваралачког) мишљења. Пројектна настава има елементе проблемске и истраживачке наставе али се у овом облику рада поред централног захтева, који се односи на тражење решења за неки проблем, потенцирају још и процедуре, планирање, евалуирање, презентовање резултата, коришћење савремених технологија на правилан начин и наравно, тимски рад, односно процес сарадње, који је изнад самог резултата у решавању проблема.

Пројектна настава је део целокупног образовно-васпитног рада и прати наставни процес уважавајући специфичности наставних предмета у првом разреду. Ослонци планирања и организације пројектне наставе су: уважавање узраста ученика и њихове природне радозналости са којом долазе у први разред; коришћење ваншколских знања, вештина и искустава ученика; укључивање свих ученика уз поштовање њихових различитости; повезивање садржаја свих наставних предмета и употреба савремених информационо-комуникационих технологија. Зато овај облик рада омогућава да наставни предмети буду смислено међусобно повезани као и доведени у везу са свакодневним животом ученика. На тај начин се обезбеђује разумевање сврхе онога што се учи, функционално повезивање знања, вештина и искустава и мотивација ученика.

Пројектна настава је драгоцени облик рада јер од ученика захтева бројне активности, међу којима су: самостално проналажење информација; способност решавања проблема; самостално учење; рад у групи, сарадњу; критички однос према властитом и туђем раду; доношење одлука; аргументовање; усвајање другачијих, нових начина рада; планирање; поштовање рокова и преузимање одговорности.

С обзиром на узраст ученика првог разреда и чињеницу да је то њихов први сусрет са оваквим начином рада, примерено је да се реализују пројектни задаци где је наставник главни организатор активности, а самосталност ученика се испољава у сегментима пројекта где је то могуће. Наставник пружа подршку свим ученичким активностима у току пројекта, а у првом разреду често и помоћ. Повремене тешкоће у комуникацији и сарадњи су очекиване јер се ради о ученицима који су у фази адаптације на школу и о групи која се тек формира. Култивисање сарадње и начина на који се комуницира у групи су увек важни циљеви пројектне наставе, а у првом разреду су, може се рећи, и приоритетни јер доприносе јачању одељењске кохезије. Такође, током реализације оваквог облика рада наставник има могућност да добро упозна ученике, њихове јаче и слабије стране и да осмисли процес индивидуализације за оне којима је то потребно.

Пројектну наставу треба планирати и организовати на начин да садржи све потребне кораке:

– дефинисање циља и исхода који се пројектом желе постићи;

– планирање активности које одговарају теми пројекта, односно циљу пројекта, подела активности, избор материјала и метода рада, дефинисање места и динамике рада;

– реализацију планираних активности;

– приказ добијених резултата и продуката пројекта;

– вредновање пројекта (процена остварености дефинисаних циљева и исхода, указивање на успехе и тешкоће у току реализације пројекта).

При планирању наставник треба да дефинише тип пројекта, да одреди његов циљ, очекиване исходе, област којом се бави пројекат и повезаност са наставним предметима, његове садржаје, активности ученика, потребна средства, динамику рада по фазама и све што је потребно за успешно спровођење пројектне наставе. Како је наведено, за први разред, најпримеренији је полуструктурирани тип пројекта где наставник даје ограничен избор тема, у великој мери дефинише методологију рада и сам одређује које ће материјале дати ученицима, а које ће они сами пронаћи. Све садржаје треба реализовати кроз различито тематско повезивање у игри или функционалној активности која задовољава интересовање и потребе детета на млађем школском узрасту.

Кроз пројектну наставу треба започети са развијањем основа дигиталне писмености. На овом узрасту, употреба ИКТ-а треба да буде сведена на употребу најједноставнијих алата и упознавање са коришћењем интернета. На крају првог разреда ученик би требао да буде у стању да:

– правилно укључи рачунар, покрене програм за цртање, користи одговарајуће алатке овог програма, сачува свој цртеж и искључи рачунар.

– користи интернет за учење и проналажење информација уз помоћ наставника

– правилно седи при раду за рачунаром

– зна да наведе могуће последице на здравље услед неправилног коришћења дигиталних уређаја

Један од важних исхода реализације пројекта јесте оспособљавање ученика да добијене продукте учине видљивим и представе их другима. Бројни су начини да се то постигне (представе, изложбе, кратки филм, текст у новинама, наступ на локалној телевизији, представљање за родитеље...), а њихов квалитет није приоритет.

Пројектна настава јесте захтевнији облик рада који подразумева добру припрему наставника. Планом је предвиђено да се реализује са једним часом недељно али сам наставник ће проценити каква динамика рада највише одговара могућностима ученика и фази у којој је пројекат. То значи, да уколико је потребно пројектна настава се може организовати и на другачији начин (на пример као двочас сваке друге недеље).

Родитељи треба да буду упознати са сврхом пројектне наставе и њеним најважнијим исходима. Они треба да подрже самосталне активности своје деце, или њихов заједнички рад са другом децом, као и да разумеју зашто је важно да не преузимају њихове задатке у жељи да имају боље продукте.

8. УПУТСТВО ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ВАННАСТАВНИХ АКТИВНОСТИ

Школа је у обавези да својим Школским програмом и Годишњим планом рада предвиди различите активности у складу са својим ресурсима и просторним могућностима. Поред организације излета, посета изложбама и сарадње са локалном самоуправом, ученицима треба понудити већи број друштвених, техничких, хуманитарних, спортских и културних активности. Те активности могу се реализовати по програму које је сама школа развила, али могу се користити и програми који су претходно донети као изборни (нпр. *чувари природе*, *рука у тесту, народна традиција*). Сврха ових активности је подршка прилагођавању ученика првог разреда на школску средину и заједницу, као и задовољавање/проширивање њихових интересовања, дружење са вршњацима кроз заједничко делање, исказивање способности, осамостаљивање, развој неких вештина и друго. Активности треба тако организовати да ученици имају што више могућности за активно учешће, за креативно испољавање, за интеракцију са другим ученицима, коришћење различитих извора информација и савремених технологија. Резултате рада ученика у оквиру ваннаставних активности треба учинити видљивим јер се на тај начин обезбеђује мотивација и задовољство учесника активности. Бројни су начини на који је могуће то остварити као што су: организовање представа, изложби, базара, објављивање на сајту школе, кроз смотре стваралаштва, спортске сусрете и друго.

За ученике овог узраста важно је да родитељи буду упознати са активностима које школа нуди и помогну да њихова деца изаберу оне које им највише одговарају.

ХОР

Хор је, као ваннаставна активност, важан чинилац у културном и јавном животу школе. Са примереним музичким програмом хор представља незаобилазан саставни део школских манифестација, прослава и културних манифестација. Певање у хору у великој мери доприноси смањењу стреса, агресивности и побољшању здравља уопште. Потврђено је да ученици који певају у хору показују боље резултате у учењу и социјалним вештинама. Уједно, певање у хору подстиче и доживотну љубав према музици.

Свака основна школа је у обавези да организује рад хора. У зависности од броја ученика и њихових певачких способности, могу се формирати одељењски хор, разредни хор и/или хор млађих, то јест старијих разреда основне школе.

Образовни циљ обухвата развијање музичког укуса, стваралачких способности, спонтаног изражавања, музичког слуха и ритма, развијање гласовних могућности и учвршћивање интонације, способност за фино нијансирање и изражајно певање применом елемената музичке изражајности (темпо, динамика...). Учешће у хору развија дечји глас, правилно држање, дисање, интонацију, изговор и артикулацију.

Васпитни циљ обухвата развијање осећања припадности колективу – тимски рад, развијање толеранције, дисциплине, поштовања различитости и правила понашања, развијање одговорности појединца за успех целе групе, стицање самопоуздања, савладавање треме и пружање помоћи у смислу вршњачког учења и сарадње. Упознавање разноврсних дела домаћих и страних аутора доприноси развоју опште културе, међусобном разумевању, уважавању и поштовању.

Репертоар школских хорова обухвата одговарајућа дела домаћих и страних аутора разних епоха, као и народне, пригодне, песме савремених дечјих композитора и композиције са фестивала дечјег стваралаштва. У току школске године потребно је са хором извести најмање десет једногласних и двогласних композиција, а cappella или уз инструменталну пратњу. При избору песама наставник треба да пође од узраста ученика, процене гласовних могућности и примереног литерарног садржаја.

Наставник формира хор на основу провере слуха и гласовних могућности ученика, дикције и осећаја за ритам. Код сваког ученика наставник треба да пронађе његов природни певачки регистар и опсег на основу чега врши поделу на певачке гласове (први и други, односно горњи и доњи) за извођење двогласних композиција.

На часовима хора, наставник треба да укаже на важност држања тела, дисања и правилног изговора гласова. Услов правилног дисања је правилно држање тела. Крајњи циљ је природно и синхронизовано певање и уједначен звук хора.

Вежбе дисања су важне за загревање гласница, отварање дисајних путева и опуштање грла. Практикују се пре вежби певања и значајне су за регулисање даха у току певања. На пример:

1. Опуштање грла – ученици треба дубоко да удахну и симулирају зевање.

2. Код следеће вежбе треба да удахну кроз нос, а потом и издахну на уста бројећи до четири, као да желе да угасе свећу. Важно је да „дишу стомаком" уместо грудима (могу да положе руке на стомак и да удишу тако да им стомаци „расту").

3. Затим удахну кроз нос, изброје до четири и издишу кроз уста, тј. зубе, изговарајући 'сссссс', први пут тихо, а затим гласно.

4. Поновити вежбу тако што глас 'с' изговарају испрекидано. Варијанта ове вежбе за активирање дијафрагме је опонашање смеха Деда Мраза ('Хо, хо, хо...') или испрекидано дување у замишљену свећу.

Вежбе распевавања доприносе квалитету певања и прецизном интонирању, чак и у почетним фазама. Како је певање и техничка вештина, распевавање може помоћи развоју дечијих гласова. Наставник треба да буде креативан и користити вокализе које ће бити забавне деци, јер основни циљ јесте да заволе певање.

На пример:

1. Распевавање почиње певањем вокала (а, е, и, о, у) или кратких слогова на истој тонској висини, уз минимално покретање вилице у циљу изједначавања вокала, а у циљу добијања уједначене хорске боје. Увек почети од тонова средњег певачког регистра хора (то је најчешће це1).

2. Тонови и мотиви се могу певати и брзим издувавањем ваздуха кроз спојене усне, тако да трепере.

3. Препоручује се и певање једноставних мотива (на пример на слоговима „ио" или „мио"), секвенцираних поступно наниже па навише (дијатонски и хроматски).

4. Једна од вежби за ширење обима гласа је повезивање тонова у распону октаве глисандом, навише и наниже (це1- ге1- це1- ге1- це1), као сирена.

5. За распевавање се могу користити и једноставне песме или модели, као и делови песама.

Вежбе дисања и распевавања морају бити стално заступљене.

Правилном интонирању могу помоћи и визуелни знакови, на које деца одлично реагују. На пример, покретима руку нагоре и надоле можемо давати знак деци да се мелодија креће навише или наниже.

Обрада песме

На самом почетку треба бирати лакше песме које имају једноставне речи и мелодију. Код обраде нове песме најпре се приступа анализи текста. Певач на слушаоца делује и тоном и речју. У том смислу наставник треба да инсистира на доброј дикцији која подразумева јасан и разговетан изговор текста, односно самогласника и сугласника, али и на правилном акцентовању речи. За вежбање дикције препоручује се и певање слогова или одговарајућег текста на истој тонској висини.

Следи усвајање мелодије у фрагментима. Уколико је композиција двогласна, ова фаза припреме захтева одвојене пробе по гласовима, све док свака група не буде интонативно сигурна. На заједничкој проби хора, након усвајања песме/композиције у целини треба обратити пажњу на динамику и агогику.

Важно је да се у хору постигне једнака интонација, почев од првог тона песме. Наставник изведе тон који деца треба да понављају док не отпевају тачно. Наставља са различитим тоновима у тоналитету песме. Оваква врста имитације помаже деци да науче како да 'чују' тон и ускладе своје гласове да би га тачно интерпретирала.

Ученицима треба јасно ставити до знања да је важно да слушају једно друго, нарочито код унисоног певања. Уколико не чују ученика поред себе, значи да певају прегласно.

Уколико се уз певање изводи и кореографија, добро је покрете увежбати пре текста.

Већ од прве пробе хора треба упутити ученике на правила понашања: нема причања у току извођења, жвакања жвака, треба да стоје право (мада их не можемо спречити да се врпоље). Ако ученици правила усвоје на пробама, лакше ће их поштовати на концертима. Незаобилазни су и детаљи везани за избор одеће за наступе, уласка на сцену, распореда стајања, поклањања, изласка на и са сцене...

ПРЕПОРУЧЕНЕ КОМПОЗИЦИЈЕ ЗА ПЕВАЊЕ У ХОРУ
У ПРВОМ РАЗРЕДУ

Химне

Државна химна
Химна Светом Сави
Химна школе

Дечје песме

Свићу опет румена сванућа – Миња Субота
Од школе и књиге – Миња Субота
Боле, Боле, не боји се школе – Миња Субота
Ласте – Бранко Милићевић
Бројалица – Момчило Бајагић – Бајага
Док месец сја – Жан Батист Лили
Молимо за фину тишину – Александар Кораћ
За свако чудо – Константин Бабић
Коњски реп – Константин Бабић
Врабац – Константин Бабић
Сањалица Маца – Мирко Шоуц
Јесен – Мирко Шоуц
Ал је леп овај свет – Александар Кораћ
Јануарске звезде – Миодраг Илић-Бели
Свитац – Петар Озгијан
Анђели певају – Милан Ђурђевић
Киша – хор Перпетум Џезиле

Народне песме

Киша пада
Дуње ранке
Кажи мени ђаче, ученице
Ој, Бадњаче, Бадњаче

2

На основу члана 13. ст. 4. и 10. Закона о уџбеницима („Службени гласник РС", број 68/15),
Министар просвете, науке и технолошког развоја доноси

ПРАВИЛНИК

о изменама Правилника о плану уџбеника

Члан 1.

У Правилнику о плану уџбеника („Службени гласник РС – Просветни гласник", бр. 9/16 и 10/16 – исправка), у делу: „ПЛАН УЏБЕНИКА ЗА ОСНОВНУ ШКОЛУ", табеле које гласе: „ОБАВЕЗНИ НАСТАВНИ ПРЕДМЕТИ", „ОБАВЕЗНИ ИЗБОРНИ НАСТАВНИ ПРЕДМЕТИ" и „ИЗБОРНИ НАСТАВНИ ПРЕДМЕТИ", за пети и шести разред основног образовања и васпитања, замењују се новим табелама које гласе: „ОБАВЕЗНИ НАСТАВНИ ПРЕДМЕТИ" и „ИЗБОРНИ НАСТАВНИ ПРОГРАМИ", за пети и шести разред основног образовања и васпитања, које су одштампане уз овај правилник и чине његов саставни део.

Члан 2.

Овај правилник ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у „Службеном гласнику РС – Просветни гласник".

Број 110-00-306/2017-04
У Београду, 8. децембра 2017. године

Министар,
Младен Шарчевић, с.р.

ПЕТИ РАЗРЕД

ОБАВЕЗНИ НАСТАВНИ ПРЕДМЕТИ

Редни број	Назив предмета	Варијанте	Уџбенички комплет							
			Уџбеник				Друга наставна средства			
			Наслов	Језик и писмо	Облик и медиј	Препоручени број страна/обим	Наслов	Језик и писмо	Облик и медиј	Препоручени број страна/обим
1.	**Српски језик и књижевност**		Читанка за пети разред основне школе	српски језик, ћирилица	штампани/електронски	220				
			Српски језик – уџбеник за пети разред основне школе	српски језик, ћирилица	штампани/електронски	180				
2.	**Српски као нематерњи језик**		Читанка за српски као нематерњи језик за пети разред основне школе	српски језик, ћирилица	штампани/електронски	80	Српски као нематерњи језик – радна свеска за пети разред основне школе	српски језик, ћирилица	штампани/електронски	50
			Српски као нематерњи језик – уџбеник за пети разред основне школе	српски језик, ћирилица	штампани/електронски	80				
3.	**Страни језик**									
3.1.	**Енглески језик**		Енглески језик – уџбеник за пети разред основне школе	енглески језик, латиница	штампани/електронски	120	Енглески језик – радна свеска за пети разред основне школе	енглески језик, латиница	штампани/електронски	80
							Енглески језик – аудио запис		електронски	
3.2.	**Италијански језик**		Италијански језик – уџбеник за пети разред основне школе	италијански језик, латиница	штампани/електронски	120	Италијански језик – радна свеска за пети разред основне школе	италијански језик, латиница	штампани/електронски	80
							Италијански језик – аудио запис		електронски	
3.3.	**Немачки језик**		Немачки језик – уџбеник за пети разред основне школе	немачки језик, латиница	штампани/електронски	120	Немачки језик – радна свеска за пети разред основне школе	немачки језик, латиница	штампани/електронски	80
							Немачки језик – аудио запис		електронски	
3.4.	**Руски језик**		Руски језик – уџбеник за пети разред основне школе	руски језик, ћирилица	штампани/електронски	120	Руски језик – радна свеска за пети разред основне школе	руски језик, ћирилица	штампани/електронски	80
							Руски језик – аудио запис		електронски	
3.5.	**Француски језик**		Француски језик – уџбеник за пети разред основне школе	француски језик, латиница	штампани/електронски	120	Француски језик – радна свеска за пети разред основне школе	француски језик, латиница	штампани/електронски	80
							Француски језик – аудио запис		електронски	
3.6.	**Шпански језик**		Шпански језик – уџбеник за пети разред основне школе	шпански језик, латиница	штампани/електронски	120	Шпански језик – радна свеска за пети разред основне школе	шпански језик, латиница	штампани/електронски	80
							Шпански језик – аудио запис			
4.	**Историја**		Историја – уџбеник са одабраним историјским изворима за пети разред основне школе	српски језик, ћирилица	штампани/електронски	150	Историјски атлас за основну и средњу школу	српски језик, ћирилица	штампани/електронски	150
5.	**Географија**		Географија – уџбеник за пети разред основне школе	српски језик, ћирилица	штампани/електронски	100	Школски географски атлас	српски језик, ћирилица	штампани	150
6.	**Биологија**		Биологија – уџбеник за пети разред основне школе	српски језик, ћирилица	штампани/електронски	150				
7.	**Математика**	А.	Математика – уџбеник са збирком задатака за пети разред основне школе	српски језик, ћирилица	штампани/електронски	250				
		Б.	Математика – уџбеник за пети разред основне школе	српски језик, ћирилица	штампани/електронски	150	Математика – збирка задатака за пети разред основне школе	српски језик, ћирилица	штампани/електронски	150
8.	**Информатика и рачунарство**		Информатика и рачунарство – уџбеник за пети разред основне школе	српски језик, ћирилица	штампани/електронски	150				

9.	**Техника и технологија**		Техника и технологија – уџбеник за пети разред основне школе	српски језик, ћирилица	штампани/ електронски	120	Материјал за конструкторско обликовање	српски језик, ћирилица	готови елементи и полупроизводи	
10.	**Ликовна култура**		Ликовна култура – уџбеник за пети разред основне школе	српски језик, ћирилица	штампани	100				
11.	**Музичка култура**		Музичка култура – уџбеник за пети разред основне школе	српски језик, ћирилица	штампани/ електронски	80	Музичка култура – аудио запис		електронски	
12.	**Физичко и здравствено васпитање**		Физичко и здравствено васпитање – уџбеник од петог до осмог разреда основне школе	српски језик, ћирилица	штампани/ електронски	160				

ИЗБОРНИ НАСТАВНИ ПРОГРАМИ

Редни број	Назив предмета	Уџбенички комплет							
		Уџбеник				Друга наставна средства			
		Наслов	Језик и писмо	Облик и медиј	Препоручени број страна/ обим	Наслов	Језик и писмо	Облик и медиј	Препоручени број страна/ обим
1.	**Страни језик**								
1.1.	**Енглески језик**	Енглески језик – уџбеник за пети разред основне школе (прва година учења)	енглески језик, латиница	штампани/ електронски	100	Енглески језик – радна свеска за пети разред основне школе (прва година учења)	енглески језик, латиница	штампани/ електронски	50
						Енглески језик – аудио запис		електронски	
1.2.	**Италијански језик**	Италијански језик – уџбеник за пети разред основне школе (прва година учења)	италијански језик, латиница	штампани/ електронски	100	Италијански језик – радна свеска за пети разред основне школе (прва година учења)	италијански језик, латиница	штампани/ електронски	50
						Италијански језик – аудио запис		електронски	
1.3.	**Немачки језик**	Немачки језик – уџбеник за пети разред основне школе (прва година учења)	немачки језик, латиница	штампани/ електронски	100	Немачки језик – радна свеска за пети разред основне школе (прва година учења)	немачки језик, латиница	штампани/ електронски	50
						Немачки језик – аудио запис		електронски	
1.4.	**Руски језик**	Руски језик – уџбеник за пети разред основне школе (прва година учења)	руски језик, ћирилица	штампани / електронски	100	Руски језик – радна свеска за пети разред основне школе (прва година учења)	руски језик, ћирилица	штампани/ електронски	50
						Руски језик – аудио запис		електронски	
1.5.	**Француски језик**	Француски језик – уџбеник за пети разред основне школе (прва година учења)	француски језик, латиница	штампани/ електронски	100	Француски језик – радна свеска за пети разред основне школе (прва година учења)	француски језик, латиница	штампани/ електронски	50
						Француски језик – аудио запис		електронски	
1.6.	**Шпански језик**	Шпански језик – уџбеник за пети разред основне школе (прва година учења)	шпански језик, латиница	штампани/ електронски	100	Шпански језик – радна свеска за пети разред основне школе (прва година учења)	шпански језик, латиница	штампани/ електронски	50
						Шпански језик – аудио запис		електронски	
2.	**Матерњи језик са елементима националне културе**								
2.1.	**Босански језик**	Босански језик са елементима националне културе – уџбеник за пети разред основне школе	босански језик, латиница	штампани/ електронски	120				
2.2.	**Бугарски језик**	Бугарски језик са елементима националне културе – уџбеник са радном свеском за пети разред основне школе	бугарски језик, ћирилица	штампани/ електронски	150				
2.3.	**Мађарски језик**	Мађарски језик са елементима националне културе – уџбеник са радном свеском за пети разред основне школе	мађарски језик, латиница	штампани/ електронски	150				

2.4.	**Ромски језик**	Ромски језик – уџбеник са радном свеском за пети разред основне школе	ромски језик, латиница	штампани/ електронски	150				
2.5.	**Румунски језик**	Румунски језик са елементима националне културе – уџбеник са радном свеском за пети разред основне школе	румунски језик, латиница	штампани/ електронски	150				
2.6.	**Русински језик**	Русински језик са елементима националне културе – уџбеник за четврти, пети и шести разред основне школе	русински језик, ћирилица	штампани/ електронски	200				
2.7.	**Словачки језик**	Словачки језик са елементима националне културе – уџбеник са радном свеском од четвртог до шестог разреда основне школе	словачки језик, латиница	штампани/ електронски	200	аудио запис		електронски	
		Граматика словачког језика од четвртог до осмог разреда	словачки језик, латиница	штампани/ електронски	200				
2.8.	**Чешки језик**	Чешки језик са елементима националне културе – уџбеник за пети разред основне школе	чешки језик, латиница	штампани/ електронски	100				
2.9.	**Хрватски језик**	Хрватски језик са елементима националне културе – уџбеник за пети и шести разред основне школе	хрватски језик, латиница	штампани/ електронски	200				

ШЕСТИ РАЗРЕД

ОБАВЕЗНИ НАСТАВНИ ПРЕДМЕТИ

Редни број	Назив предмета	**Варијанте**	**Уџбенички комплет**							
			Уџбеник				**Друга наставна средства**			
			Наслов	Језик и писмо	Облик и медиј	Препоручени број страна/ обим	Наслов	Језик и писмо	Облик и медиј	Препоручени број страна/ обим
1.	**Српски језик и књижевност**		Читанка за шести разред основне школе	српски језик, ћирилица	штампани/ електронски	220				
			Српски језик – уџбеник за шести разред основне школе	српски језик, ћирилица	штампани/ електронски	180				
2.	**Српски као нематерњи језик**		Читанка за српски као нематерњи језик за шести разред основне школе	српски језик, ћирилица	штампани/ електронски	80	Српски као нематерњи језик – радна свеска за шести разред основне школе	српски језик, ћирилица	штампани/ електронски	50
			Српски као нематерњи језик – уџбеник за шести разред основне школе	српски језик, ћирилица	штампани/ електронски	80				
3.	**Страни језик**									
3.1.	**Енглески језик**		Енглески језик – уџбеник за шести разред основне школе (шеста година учења)	енглески језик, латиница	штампани/ електронски	120	Енглески језик – радна свеска за шести разред основне школе (шеста година учења)	енглески језик, латиница	штампани/ електронски	80
							Енглески језик – аудио запис		електронски	
3.2.	**Италијански језик**		Италијански језик – уџбеник за шести разред основне школе (шеста година учења)	италијански језик, латиница	штампани/ електронски	120	Италијански језик – радна свеска за шести разред основне школе (шеста година учења)	италијански језик, латиница	штампани/ електронски	80
							Италијански језик – аудио запис		електронски	

3.3.	**Немачки језик**		Немачки језик – уџбеник за шести разред основне школе (шеста година учења)	немачки језик, латиница	штампани/ електронски	120	Немачки језик – радна свеска за шести разред основне школе (шеста година учења)	немачки језик, латиница	штампани/ електронски	80
							Немачки језик – аудио запис		електронски	
3.4.	**Руски језик**		Руски језик – уџбеник за шести разред основне школе (шеста година учења)	руски језик, ћирилица	штампани/ електронски	120	Руски језик – радна свеска за шести разред основне школе (шеста година учења)	руски језик, ћирилица	штампани/ електронски	80
							Руски језик – аудио запис		електронски	
3.5.	**Француски језик**		Француски језик – уџбеник за шести разред основне школе (шеста година учења)	француски језик, латиница	штампани/ електронски	120	Француски језик – радна свеска за шести разред основне школе (шеста година учења)	француски језик, латиница	штампани/ електронски	80
							Француски језик – аудио запис		електронски	
3.6.	**Шпански језик**		Шпански језик – уџбеник за шести разред основне школе (шеста година учења)	шпански језик, латиница	штампани/ електронски	120	Шпански језик – радна свеска за шести разред основне школе (шеста година учења)	шпански језик, латиница	штампани/ електронски	80
							Шпански језик – аудио запис		електронски	
4.	**Историја**		Историја – уџбеник са одабраним историјским изворима за шести разред основне школе	српски језик, ћирилица	штампани/ електронски	200	Историјски атлас за основну и средњу школу	српски језик, ћирилица	штампани/ електронски	150
5.	**Географија**		Географија – уџбеник за шести разред основне школе	српски језик, ћирилица	штампани/ електронски	200	Школски географски атлас	српски језик, ћирилица	штампани	150
6.	**Биологија**		Биологија – уџбеник за шести разред основне школе	српски језик, ћирилица	штампани/ електронски	150				
7.	**Математика**	А.	Математика – уџбеник са збирком задатака за шести разред основне школе	српски језик, ћирилица	штампани/ електронски	250				
		Б.	Математика – уџбеник за шести разред основне школе	српски језик, ћирилица	штампани/ електронски	150	Математика – збирка задатака за шести разред основне школе	српски језик, ћирилица	штампани/ електронски	150
8.	**Информатика и рачунарство**		Информатика и рачунарство – уџбеник за шести разред основне школе	српски језик, ћирилица	штампани/ електронски	150				
9.	**Техника и технологија**		Техника и технологија – уџбеник за шести разред основне школе	српски језик, ћирилица	штампани/ електронски	120	Материјал за конструкторско обликовање	српски језик, ћирилица	готови елементи и полупроизводи	
10.	**Ликовна култура**		Ликовна култура – уџбеник за шести разред основне школе	српски језик, ћирилица	штампани/ електронски	120				
11.	**Музичка култура**		Музичка култура – уџбеник за шести разред основне школе	српски језик, ћирилица	штампани/ електронски	70	Музичка култура – аудио запис		електронски	
12.	**Физичко и здравствено васпитање**		Физичко и здравствено васпитање – уџбеник од петог до осмог разреда основне школе	српски језик, ћирилица	штампани/ електронски	160				
13.	**Физика**	А.	Физика – уџбеник за шести разред основне школе	српски језик, ћирилица	штампани/ електронски	130	Физика – збирка задатака са приручником за лабораторијске вежбе за шести разред	српски језик, ћирилица	штампани/ електронски	80
		Б.	Физика – уџбеник са збирком задатака и приручником за лабораторијске вежбе за шести разред основне школе	српски језик, ћирилица	штампани/ електронски	180				

ИЗБОРНИ НАСТАВНИ ПРОГРАМИ

Редни број	Назив предмета	Уџбенички комплет							
		Уџбеник				Друга наставна средства			
		Наслов	Језик и писмо	Облик и медиј	Препоручени број страна/обим	Наслов	Језик и писмо	Облик и медиј	Препоручени број страна/обим
1.	**Страни језик**								
1.1.	**Енглески језик**	Енглески језик – уџбеник за шести разред основне школе (друга година учења)	енглески језик, латиница	штампани/електронски	100	Енглески језик – радна свеска за шести разред основне школе (друга година учења)	енглески језик, латиница	штампани/електронски	50
						Енглески језик – аудио запис		електронски	
1.2.	**Италијански језик**	Италијански језик – уџбеник за шести разред основне школе (друга година учења)	италијански језик, латиница	штампани/електронски	100	Италијански језик – радна свеска за шести разред основне школе (друга година учења)	италијански језик, латиница	штампани/електронски	50
						Италијански језик – аудио запис		електронски	
1.3.	**Немачки језик**	Немачки језик – уџбеник за шести разред основне школе (друга година учења)	немачки језик, латиница	штампани/електронски	100	Немачки језик – радна свеска за шести разред основне школе (друга година учења)	немачки језик, латиница	штампани/електронски	50
						Немачки језик – аудио запис		електронски	
1.4.	**Руски језик**	Руски језик – уџбеник за шести разред основне школе (друга година учења)	руски језик, ћирилица	штампани/електронски	100	Руски језик – радна свеска за шести разред основне школе (друга година учења)	руски језик, ћирилица	штампани/електронски	50
						Руски језик – аудио запис		електронски	
1.5.	**Француски језик**	Француски језик – уџбеник за шести разред основне школе (друга година учења)	француски језик, латиница	штампани/електронски	100	Француски језик – радна свеска за шести разред основне школе (друга година учења)	француски језик, латиница	штампани/електронски	50
						Француски језик – аудио запис		електронски	
1.6.	**Шпански језик**	Шпански језик – уџбеник за шести разред основне школе (друга година учења)	шпански језик, латиница	штампани/електронски	100	Шпански језик – радна свеска за шести разред основне школе (друга година учења)	шпански језик, латиница	штампани/електронски	50
						Шпански језик – аудио запис		електронски	
2.	**Матерњи језик са елементима националне културе**								
2.1.	**Босански језик**	Босански језик са елементима националне културе – уџбеник за шести разред основне школе	босански језик, латиница	штампани/електронски	120				
2.2.	**Бугарски језик**	Бугарски језик са елементима националне културе – уџбеник са радном свеском за шести разред основне школе	бугарски језик, ћирилица	штампани/електронски	150				
2.3.	**Мађарски језик**	Мађарски језик са елементима националне културе – уџбеник са радном свеском за шести разред основне школе	мађарски језик, латиница	штампани/електронски	150				
2.4.	**Ромски језик**	Ромски језик – уџбеник са радном свеском за шести разред основне школе	ромски језик, латиница	штампани/електронски	120				
2.5.	**Румунски језик**	Румунски језик са елементима националне културе – уџбеник са радном свеском за шести разред основне школе	румунски језик, латиница	штампани/електронски	150				
2.6.	**Русински језик**	Русински језик са елементима националне културе – уџбеник за четврти, пети и шести разред основне школе	русински језик, ћирилица	штампани/електронски	200				

2.7.	**Словачки језик**	Словачки језик са елементима националне културе – уџбеник са радном свеском од четвртог до шестог разреда основне школе	словачки језик, латиница	штампани/ електронски	200	аудио запис		електронски	
		Граматика словачког језика од четвртог до осмог разреда	словачки језик, латиница	штампани/ електронски	200				
2.8.	**Чешки језик**	Чешки језик са елементима националне културе – уџбеник за шести разред основне школе	чешки језик, латиница	штампани/ електронски	100				
2.9.	**Хрватски језик**	Хрватски језик са елементима националне културе – уџбеник за пети и шести разред основне школе	хрватски језик, латиница	штампани/ електронски	200				

3

По сравњењу са изворним текстом, утврђено је да се у Правилнику о измени Правилника о наставном плану и програму за гимназију, објављеном у „Службеном гласнику Републике Србије – Просветном гласнику”, број 11/16, поткрала грешка, па се на основу чл. 15. и 22. Закона о објављивању закона и других прописа и аката („Службени гласник РС”, број 45/13), даје

ИСПРАВКА

Правилника о измени Правилника о наставном плану и програму за гимназију

У Правилнику о измени Правилника о наставном плану и програму за гимназију („Службени гласник Републике Србије – Просветни гласник”, број 11/16), у делу: „РАЧУНАРСТВО И ИНФОРМАТИКА”, у одељку: „II разред оба типа гимназије (60 часова годишње) САДРЖАЈИ ПРОГРАМА”, уместо речи: „6. Увод у програмирање у текстуалним програмским језицима (18)”, треба да стоје речи: „Увод у програмирање у текстуалним програмским језицима (18)”.

– Из **Републичког секретаријата за законодавство**

НОВО!

SVETISLAV BASARA

СЛУЖБЕНИ ГЛАСНИК

NOVA SRPSKA TRILOGIJA: USPON I PAD PARKINSONOVE BOLESTI, DNEVNIK MARTE KOEN I POČETAK BUNE NA DAHIJE

3 u 1

цена:
1.430,00 РСД

Romani koji su uzdrmali Srbiju!

JP *Službeni glasnik*

www.slglasnik.com
www.klubglasnik.net

U svim knjižarama *Službenog glasnika*
i na telefone 011/30 60 578, 30 60 589,
e-mail: prodaja@slglasnik.com

НОВО ИЗ ПРАВНЕ БИБЛИОТЕКЕ
ЕДИЦИЈА ЗАКОНИ И ПРОПИСИ

ЗАКОН О ВИСОКОМ ОБРАЗОВАЊУ

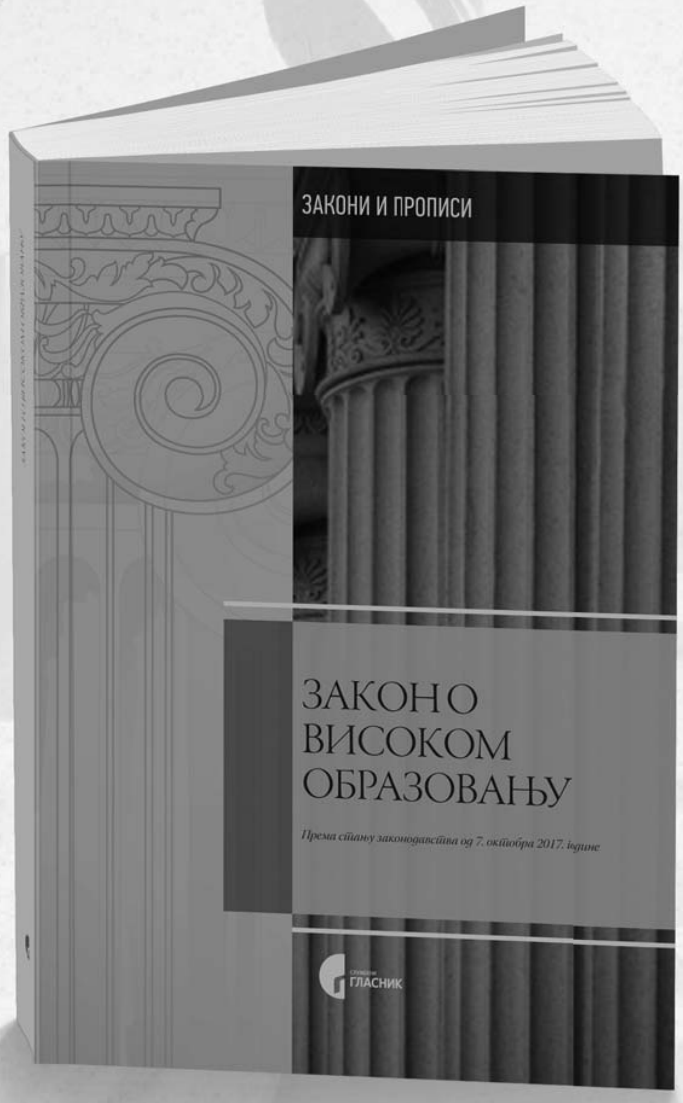

Према стању законодавства од 7. октобра 2017. године

Ово издање садржи Закон о високом образовању усвојен у Народној скупштини 27. септембра 2017. године, а који је ступио на снагу од 7. октобра исте године („Службени гласник РС“, број 88/17).

ЦЕНА: **275,00** РСД

Посетите *Гласникове* малопродајне објекте широм Србије, наручите у Служби продаје на тел.: 011 30 60 578, 30 60 580; prodaja@slglasnik.com или on-line: **www.slglasnik.com** и **www.klubglasnik.net**

САДРЖАЈ

1. Правилник о плану наставе и учења за први циклус основног образовања и васпитања и програму наставе и учења за први разред основног образовања и васпитања – – –